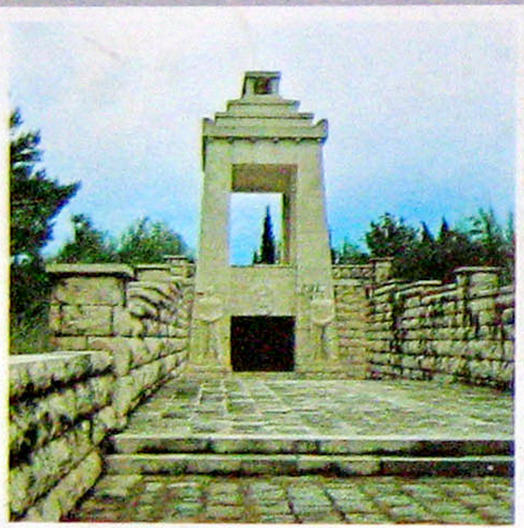

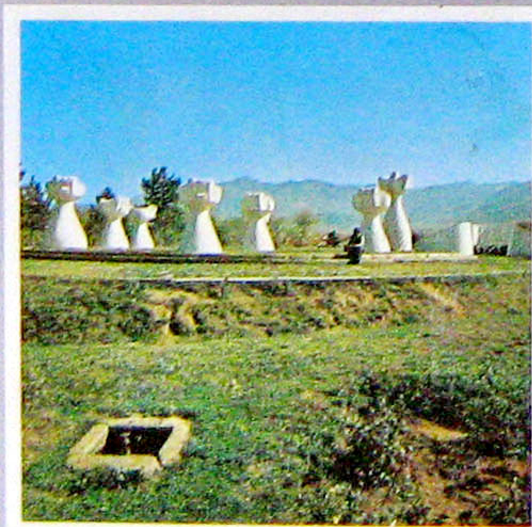

1892·1937·1977

SPOMENICI REVOLUCIJE

1892-1937-1977

SPOMENICI REVOLUCIJE

PRVA SVESKA

1978

. . . Ja sam duboko ubijedjen da će mladi čuvati ono što su stvorili stariji drugovi i što sada svi zajedno stvaramo, i da će, ako bude potrebno odlučno spriječiti svaki pokušaj da se ugrozi skupo stečena nezavisnost naše domovine, da se naruši bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti naše zemlje, naše samoupravljanje i druge velike tekovine socijalističke revolucije. U tome će oni i dalje biti zajedno sa starijom generacijom, sa borcima i aktivnim učesnicima naše revolucije . . .

TITO

Nema mnogo naroda u svetu čija deca mogu danas da ispunjavaju albume sličicama kojima ćete vi ispuniti ovaj. To su sličice spomenika Revolucije, kojih ima širom naše zemlje toliko, da ne mogu svi da stanu u ovakav jedan album. A ima ih mnogo zato što naši narodi iznad svega vole slobodu i pravdu i što su za njih uvek bili spremni da podnesu i najveće žrtve.

Album ćete ispunjavati sličicama ne toliko velelepnih spomenika koliko bezprimernim žrtvama i herojskim podvizima u čiju su slavu ti spomenici podignuti. Iz teksta uz svaku sličicu vi ćete saznati koji je to dogadjaj iz naše narodnooslobodilačke borbe i revolucije, koja je to borba, koje stradanje, koja žrtva i koja pobeda izvojevana upravo tu, na mestu gde se danas izdiže spomenik.

Kada ispunite album sličicama i pročitate sve tekstove saznaćete da se borba za slobodu i bolji život pod rukovodstvom Komunističke partije i druga Tita vodila u svakom kutu naše zemlje. Primetićete da je medju spomenicima mnogo spomengroblja i kosturnica i biće vam jasno da smo slobodu i stvaranje naše socijalističke Jugoslavije — bratske zajednice naših naroda i narodnosti izvojevali s mnogo žrtava. Medju onima koji su u borbi protiv fašističkog okupatora i domaćih izdajnika hrabro poginuli bilo je i pionira i omladinaca, vaših vršnjaka. Utoliko su nam žrtve teže a sloboda dragocenija.

I sam ovaj album je svojevrstan spomenik. Pripremili smo ga u godini u kojoj je drug Tito navršio 85 godina života i 40 godina rukovodjenja Komunističkom partijom Jugoslavije.

Pod rukovodstvom druga Tita naši narodi su se 1941. godine medju prvima u Evropi digli protiv fašističkog okupatora i vodili protiv njega i domaćih izdajnika bespoštednu borbu sve do konačne pobede 1945. godine. Pod Titovim rukovodstvom odoleli smo svim iskušenjima i prebrodili sve teškoće u posleratnom razvitku naše zemlje. Zahvaljujući drugu Titu danas o nama i našoj borbi znaju svi narodi širom sveta, a drug Tito je postao simbol porobljenih naroda koji se i danas bore za svoju slobodu i nezavisnost.

SPOMENICI REVOLUCIJE

Izdavački savet

MITROVIĆ BOGOSAV-ŠUMAR (predsednik), general major u penziji * SR Bosna i Hercegovina: GRBELJA TONČI, kustos Muzeja revolucije BiH i MIŠKOVIĆ PETAR, sekretar Komisije za negovanje tradicija NOB i revolucije * SR Crna Gora: LAKIĆ dr ZORAN, viši naučni saradnik-rukovodilac sektora za kulturu u Sekretarijatu za obrazovanje SR Crne Gore i KUSTUDIJA IVO, profesor sekretar SUBNOR-a SR Crne Gore * SR Hrvatska — BOŽIĆ mr. BRANKO, sekretar Odbora Sabora SR Hrvatske za spomen obeležja i povjesnih dogadjaja * SR Makedonija: IVANOVSKI VLADIMIR, član SUBNOR-a SR Makedonije i KOROBAR PERO, predsednik Komisije za negovanje revolucionarnih tradicija SUBNOR-a SR Makedonije * SR Slovenija: JAKOPIČ ALBERT-KAJTIMIR, sekretar Saveta za negovanje, razvijanje i čuvanje revolucionarnih tradicija i spomenika i NOVAK DRAGO, profesor istorije u Zavodu za školstvo SR Slovenije * SR Srbija: BORKOVIĆ dr MILAN, stručni saradnik Instituta za radnički pokret SR Srbije i LEBL DIVNA, sekretar Komisije za negovanje tradicije SUBNOR-a SR Srbije * SAP Kosovo: FOLIĆ MILUTIN, sekretar SUBNOR-a SAP Kosovo i ĆEHAJA ŠUKRI, direktor Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture SAP Kosovo * SAP Vojvodina — KONJIK VIDOJE, stručni saradnik SUBNOR-a SAP Vojvodine * OBRADOVIĆ BRANKO, general p.pukovnik u penziji * ZORAN PAVLOV, predsednik Konferencije SSRNV SO Bela Crkva * STANKOVIĆ ZDRAVKO, p.predsednik SUBNOR-a SO Bela Crkva * MIHAJLOVIĆ ALEKSANDAR, direktor štamparsko izdavačke Radne organizacije "Sava Munćan" u Beloj Crkvi * PETKOVIĆ LJUBIŠA, rukovodilac JUR Predstavništvo "Sava Munćan" u Beogradu * PETKOVIĆ DRAGAN, šef propagande "Energoprojekta" * RAKOČEVIĆ TOMISLAV, ekonomista * OKUKA VERA, kvalifikovani radnik * ŠUPIĆ VERA, sekretar grafičko izdavačke Radne organizacije "Sava Munćan" u Beloj Crkvi

Redakcioni odbor

Direktor izdanja:
Mihajlović Aleksandar
Glavni i odgovorni urednik:
Petković Ljubiša
Ideja i koncepcija:
Petković Dragan i Rakočević Tomislav
Recenzenti:
Obradović Branko i Mitrović Bogosav-Šumar

Tehnički urednik i idejna rešenja:
Petković Dragan
Autor dijapozitiva:
Veljović Zoran
Lektor:
Lukić Dušan
Izrada crteža i omota:
Mladenović arh Slobodan
Sekretar Redakcionog odbora:
Jović Marija

Redakcija zahvaljuje svim saradnicima koji su pomogli u prikupljanju, izboru i sredjivanju materijala, kao i svojim stručnim savetima pri izradi ovog albuma.

BANJA LUKA — 1.

Spomenik–mauzolej palim borcima Bosanske krajine (u rekonstrukciji)

Banjaluka je bogata tradicijom revolucionarnog radničkog pokreta. Početkom juna 1941. godine na brdu Šehitluci kod Banjaluke održano je Oblasno partijsko savjetovanje na kome je donesena odluka o pripremanju oružanog ustanka u Bosanskoj krajini. U Banjaluci su u toku rata bile stacionirane jake njemačke i ustaško–domobranske snage. No i pored toga, jedinice NOV i POJ izvršile su tri napada na Banjaluku. Prvi je napad izvršen 1943. godine, drugi 1944, treći napad aprila 1945. godine, kada je Banjaluka konačno oslobođena. U periodu od 1941. do 1945. u okupiranoj Banjaluci djelovale su antifašističke organizacije NOP na ,čelu sa Mjesnim komitetom KPJ.

Na Šehitlucima, na mjestu održavanja Oblasnog partijskog savjetovanja, podignut je spomenik–mauzolej palim borcima Bosanske krajine.

Autor: Antun Augustinčić, kipar, Zagreb

BIHAĆ — 2.

Spomen–mauzolej Prvog zasjedanja AVNOJ–a

Krajem 1942. godine, u toku poznate bihaćke operacije, partizanske snage Bosanske krajine i Hrvatske oslobodile su Bihać (4. novembra), a potom i gradove Bosansku Krupu, Cazin i Veliku Kladušu. Tako je oslobođeno novo područje, koje je zajedno sa oslobođenim krajevima Bosanske krajine, Like, Korduna i Dalmacije, predstavljalo najveću slobodnu teritoriju u Jugoslaviji. Od početka novembra 1942. do sredine januara 1943. godine Bihać je bio sjedište Vrhovnog štaba NOV i CK KPJ. U njemu je 26/27. novembra 1942. godine održano Prvo zasjedanje AVNOJ–a, na kome je AVNOJ konstituisan kao najviši organ vlasti i predstavničko tijelo NOP Jugoslavije. Krajem decembra iste godine u Bihaću je održan Prvi kongres USAOJ–a na kome je osnovan Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije. U zgradi u kojoj je održano istorijsko zasjedanje AVNOJ–a otvoren je Spomen–muzej Prvog zasjedanja AVNOJ–a.

BILEĆA — 3.

Spomen–kosturnica palih boraca NOVJ

U Bileći se nalazio koncentracioni logor u kome su tokom 1940. godine bili zatvoreni istaknuti komunisti i antifašisti iz čitave zemlje. U ovom logoru su, pored ostalih, bili zatvoreni: Moša Pijade, Ivan Milutinović, Ivo Lola Ribar, Todor Vujasinović, Bora Baruh, Đorđe Andrejević Kun i Pepica Kardelj. Krajem juna 1941. godine počele su prve ustaničke borbe na ovom području i tada je bio oslobođen veći dio bilećkog sreza. U toku NOR–a i revolucije partizanske jedinice su u više navrata napadale na snažno utvrđeni neprijateljski bilečki garnizon, ali tek poslije žestokih borbi jedinice 10. i 12. hercegovačke brigade 29. divizije NOVJ, 2. oktobra 1944. godine oslobodile su Bileću.

Spomen–kosturnica palih boraca NOVJ s monumentalnom skulptorskom kompozicijom ,,Nošenje ranjenika''.

Autor: Mirko Ostoja, kipar, Zagreb

BOSANSKA RAČA — 4.

Spomen–kosturnica

U toku NOR–a i socijalističke revolucije na području Semberije bilo je više žestokih bitaka. Najžešće borbe, međutim, vođene su početkom 1945. godine, kada su, u konačnim operacijama za oslobođenje naše zemlje, jedinice Jugoslovenske armije sa ovog područja izvršile proboj na desnom krilu Sremskog fronta. I u tim krvavim borbama neprijateljske jedinice pretrpile su znatne gubitke.

Spomen–kosturnica sa spomen–obeliskom u kojoj su sahranjeni posmrtni ostaci 384 borca NOVJ, pala na području donjeg dijela Semberije.

Autor: ing. arh. Slobodan Lukić, Bijeljina

BOSANSKI NOVI — 5.

Spomenik ,,Majka partizanka'' na brdu Jablanica

Početkom 1941. godine u Bosanskom Novom djeluje dosta brojna partijska organizacija na čelu sa Mjesnim komitetom KPJ. To je doprinijelo uspješnom razvoju ustanka u bosansko–novskom kraju i ostvarivanju sadejstva jedinica Prvog i Drugog krajiškog odreda. Pretežan dio okoline Bosanskog Novog u toku NOB bio je slobodan i predstavljao je sastavni dio slobodne teritorije Kozare i Grmeča.

Skulptorska kompozicija sa šest reljefno izvedenih scena na temu NOB sa figurom ,,Majka partizanka'' na brdu Jablanica iznad grada.

Autor: Marijan Kocković, kipar, Dubrovnik

BOSANSKI PETROVAC — 6.

Spomen–dom kulture

Poslije višemjesečnih okršaja, krajem maja 1942. godine, bataljoni Petog krajiškog odreda uspjeli su da oslobode Bosanski Petrovac, koji je od tada bio značajno uporište NOP u južnom dijelu Bosanske krajine.

Od kraja septembra do početka novembra 1942. godine u Oštrelju i Bosanskom Petrovcu bilo je sjedište Vrhovnog štaba i Centralnog komiteta KPJ. U Bosanskom Petrovcu je 25. i 26. IX 1942. održan Prvi kongres partizanskih ljekara, a 6. i 7. XII iste godine Prva zemaljska konferencija Antifašističkog fronta žena Jugoslavije kojoj je prisustvovao i drug Tito. U to vrijeme u petrovačkom kraju nalazila se Centralna bolnica NOV, a u selu Drinići izlazio je list ,,Borba'', organ KPJ.

BOSANSKO GRAHOVO 7.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora na brdu Gradina

Oružani ustanak u grahovskom kraju počeo je 27. jula 1941. godine. Istog dana oslobođeno je Bosansko Grahovo. Uspješan razvoj narodnooslobodilačke borbe u ovom kraju doprineo je stvaranju velike slobodne teritorije na tromeđi Bosanske krajine, Like i Dalmacije. Tokom 1942. godine u grahovskom kraju stalno su se vodile borbe protiv italijanskih okupatora i četnika, koji su bili prinuđeni da se početkom 1943. godine povuku iz Bosanskog Grahova. Od tada pa do kraja rata, sa manjim prekidima krajem 1943. i maja 1944. godine, Bosansko Grahovo bilo je slobodno.
U toku NOB narod grahovskog kraja dao je 2.455 boraca, 751 palog borca i 328 žrtava fašističkog terora.
U Bosanskom Grahovu, na brdu Gradina, podignut je spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora.

Autor: Sreten Stojanović, kipar, Beograd

BRČKO 8.

Partizansko spomen–groblje

Nakon okupacije Brčko je postalo snažno ustaško uporište. I pored čestih hapšenja i strijeljanja brčanskih rodoljuba u gradu je bio organizovan ilegalan rad. U oktobru 1941. godine formiran je ilegalni Gradski narodnooslobodilački odbor, a u decembru je izabran Opštinski narodnooslobodilački odbor. U toku 1943. godine rasplamsale su se borbe oko Brčkog i u tim borbama su učestvovale bosanske i vojvođanske partizanske jedinice. Da bi odbranili Brčko Nijemci su na njegovo područje polovinom marta 1944. godine prebacili 13. SS Handžar diviziju, čiji su pripadnici opustošili krajeve brčanskog područja, ali su istovremeno pretrpjeli i velike gubitke u borbama s partizanskim jedinicama. Poslije žestokih borbi početkom aprila 1945. godine grad su oslobodile jedinice Prve jugoslovenske armije.

Autori: ing. arh. Jusuf Begović, ing. arh. Edhem Kamenica i Rizah Štetić, slikar, Sarajevo

BUGOJNO 9.

Partizansko groblje

U toku narodnooslobodilačkog rata Bugojno je bilo jedno od najsnažnijih uporišta okupatora i kvislinga u jugozapadnom dijelu Bosanske krajine. Zbog toga su ga u više navrata napadale partizanske jedinice i nekoliko puta grad je prelazio iz ruke u ruku, dok ga konačno 9. septembra 1944. godine nisu oslobodile jedinice 7. krajiške brigade.
U Partizanskom groblju u centru grada, u kome su pokopani posmrtni ostaci palih boraca ovog područja, nalaze se i biste narodnih heroja Mahmuta Bušatlije, Stipe Đereka i Vojina Peleksića.

ČAPLJINA 10.

Partizansko groblje na brdu Modrič

Na području između Mostara i Metkovića nalazila su se veoma jaka ustaška uporišta. I pored toga organizacija KPJ u Čapljini je tokom NOR–a održavala stalne veze sa organizacijom KPJ u Mostaru, dok je narod Čapljine i okolnih sela prikupljao oružje, hranu, sanitetski i drugi materijal i doturao ga partizanskim jedinicama.
Partizansko spomen–groblje nalazi se na brdu Modrič, 2 km od Čapljine, sa posmrtnim ostacima oko 220 boraca palih u NOR.

DOBOJ 11.

Spomen–kosturnica sa obeliskom

Oružane borbe na dobojskom području počele su krajem avgusta 1941. godine napadom ustanika s Ozrena i Trebave na Doboj, Maglaj, Gračanicu i više drugih manjih mjesta. Neprijatelj je pružao snažan otpor i poslije izvlačenja ustanika sa ratnim plijenom ponovo je zauzeo grad. Istovremeno je dio ustaničkih snaga porušio na preko 40 mjesta željezničku prugu Derventa–Doboj–Maglaj i Doboj–Tuzla, i uništio telefonsko–telegrafske linije na dužini oko 50 km. Početkom septembra 1944. godine jedinice NOVJ zauzele su Doboj i tom prilikom zarobile skoro čitavu neprijateljsku posadu i zaplijenile velike količine oružja i ratne opreme. Aprila 1945. godine započele su odlučujuće borbe za oslobođenje ovog područja i 17. aprila 1945. godine u Doboj su ušle jedinice Jugoslovenske armije.
Ovo je spomen–kosturnica sa obeliskom u gradskom parku u kojoj su sahranjeni posmrtni ostaci palih boraca ovog područja.

Autor: Mirko Ostoja, kipar, Zagreb

DRVAR 12.

Baraka pred Titovom pećinom

U Drvaru je otpočeo svenarodni ustanak protiv okupatora i njegovih slugu 27.VII 1941. Kao prvi oslobođeni grad u Bosni i Hercegovini, Drvar je do kraja septembra 1941. bio centar ustanka i slobodne teritorije. U periodu NOR–a i socijalističke revolucije bio je poprište mnogih borbi i četiri puta paljen.
Od početka januara do kraja maja 1944. godine u Drvaru je bilo sjedište maršala Tita, Vrhovnog štaba NOV, CK KPJ, AVNOJ–a, NKOJ–a i CK SKOJ–a, te savezničkih vojnih misija. Na Drvar je 25. maja 1944. izvršen vazdušni desant kojim je njemačka vrhovna komanda nastojala da uništi rukovodstvo NOP Jugoslavije sa maršalom Titom na čelu. Međutim, zahvaljujući uspješnoj odbrani sjedišta Vrhovnog štaba, u kojoj su učestvovale prištapske jedinice, stanovništvo Drvara i jedinice šeste ličke divizije, njemački vazdušni desant doživeo je potpuni neuspjeh. Za svestrani doprinos u NOB i socijalističkoj revoluciji Drvar je proglašen gradom herojem.
Baraka pred Titovom pećinom u Drvaru, bila je sjedište Vrhovnog štaba NOV i POJ od početka januara do kraja maja 1944. godine.

FOČA 13.

Spomen- muzej

Poslije napada fašističkih agresora na Jugoslaviju Foču su najprije okupirali Italijani da bi je u decembru 1941. godine predali četnicima. Oslobođen od dijelova Durmitorskog NOP odreda u grad su 25. januara 1942. stigli CK KPJ i Vrhovni štab i tu ostali do 10. maja 1942. godine. U Foči je Vrhovni štab preduzeo niz vojnih i političkih mjera u cilju daljeg razvoja NOB u Jugoslaviji, među kojima je najznačajnija bila Uputstvo za rad i organizaciju narodnooslobodilačkih odbora, poznato pod nazivom Fočanski propisi.
Krajem januara 1942. u Foči je formirana partizanska bolnica, a u februaru Operativni štab NOP i DVJ za istočnu Bosnu, Fočanski narodnooslobodilački dobrovoljački odred, Prva fočanska omladinska partizanska četa, zatim je izabran Sreski odbor Narodne omladine i održan osnivački zbor Antifašističkog saveza žena istočne Bosne. U septembru 1943. godine u selu Ivovičima kraj Foče formiran je Drugi udarni korpus NOVJ, koji je nakon toga za kraće vrijeme oslobodio Foču. Grad je konačno oslobođen 23. januara 1945. godine.
U zgradi koja je sada spomen—muzej boravili su i djelovali CK KPJ, Josip Broz Tito i Vrhovni štab.

GACKO 14.

Spomenik palim borcima

Prve ustaničke borbe na području Gacka počele su u prvoj polovini juna 1941. godine. Od boraca sa ovoga područja, početkom novembra 1941. godine, formiran je Gatački bataljon, a u prvoj polovini 1942. godine još dva 4. i 5. hercegovački udarni bataljon. U decembru 1943. u selu Dramešini formiran je Privremeni oblasni NOO za Hercegovinu, a zatim i Oblasni odbor AFŽ za Hercegovinu. Nakon što je, u toku 1943. i 1944. godine, u više navrata oslobođen od jedinica NOVJ, Gacko su konačno oslobodili, 2. septembra 1944. godine, borci 2. brigade 29. divizije NOVJ. Ovaj spomenik palim borcima podignut je u gradskom parku.

Autor: Marijan Kocković, kipar, Dubrovnik

GARAVICA KOD BIHAĆA 15.

Spomen—park žrtvama fašističkog terora

Memorijalni spomen—park u Garavici, selu u neposrednoj blizini Bihaća, podiže se na prostoru gdje su ustaše izvršile masakr nad 12.000 rodoljuba iz Bihaća i okoline u periodu od juna do oktobra 1941. godine.

Autor: Bogdan Bogdanović, ing. arhitekt, Beograd

HUSINO KOD TUZLE 16.

Partizansko spomen—groblje

Rudarsko naselje u blizini Tuzle u kojem je, krajem decembra 1920. godine, došlo do oružanog otpora rudara protiv nasilja vlasti, poznatog pod nazivom Husinska buna. Tada je oko 350 rudara bilo optuženo za učestvovanje u štrajku, oko 20 ih osuđeno na kaznu zatvorom, dok je rudar Jure Kerošević osuđen na kaznu smrti vješanjem. Pod pritiskom jugoslovenskog i međunarodnog proletarijata ova kazna mu je zamjenjena sa 20 godina robije.
Borbeni duh husinskih rudara došao je do izražaja i u toku NOR—a i revolucije. Odmah na početku ustanka u Husinu je bila formirana partizanska četa, čiji su pripadnici u toku četvorogodišnjeg rata do posljednjeg izginuli u borbi protiv neprijatelja. O smrti Peje Markovića, borca Husinske rudarske čete, koji je sahranjen na vrhu Konjuha, Miloš Popović Đurin ispjevao je poznatu partizansku pjesmu „Konjuh planinom"
U partizanskom spomen groblju s skulpturom rudara—partizana sahranjeni su ostaci 13 palih boraca poznate Husinske partizanske čete.

Autor: Ivan Sabolić, kipar, Zagreb

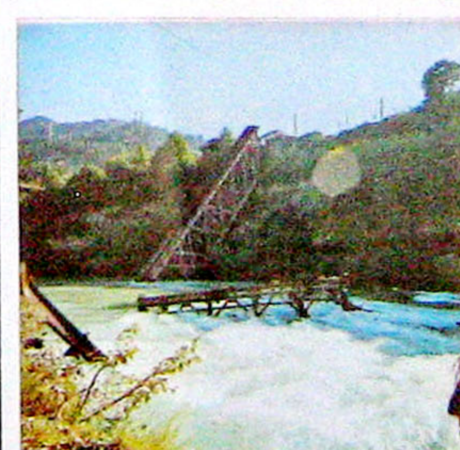

ILIDŽA 17.

Spomen—kosturnica

Mjesto udaljeno 10 km od Sarajeva (danas jedna od opština grada Sarajeva) u kojem su se u toku NOR—a nalazile relativno jake neprijateljske snage. Borci ovog područja djelovali su u sastavu okolnih partizanskih odreda. Za vrijeme legendarnog Igmanskog marša, krajem januara 1942. godine, kolonu boraca Prve proleterske brigade predvodili su borci Semizovačke čete Crnovrškog bataljona NOP odreda „Zvijezda". Marš preko planine Igmana trajao je punih 18 časova bez prestanka na temperaturi od oko —32°C, pa je zbog smrzavanja veliki broj boraca bio izbačen iz stroja. Kroz partizansku bolnicu u Foči prošlo je preko 170 promrzlih boraca, dok je još oko 100 njih imalo lakše ozlijede.
Ovo je spomen—kosturnica u kojoj su sahranjeni posmrtni ostaci neutvrđenog broja palih boraca iz ovog kraja.

Autor: Petar Krstić, kipar, Sarajevo

JABLANICA 18.

Ostaci mosta na Neretvi

U toku četvrte neprijateljske ofanzive Glavna operativna grupa NOVJ, koja je zajedno sa 4.000 ranjenika brojala oko 25.000 boraca, krajem februara 1943. godine našla se u vrlo teškoj situaciji. Na teškom planinskom zemljištu pokrivenom snijegom, prvih dana marta, dostigla je vrhunac jedna od najžešćih bitaka NOR—a, poznata pod imenom „Bitka za ranjenike".
Pritisak neprijatelja u dolini Neretve sve se više pojačavao, pa je vrhovni komandant Josip Broz Tito 5. marta 1943. godine izdao naređenje za proboj preko Neretve kod Jablanice i prve partizanske jedinice prebacile su se preko rijeke 6. i 7. marta. Pošto su razbile četnike, one su stvorile uslove za prebacivanje ranjenika i ostalih jedinica preko srušenog željezničkog mosta na Neretvi. To prebacivanje trajalo je punih devet dana i devet noći pod neprekidnom ubistvenom vatrom neprijateljske avijacije i artiljerije. Najzad, 15. marta, kad su njemačke divizije izbile na Neretvu, prebacile su se i posljednje partizanske jedinice. Ranjenici su bili spaseni, a udar neprijateljskih snaga završio se potpunim neuspjehom.

JAJCE 19.

Istorijski grad Jajce prvi put je oslobođeno septembra 1942. godine zajedničkom operacijom krajiških i proleterskih jedinica NOV. Od avgusta 1943. do januara 1944. godine u Jajcu je bilo sjedište rukovodećih organa NOP—a Jugoslavije sa drugom Titom na čelu. U njemu je 29. novembra 1943. godine održano Drugo zasjedanje AVNOJ—a, kome su prisustvovali predstavnici naših naroda i narodnosti iz skoro svih krajeva zemlje. Na ovom zasjedanju donesene su istorijske odluke, kojim su udareni temelji nove države — Demokratske Federativne Jugoslavije. One su doprinijele daljem razvoju NOB i socijalističke revolucije i afirmaciji predstavničkih organa NOP u svijetu. U toku tzv. šeste neprijateljske ofanzive Jajce su osvojile njemačke jedinice i držale ga do septembra 1944. godine, kada je grad konačno oslobođen. Od tada do aprila 1945. godine u Jajcu je bilo sjedište Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu, ZAVNOBiH—a i drugog rukovodstva narodnooslobodilačkog pokreta Bosne i Hercegovine.
U Jajcu je podignuto više spomenika posvećenih događajima iz NOR i revolucije, kao i Spomen—dom AVNOJ—a. U zgradi u kojoj je održana istorijska skupština otvoren je Spomen—muzej Drugog zasjedanja AVNOJ—a.

KUPRES 20.

Spomen—groblje

Kupres je bio snažno neprijateljsko uporište koje su branile jake ustaške snage od oko 2.000 dobro naoružanih vojnika. Zbog toga se nekoliko pokušaja jedinica NOVJ da oslobode Kupres završilo bez uspjeha. Tek početkom oktobra 1943. Kupres je oslobođen a sva njegova utvrđenja uništena. U borbama za Kupres poginuo je, pored ostalih, i legendarni narodni heroj Simo Šolaja.
Krajem jula 1943. od kupreških rodoljuba formiran je Kupreški NOP odred koji je tokom 1944. godine, zajedno sa drugim jedinicama NOVJ, učestvovao u odbrani slobodne teritorije, obezbjeđivao je saobraćaj, partizanske bolnice, skladišta i radionice.
Ovo je spomen—obelisk u centru grada, kod hotela „Kupres", sa partizanskim spomen—grobljem u kojemu se nalazi 66 grobnica palih boraca NOVJ i sedam narodnih heroja.

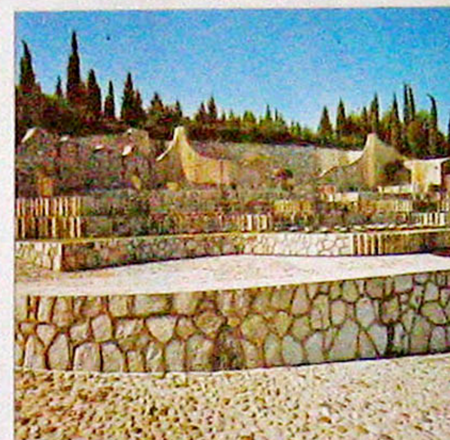

LIVNO 21.

Spomenik palim borcima

Ustanak u livanjskom kraju izbio je već jula 1941. godine i od tada su Livno i njegova okolina bili gotovo bez prestanka poprište narodnooslobodilačke borbe. Početkom avgusta 1942. godine jedinice NOP i DVJ oslobodile su Livno, koje je postalo središte kompaktne oslobođene teritorije, koja je obuhvatila područje između rijeke Une i Sane, gradova Ključa, Mrkonjić Grada, Jajca i Bugojna, pa do rijeke Rame i planinskog masiva Dinare. U toku NOR—a i socijalističke revolucije Livno je bilo još tri puta ooslobađano. Iz Livna i njegove okoline u NOB je učestvovalo oko 4.500 boraca, od kojih je oko 700 palo na bojištima širom Jugcslavije, dok je oko 1.500 stanovnika palo kao žrtva fašističkog terora. Livno je konačno oslobođeno 10. oktobra 1944. godine.
Skulpturalna kompozicija od tri ljudske figure u sceni „Nošenje ranjenika" postavljena je u centru gradskog parka.

Autor: Antun Augustinčić, kipar, Zagreb

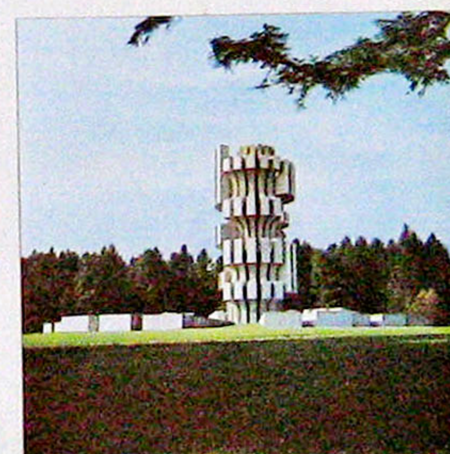

MOSTAR 22.

Spomen—groblje palim u NOR

Mostar je grad sa bogatom revolucionarnom tradicijom. U njemu je 1938. održana Pokrajinska konferencija KPJ za Bosnu i Hercegovinu, a 1939. obrazovan je Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu i 1940. godine Oblasni komitet SKOJ—a. U toku priprema za ustanak u proljeće i ljeto 1941. godine u Mostaru su održana dva oblasna savjetovanja KPJ i oblasno savjetovanje SKOJ—a. Polovinom jula 1941. godine formiran je Oblasni vojni štab za Hercegovinu, a u avgustu i prvi odred. Od tada pa sve do oslobođenja grada 14. februara 1945. godine iz Mostara su izlazile naoružane grupe boraca, koje su popunjavale hercegovačke odrede i brigade, a u prvom redu Mostarski bataljon koji je formiran septembra 1941. godine. U toku NOR—a i revolucije sa mostarskog područja učestvovala su u NOB 3.533 borca, od kojih je 761 poginuo i oko 1.100 stradalo od fašističkog terora. Ovo je spomen—groblje palim u NOR.

Autor: ing. arh. Bogdan Bogdanović, Beograd

MRAKOVICA NA KOZARI 23.

Spomenik kozaračkoj epopeji

Od početka ustanka do kraja NOR i socijalističke revolucije planina Kozara je stalno bila žarište i uporište narodnooslobodilačke borbe. Uspješan razvoj NOB na Kozari u toku 1941. i 1942. godine doprinio je stvaranju velike slobodne teritorije, a u maju su oslobođeni Prijedor i rudnik Ljubija, oformljene nove jedinice i partizanska avijacija. Veliki uspjesi kozarskih partizana ugrožavali su pozicije okupatora i kvislinga, koji su tokom juna i jula 1942. preduzeli koncentričnu ofanzivu na Kozaru u cilju likvidacije NOP. Međutim, unatoč brojnim žrtvama i masovnom odvođenju stanovništva u koncentracione logore, neprijatelj nije uspio. Od 21.000 boraca Kozarčana, 9.864 ih je poginulo u NOB, dok je 35.000 stanovnika palo kao žrtva fašističkog terora. Kozara je dala 40 narodnih heroja. Na jednom od visova Kozare, na Mrakovici, podignut je monumentalni spomenik kozarskoj epopeji.

Autor: Dušan Džamonja, kipar, Zagreb

MRKONJIĆ GRAD 24.

Spomen—dom Prvog zasjedanja ZAVNOBiH—a

Na inicijativu Izvršnog odbora Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije krajem novembra 1943. godine u Mrkonjić Gradu održano je Prvo zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. U prisustvu oko 250 delegata izglasana je Rezolucija Prvog zasjedanja ZAVNOBiH—a u kojoj su sadržani njegovi zadaci kao najvišeg političkog predstavništva naroda Bosne i Hercegovine i organa vlasti. Značaj ovog zasjedanja bio je naročito u tome što je osnivanjem ZAVNOBiH—a dovršena izgradnja sistema narodne vlasti u Bosni i Hercegovini. Zgrada u kojoj je održano Prvo zasjedanje ZAVNOBiH—a sada je spomen—dom.

Autor: dipl. ing. arh. Zdravko Karačić, Sarajevo

RUDO 25.

Spomen–obelisk na mjestu formiranja Prve proleterske brigade

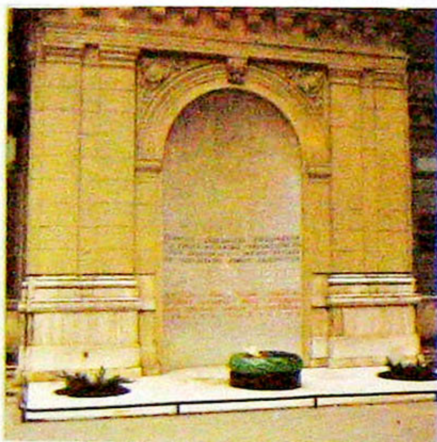

Odlukom CK KPJ u Rudom je 22. decembra 1941. godine formirana Prva proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada, koja je od samog početka po svom nacionalnom sastavu bila simbol bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije. Na svečanoj smotri govorio je vrhovni komandant Josip Broz Tito, a njenim formiranjem udareni su temelji Jugoslovenske narodne armije. Ovaj spomen–obelisk podignut je na mjestu gde je 22. decembra 1941. godine formirana Prva proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada.

Autori: arh. Branko Kurpjel, Sarajevo, i Branko Subotić, slikar, Beograd

SARAJEVO 26.

Spomen–obelisk oslobodiocima

Sarajevo je dočekalo NOR sa oko 180 članova KPJ, kojima je rukovodio Mjesni komitet KPJ, formiran 1939. godine. Sve do oktobra 1941. godine u njemu je bilo sjedište PK KPJ, PK SKOJ i GŠ NOP odreda za Bosnu i Hercegovinu. Na sastanku MK KPJ sredinom jula 1941. donijeta je odluka o otpočinjanju diverzantskih akcija i slanju boraca u partizanske odrede. Teški uslovi djelatnosti, česte provale, hapšenja i ubijanja članova KPJ i simpatizera NOP nisu spriječili komuniste i simpatizere NOP da zadaju teške udarce neprijatelju. Sarajevo je dalo oko 2.500 boraca u jedinice NOV, od kojih je 645 poginulo. Stradalo je i oko 10.000 njegovih građana od fašističkog terora, a u zatvorima i koncentracionim logorima ubijeno je još nekoliko hiljada rodoljuba i aktivista NOP. Grad je oslobođen 6. aprila 1945. Spomen–obelisk s vječnom vatrom posvećen je uspomeni palima za oslobođenje.

SUHO POLJE KOD GLAMOČA 27.

Spomenik na mjestu pogibije Ive Lole Ribara

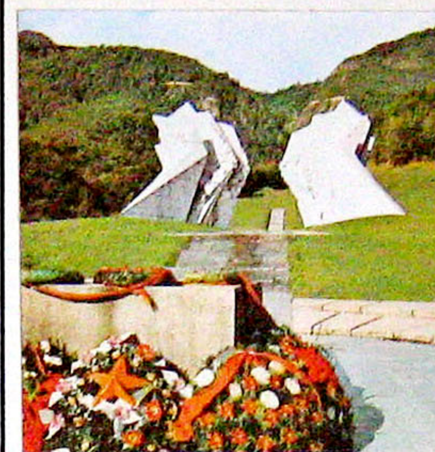

U Suhom Polju, selu udaljenom 4 km od Glamoča, 27. novembra 1943. godine poginuo je Ivo Lola Ribar, legendarni sekretar SKOJ–a i član Vrhovnog štaba, u trenutku kada se spremao da kao šef prve vojne misije NOV i POJ otputuje u Štab savezničke komande za Srednji istok.
Na mjestu pogibije nalazi se ova spomen–šuma s obeliskom, bistom Ive Lole Ribara i spomen–pločama.

Autor skulpture: Mirko Ostoja, kipar, Zagreb

TJENTIŠTE 28.

Spomenik bici na Sutjesci

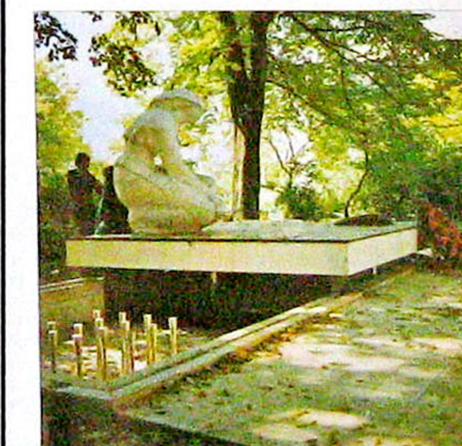

Bitka na Sutjesci vodila se od polovine maja do polovine juna 1943. godine protiv udruženih njemačko–italijanskih i kvislinških trupa koje su napadale Glavnu operativnu grupu NOVJ na prostoru sjevernog dijela Crne Gore, Sandžaka i Hercegovine. Neprijateljske jedinice brojale su oko 120 hiljada vojnika, dok su partizanske snage imale oko 20 hiljada boraca, od kojih je bilo više od tri hiljade ranjenika i bolesnika.
U krvavim borbama koje su vođene čitavih mjesec dana sa šesterostruko jačim i bolje naoružanim neprijateljem, partizanske jedinice ostale su neporažene. Neprijatelj nije postigao cilj – uništenje partizanskih jedinica s drugom Titom na čelu.
Ovo je spomenik na Tjentištu, u Dolini heroja, čije dvije kamene gromade visoke po 19 metara simboliziraju proboj neprijateljskog obruča. Ispred spomenika je spomen–kosturnica u koju su prenesene kosti 3.301 učesnika bitke na Sutjesci.

Autor: Miodrag Živković, kipar, Beograd

TRAVNIK 29.

Spomen–kosturnica

Neposredno nakon okupacije u Travniku su uhapšeni članovi Mjesnog komiteta od kojih je većina, poslije pokušaja bjegstva iz logora Kerestinec, strijeljana u Zagrebu. Ubistva i hapšenja članova KPJ i simpatizera NOP–a znatno su usporila pripreme za ustanak, tako da je tek u avgustu 1941. obnovljen Mjesni komitet KPJ, a u prvoj polovini marta 1942. godine formiran Okružni komitet KPJ za Travnik.
Krajem aprila 1942. godine u selu Perlama, na Vlašiću, formiran je Travnički NOP odred, koji je izvodio diverzantske akcije na travničkom području. U toku NOR–a oko Travnika se vodilo više žestokih borbi, jer su u njemu bile stacionirane jake neprijateljske snage. Travnik je oslobođen 19. februara 1945. godine. U ovoj spomen–kosturnici sahranjeni su posmrtni ostaci 94 borca NOVJ.

Autori: ing. arh. Jurih Najdhart i Zdenko Grgić, kipar, Sarajevo

TREBINJE 30.

Spomen–grobnica

Već od kraja juna 1941. godine narod trebinjskog kraja pružao je snažan otpor ustaškom teroru, a borci trebinjskog sreza ulaze u sastav hercegovačkih NOP odreda. Početkom marta 1942. godine u selu Zupcima kod Trebinja održana je konferencija delegata za 12 oslobođenih opština srezova Trebinje, Bileće, Nikšić i Herceg Novi. Trebinje su oslobodile 6. oktobra 1944. godine jedinice 29. divizije NOVJ. U spomen–grobnici sa skulpturalnim monumentom u blizini centra grada sahranjeni su posmrtni ostaci nepoznatog broja palih boraca sa ovog područja.

Autor skulptura Nandor Glid, kipar, Beograd, a autor mozaika Rajko Sikimić, slikar, Beograd

TUZLA 31.

Spomen–park „Aleja slobode"

Krajem maja 1941. godine na tuzlanskom području bilo je oko 140 članova KPJ i nekoliko stotina članova SKOJ–a. Znatan broj komunista i članova SKOJ–a bio je upućen u druge ustaničke centre, dok su ostali nastavili sa ilegalnim radom u okupiranom gradu. Poslije žestokih borbi, početkom oktobra 1943. godine, jedinice NOVJ oslobodile su Tuzlu i tom prilikom zarobile preko 2.000 neprijateljskih vojnika i zaplijenile veću količinu ratnog materijala. Za četrnaest dana, koliko je Tuzla bila slobodna, formirano je nekoliko novih vojnih jedinica i održane su mnoge kulturne i političke priredbe. Tuzlu su 17. septembra 1944. godine konačno oslobodile jedinice 27. divizije NOVJ i Tuzlanski NOP odred. U toku NOR–a i revolucije u jedinicama NOV i POJ iz Tuzle i njenih prigradskih naselja borilo se preko 7.000 boraca, od kojih je preko 700 poginulo.
Spomen–park „Aleja–slobode" sa skulptorsko–arhitektonskim rješenjem posvećen je oslobođenju Tuzle.

Autor reljefa: Ismet Mujezinović, slikar, Tuzla

URIJE KOD PRIJEDORA 32.

Spomenik stvaranju prve partizanske avijacije

Dinamičan razvoj narodnooslobodilačkog pokreta u Bosanskoj krajini u toku 1941. i 1942. godine uslovio je stvaranje prostrane slobodne teritorije i porast broja i snage partizanskih jedinica, koje su vodile uspješne borbe protiv okupatora i kvislinških snaga. U takvim uslovima 23. maja 1942. godine piloti Franjo Kluz i Rudi Čajavec prešli su sa dva aviona iz Banjaluke na oslobođenu teritoriju i spustili se na Urije kod Prijedora, gdje su se priključili jedinicama Drugog krajiškog (kozarskog) odreda. Tako je stvorena prva partizanska avijacija, a dan njenog osnivanja slavi se kao Dan Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva.
Na Urijama je podignuto spomen–obilježje posvećeno tom značajnom događaju.

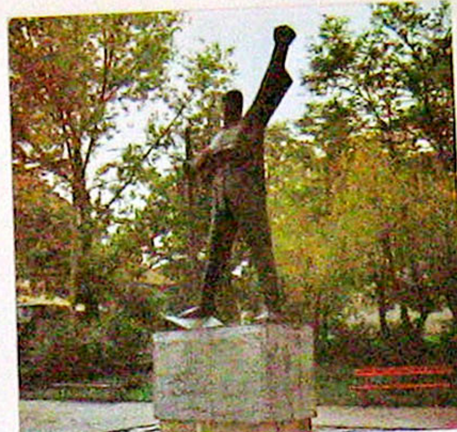

VISOKO 33.

Spomen–kosturnica

Na području Visokog nalazio se jak neprijateljski garnizon, tako da su tek polovinom jula 1943. godine borci ovog područja ušli u sastav Visočko–fojničkog NOP odreda formiranog u Kreševu. Odred je vodio uspješne borbe u neprijateljskoj pozadini na području visočkog, fojničkog i sarajevskog sreza, zapadno od rijeke Bosne. Nakon rasformiranja, početkom januara 1945. godine, borci Visočko–fojničkog odreda ušli su u sastav 10. divizije NOVJ. Jedinice Jugoslovenske armije oslobodile su Visoko 7. aprila 1945. godine. Ovo je spomen–kosturnica sa spomenikom u centru gradskog parka u kojoj su sahranjeni posmrtni ostaci neutvrđenog broja palih boraca.

Autor: Marijan Kocković, kipar, Dubrovnik

VLASENICA 34.

Spomen–obelisk palim borcima

U toku NOR–a za Vlasenicu su se više puta vodile borbe i više puta su je oslobađale partizanske jedinice. Polovinom marta 1942. formiran je Vlaseničk dobrovoljački odred koji je vodio borbe na ovom području, a 9. jula 1943. godine formiran je i Okružni komitet KPJ za Vlasenicu. Naročito žestoke borbe za Vlasenicu vođene su tokom 1944. godine, kada je grad nekoliko puta prelazio iz ruku u ruke. Vlasenicu su konačno oslobodile 10. februara 1945. godine jedinice 27. divizije NOVJ.
Ovo je spomen–obelisk u gradskom parku posvećen borcima NOVJ sa područja Birča palim na ratištima istočne Bosne, Crne Gore, Srbije i Srema u toku NOR–a.

Autor: Mirko Ostoja, kipar, Zagreb

ZENICA 35.

Spomenik na Smetovima

Zenicu su kao značajan industrijski centar 1941. zaposele njemačke jedinice da bi obezbjedile neprekidan rad zeničke Željezare i koristile njene proizvode za svoju ratnu industriju. Zbog toga su postrojenja Željezare bila na stalnom udaru partizanskih jedinica sa ovog područja. Noću 10/11. oktobra 1943. godine u Zenicu su prodrle jedinice Treće proleterske (krajiške) udarne brigade i poslije žestoke borbe sa njemačkim i domobranskim jedinicama uništile fabrička postrojenja, električnu centralu, slagalište, 27 lokomotiva, 150 vagona i niz drugih vozila.
U okolini Zenice od sredine decembra 1941. godine djelovao je Zenički bataljon koji je 1942. godine prerastao u Zenički odred.
Ovaj spomenik na Smetovima, kod Zenice, posvećen je uspomeni na borce Zeničkog partizanskog odreda i Trećeg istočnobosanskog bataljona koji su izginuli u prvoj polovini maja 1942. godine.

Autor: Arfan Hozić, kipar, Sarajevo

ZVORNIK 36.

Spomenik palim borcima i Filipu Kljajiću Fići

U prvim danima napada na našu zemlju Zvornik su zauzele njemačke jedinice, a zatim su njegovu posadu sačinjavale ustaške i domobranske snage. Zvornički kraj bio je zahvaćen masovnim narodnim ustankom u ljeto i jesen 1941. godine, a u toku druge neprijateljske ofanzive na ovom području vođene su žestoke borbe s neprijateljskim snagama. Grad su u toku NOR–a više puta oslobađale jedinice NOVJ. Prilikom oslobađanja Zvornika 5. jula 1943. godine poginuo je Filip Kljajić Fića, politički komesar Prve proleterske divizije. Zvornik su konačno oslobodili dijelovi Trećeg korpusa NOVJ 7. februara 1945. godine.
Ovo je spomenik u centru grada sa grobnicama palih boraca zvorničkog kraja i grobnicom narodnog heroja Filipa Kljajića Fiće.

Autor: dipl. arh. Jusuf Begović i dipl. arh. Mehmed Hrasnica, Sarajevo

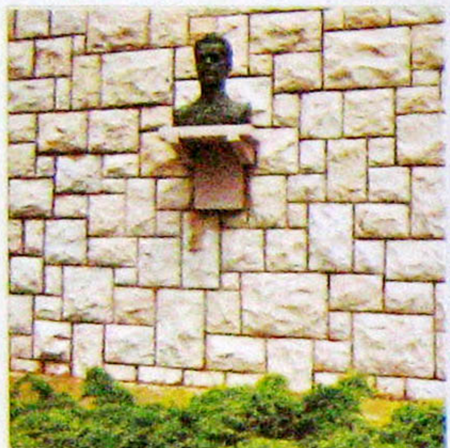

ANDRIJEVICA 37.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Spomenik u Andrijevici podignut je palim borcima NOR—a i Revolucije 1941-1945. i žrtvama fašističkog terora sa područja Andrijevice i okoline.
Andrijevica je bila oslobođena u prvim ustaničkim danima - jula 1941. Tada je izabran sreski NO odbor kao organ revolucionarne vlasti.
U toku NOR—a i Revolucije sa područja Andrijevice i okoline dalo je živote za slobodu oko 1.500 rodoljuba.

Autor: Vojislav Vujisić

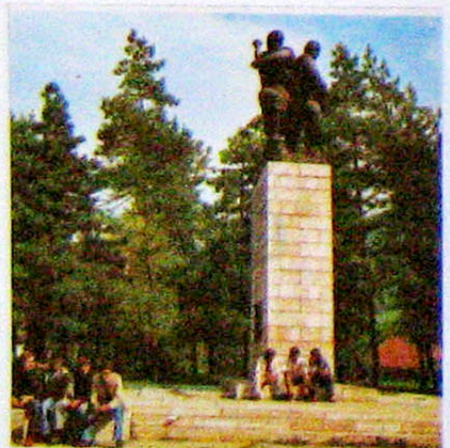

BIJELA KOD HERCEG NOVOG 38.

Spomen-bista narodnog heroja Veljka Vlahovića

Spomen-bista narodnog heroja Veljka Vlahovića podignuta je u Brodogradilištu „Bijela" u Bijeloj kod Herceg Novog u znak sjećanja na istaknutog revolucionara.
Veljko Vlahović je rođen u selu Trmanje u Rovcima kod Kolašina 2. septembra 1914. godine. Jedan je od najistaknutijih rukovodilaca jugoslovenskog radničkog i revolucionarnog pokreta. Bio je bliski saradnik druga Tita. Umro je 7. marta 1975. godine.

Autor: akademski vajar Luka Tomanović

BIJELO POLJE 39.

Spomenik palim borcima

Spomenik u Bijelom Polju podignut je u pomen poginulim borcima NOR-a i Revolucije 1941-1945. sa područja opštine Bijelo Polje.
Bijelo Polje spada u red onih gradova koji su bili oslobođeni u julskom ustanku 1941. Tada je formiran sreski organ narodne vlasti pod nazivom — Narodnooslobodilački komitet.
U toku NOR—a i Revolucije sa područja ove opštine dalo je živote za slobodu oko 2.000 rodoljuba.

Autori: vajar Stevan Bodnarov i Branko Bon

BRAJIĆI IZNAD BUDVE 40.

Spomenik palim borcima

Spomenik u selu Brajići iznad Budve posvećen je poginulim ratnicima ovoga kraja u oslobodilačkim ratovima 1876-1918. i 43 poginula borca u NOR-u i Revoluciji 1941-1945.
U ovom selu ustanici su u julskom ustanku 1941. godine uništili ceo italijanski bataljon crnih košulja i tako izvojevali jednu od značajnijih pobjeda nad okupatorskom vojskom.

Autor: akademski vajar Stevan Luketić

BREZA KOD KOLAŠINA 41.

Spomen—groblje

Spomen groblje na Brezi kod Kolašina posvećeno je uspomeni na 700 partizana i drugih rodoljuba mučenih u zloglasnom kolašinskom zatvoru, na smrt osuđenih od četničkog suda u Kolašinu i strijeljanih na Brezi.
Crnogorski rodoljubi zapamtili su mnoge fašističke logore i zatvore u Crnoj Gori i Jugoslaviji, zatim u Albaniji, Italiji, Njemačkoj, Austriji, Poljskoj, Norveškoj i druge. Kroz ova fašistička mučilišta prošlo je preko 95.000 rodoljuba iz Crne Gore.

Autor: Momo Vujisić

CETINJE 42.

Spomen-kosturnica

Spomen—kosturnica u Cetinju podignuta je kao zajednička grobnica 120 rodoljuba koji su u njoj sahranjeni.
Spomenik simbolizuje odvažnost i hrabrost na smrt osuđenih i strijeljanih: „Niti pisnu, niti zubi škrinu — zatočnici mrijet naviknuti".
U toku NOR i Revolucije 1941—1945. sa područja opštine Cetinje mučeno je u fašističkim zatvorima preko 2.000 rodoljuba. Život za slobodu dalo je 1.048 boraca i oko 2.500 žrtava fašističkog terora. Cetinje ima 49 narodnih heroja a sam grad je pedeseti.

Autori: vajari Vanja Radauš, Branko Bon i Aleksandar Prijić

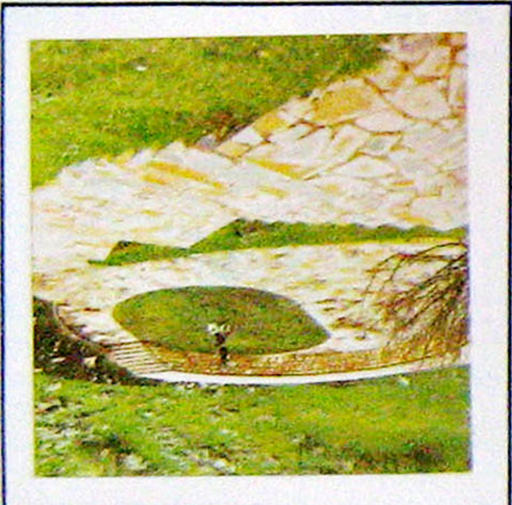

DANILOVGRAD 43.

Spomenik palim borcima

Danilovgrad spada u red rijetkih gradova koji su u julskom ustanku 1941. godine bili oslobođeni i u kojima su već tada stvoreni prvi organi narodne vlasti. U toku NOR–a i Revolucije 1941-1045. sa područja ove opštine dalo je živote za slobodu preko 1.200 rodoljuba.
Spomenik je podignut poginulim borcima NOR-a i Revolucije i žrtvama fašističkog terora sa područja opštine Danilovgrad.

Autor: akademski vajar Drago Đurović

DOLI KOD PLUŽINA 44.

Spomen–kosturnica

Spomen–kosturnica u selu Doli kod Plužina podignuta je kao spomen na zvjerski ubijene rodoljube 7. juna 1943. godine.
U toku pete neprijateljske ofanzive njemačko-italijanski okupatori uz pomoć domaćih kontrarevolucionarnih snaga masakrirali su iznemogle ljude, žene i djecu koje su nalazili u zbjegovima. Takvu sudbinu doživio je i zbjeg od preko 520 duša u selu Dolima. Bilo je tu i 107 djece koja još nisu ni pošla u školu.

Autori: akademski vajar Luka Tomanović i slikar Aleksandar Prijić

FRUTAK KOD DANILOVGRADA 45.

Spomenik poginulim rodoljubima, borcima NOR–a i žrtvama fašističkog terora

Spomenik u selu Frutak kod Danilovgrada podignut je u pomen poginulim rodoljubima u oslobodilačkim ratovima 1912–1918, poginulim borcima NOR–a 1941–1945. i žrtvama fašističkog terora.
Selo Frutak se nalazi na komunikaciji Danilovgrad – Nikšić. Značajno je po završnim operacijama u kojima su nanijeti veliki gubici neprijatelju oktobra 1944. godine kao i po ukupnom doprinosu u toku NOR–a.
Na spomeniku piše: ,,Za život, život su dali''.

Autor: arhitekta Ljubo Vojvodić

GOLUBOVCI KOD TITOGRADA 46.

Spomenik poginulim borcima i rodoljubima

Spomenik u Golubovcima kod Titograda podignut je u pomen poginulim borcima – rodoljubima u NOR–u i Revoluciji 1941-1945. sa područja Golubovaca i bliže okoline.
U NOR–u i Revoluciji sa ovog područja dalo je živote za slobodu 216 rodoljuba.

Autor: arhitekta Vukota Vukotić

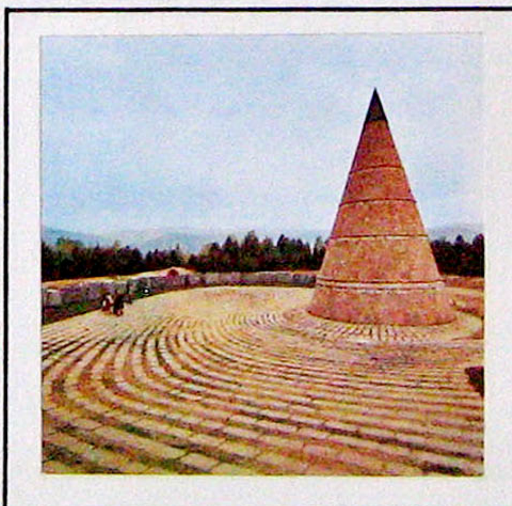

HERCEG NOVI 47.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Spomenik u Herceg Novom podignut je u pomen poginulim borcima NOR i Revolucije i žrtvama fašističkog terora sa područja ove opštine.
U toku NOR i Revolucije sa područja ove opštine dalo je živote za slobodu oko 600 rodoljuba.
Tekst na spomeniku sadrži istorijsku poruku: ,,Pokoljenje pokoljenju predavaće vašu slavu kroz vjekove''.

Autor: vajar Luka Tomanović

IVANGRAD 48.

Spomenik palim za slobodu

Spomenik na Jasikovcu u Ivangradu podignut je u slavu poginulih boraca svih oslobodilačkih ratova sa područja opštine Ivangrad.
U NOR–u i Revoluciji Ivangrad je dao značajan doprinos. U julu 1941. godine ustanici su nakon likvidacije snažnog italijanskog garnizona oslobodili grad i okolinu. Izabran je sreski narodnooslobodilački odbor koji je doneo istorijske odluke revolucionarnog karaktera. U toku NOR–a i Revolucije dalo je živote na bojištima širom Jugoslavije oko 1.100 boraca i oko 1.400 žrtava fašističkog terora.

Autor: arhitekta Bogdan Bogdanović

KAPINO POLJE KOD NIKŠIĆA 49.

Spomenik palim borcima

Spomenik na Kapinom Polju kod Nikšića posvećen je palim borcima NOR–a i Revolucije 1941-1945. iz ovog kraja. Nikšić je dao značajan doprinos pobjedi NOR–a i Revolucije. Od septembra 1944. godine bio je centar vojnog i političkog rukovodstva Crne Gore. U aprilu 1944. godine na području Nikšića održana je Osnivačka skupština Crvenog krsta Crne Gore, a u oktobru iste godine Prvi kongres prosvjetnih radnika Crne Gore. U toku NOR–a i Revolucije sa područja opštine Nikšić dao je život 1.241 borac i palo 670 žrtava fašističkog terora. Sa područja Nikšića 45 boraca i rukovodilaca odlikovano je Ordenom narodnog heroja.

Autor: arhitekta Slobodan Vukajlović

KOLAŠIN 50.

Spomen-dom

Spomen-dom u Kolašinu posvećen je najznačajnijim događajima vezanim za NOR i Revoluciju 1941-1945. u Crnoj Gori.
U Kolašinu su od jeseni 1943. do ljeta 1944. godine održani: Prvo, Drugo i Treće zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Crne Gore i Boke, odnosno crnogorske antifašističke Skupštine narodnog oslobođenja na kojima su udareni temelji ravnopravne Crne Gore u sastavu Demokratske Federativne Jugoslavije, zatim Osnivački kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Crne Gore i Boke, antifašističkog Fronta žena Crne Gore i Boke i Narodnooslobodilačkog fronta Crne Gore.
Spomen-dom simbolizuje gorostasnu veličinu NOB–a.

Autor: arhitekta Marko Mušić

KOLAŠIN 51.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Spomenik u Kolašinu podignut je u pomen poginulim borcima NOR–a i Revolucije 1941-1945. i žrtvama fašističkog terora sa područja opštine Kolašin.
Kolašin spada u red gradova koji su bili oslobođeni u julskom ustanku 1941. godine. Već 19. jula 1941. godine formiran je sreski organ revolucionarne vlasti. U toku NOR-a i Revolucije Kolašin je 23 puta prelazio iz ruku u ruke. Podnio je velike žrtve i dao neizmjeran doprinos pobjedi NOR–a i Revolucije u Crnoj Gori.

Autor: vajar Vojin Bakić

KOTOR 52.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Spomenik u Kotoru podignut je u pomen poginulim borcima NOR i Revolucije 1941–1945. i žrtvama fašističkog terora sa područja opštine Kotor.
Kompozicija reljefa na spomeniku simbolizuje stradanje i otpor naroda ovog kraja. U toku NOR i Revolucije u borbama širom Jugoslavije i kao žrtve fašističkog terora dao je život veliki broj rodoljuba.

Autor: vajar Luka Tomanović

KUMBOR KOD HERCEG NOVOG 53.

Spomen–ploča

Spomen-ploča u Kumboru kod Herceg Novog postavljena je u znak sjećanja na mornaričku stanicu Boka, najstarije mornaričke komande na Južnom Jadranu.
Mornarička stanica – Boka formirana je novembra 1944. godine naredbom Štaba Petog pomorskog oblasnog sektora NOVJ.

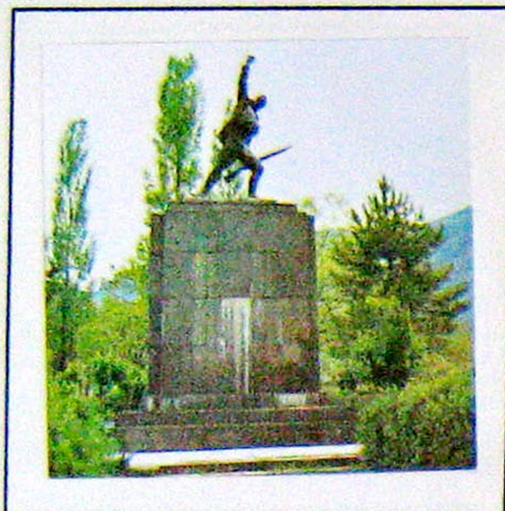
LAZINE KOD DANILOVGRADA 54.

Spomenik strijeljanim omladincima

Spomenik je posvećen pedesetdvojici skojevaca i naprednih omladinaca i omladinki strijeljanih 23. jula 1944. godine sa područja opštine Danilovgrad.
Prosječna starost poginulih boraca u NOR–u Crne Gore iznosi samo 22 godine.
Spomenik je simbol, pouka i poruka Revolucije i mjesto gdje se svake godine 23. jula okuplja omladina Crne Gore.

Autori: akademski vajar Drago Đurović i arhitekta Vojislav Đokić

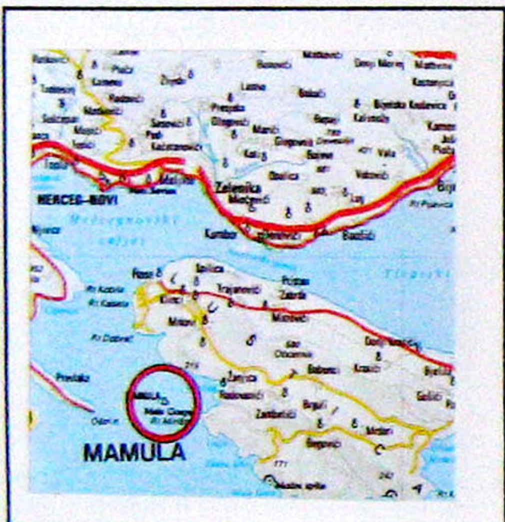

LJUBOTINJ KOD CETINJA 55.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Spomenik u Ljubotinju blizu Cetinja posvećen je palim borcima NOR—a i Revolucije 1941-1945. i žrtvama fašističkog terora sa područja bivše opštine Ljubotinj.
U toku NOR—a i Revolucije sa ovog područja dalo je život za slobodu 243 rodoljuba među kojima su i 7 narodnih heroja.

Autor: vajar Šepo Perić

MAMULA KOD HERCEG NOVOG 56.

Spomen—obilježje

Stara tvrđava na ostrvu Mamuli kod Herceg Novog bila je u toku NOR i Revolucije 1941—1945. pretvorena u zloglasni zatvor i mučilište.
Spomen—ploča je posvećena borcima i rodoljubima kojih je bilo preko 1.500 iz svih krajeva naše zemlje. Oni su u zatvorskim ćelijama ove tvrđave doživljavali najstrašnije muke i patnje.
Tekst na spomen—ploči nosi istorijsku poruku: „. . . Njihovo držanje pred neprijateljima na ovom posnom i tužnom ostrvu služiće kao primjer borbe i žrtvovanja za slobodu i dobro svoje domovine".

MANASTIR OSTROG KOD DANILOVGRADA 57.

Spomen-ploča Prvoj skupštini

Spomen-ploča na Manastiru Ostrog posvećena je Prvoj skupštini crnogorskih i bokeljskih rodoljuba, koja je održana 8. februara 1942. godine.
Skupštini je prisustvovalo 65 delegata koji su predstavljali narod iz svih krajeva Crne Gore. Izabran je najveći organ vlasti sa ovlašćenjima revolucionarne vlade.

MATAGUŽI KOD TITOGRADA 58.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašizma

Spomenik u selu Mataguži kod Titograda podignut je u spomen palim borcima NOR—a i Revolucije 1941-1945. i žrtvama fašističkog terora sa područja sela Mataguži, Vranja i Vladana.
Spomenik simbolizuje jedinstvo, snagu i težnju istom cilju — slobodi.

Autor: arhitekta i vajar Ilija Šćepanović

MRKOJEVIĆI — PEČURICE 59.

Spomenik palim borcima

Spomenik u Pečuricama podignut je u slavu palih boraca NOR—a i Revolucije 1941-1945. iz ovog mjesta. Simbolizuje borbu za slobodu i velike žrtve koje je ovo malo mjesto dalo na bojištima širom Jugoslavije: raskidanje lanaca vjekovne zaostalosti i ropstva.

Autor: arhitekta Cvetko Bošković

MURINO KOD PLAVA 60.

Spomenik palim borcima

Spomenik u mjestu Murino kod Plava podignut je u pomen borcima poginulim u NOR—u i Revoluciji 1941-1945. i žrtvama fašističkog terora sa šireg područja Gornjeg Polimlja i Velike.
U toku NOR-a i Revolucije sa ovog područja dao je život za slobodu 1.041 rodoljub.

Autori: Aleksandar Babović i Momo Radunović

NIKŠIĆ 61.

Spomen-bista narodnog heroja Save Kovačevića

Spomen-bista narodnog heroja Save Kovačevića podignuta je u Nikšiću na trgu koji nosi ime legendarnog „Komandanta Save".
Sava Kovačević je rođen u Nudolu — Grahovo, 1905. godine, kod Nikšića. Od rane mladosti se uključio u revolucionarni pokret. U NOR—u je obavljao visoke i odgovorne funkcije. Bio je komandant proslavljene V crnogorske proleterske brigade. Kao komandant III divizije herojski je poginuo na Sutjesci 12. juna 1943. godine.

Autor: akademski vajar Drago Đurović

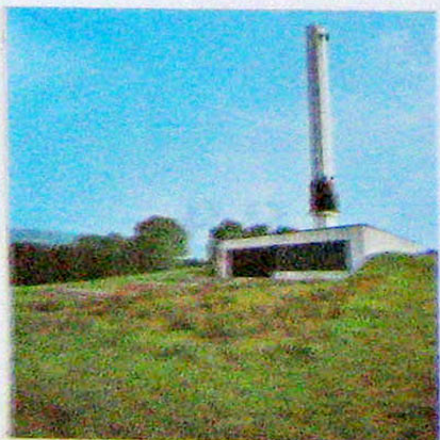

PETROVAC NA MORU 62.

Spomenički kompleks na Lazareti

Spomenički kompleks na Lazareti u Petrovcu na moru podignut je u pomen 143 poginula borca u NOR—u i Revoluciji 1941-1945. sa ovog područja. U spomenik su uklesane riječi: „Pali za čast, ime i slobodu".

Autori: Aleksandar Prijić, Uroš Stojić i A. Kraljić

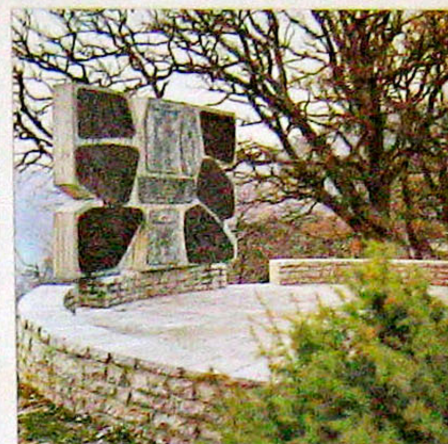

PLJEVLJA 63.

Spomenik palim borcima

Spomenik na Stražici u Pljevljima podignut je u slavu palih boraca u poznatoj bici za Pljevlja 1. decembra 1941. godine i građana Pljevalja koji su dali živote za slobodu u NOR—u i Revoluciji 1941—1945.
Bitka za Pljevlja 1. decembra 1941. godine jedna je od najvećih bitaka NOR—a. U njoj je učestvovalo oko 4.000 crnogorskih partizana.
U Pljevljima je 20. novembra 1943. godine održana Osnivačka skupština Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Sandžaka. U toku NOR i Revolucije sa područja ove opštine dalo je živote za slobodu oko 2.800 rodoljuba.

Autori: akademski vajar Drago Đurović i arhitekta Vojislav Đokić

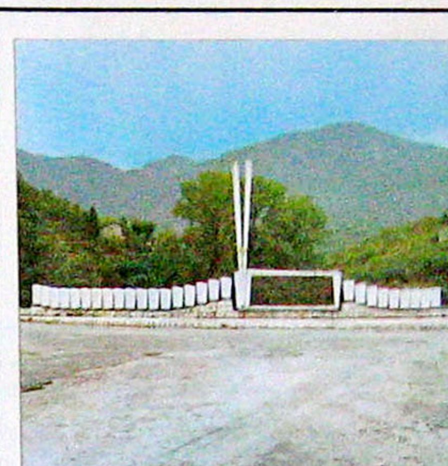

POBORI KOD BUDVE 64.

Spomenik palim borcima

Spomenik u selu Pobori kod Budve posvećen je borcima ovoga kraja poginulim u oslobodilačkim ratovima do 1918. i poginulim borcima i žrtvama fašističkog terora 1941-1945. Simbolizuje borbu, zatočenje, život u zbjegovima, otpor okupatoru i povratak pobjednika na staro zgarište.

Autor: akademski vajar Stevan Luketić

RIJEKA CRNOJEVIĆA 65.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Spomenik na Rijeci Crnojevića podignut je poginulim borcima u revolucionarnom pokretu od 1919. do 1945. godine i žrtvama fašističkog terora sa područja Rijeke Crnojevića i bliže okoline.
Prve organizovane radničke demonstracije u Crnoj Gori izvedene su 1. maja 1919. godine na Rijeci Crnojevića. Ovaj grad je bio oslobođen u Trinaestojulskom ustanku. U revolucionarnim borbama 1919-1941. i u NOR—u i Revoluciji 1941-1945. dala su život za slobodu 453 rodoljuba sa ovog područja.

Autor: akademski vajar Drago Đurović

STIJENA PIPERSKA KOD TITOGRADA 66.

Spomenik istorijskom sastanku

Spomen-ploča u Stijeni Piperskoj blizu Titograda posvećena je istorijskom sastanku Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak, koji je održan 8. jula 1941. godine.
Na sastanku Pokrajinskog komiteta donesena je odluka o dizanju ustanka u Crnoj Gori o kojoj su obavješteni svi članovi KPJ — 1.800 i sve partijske organizacije Crne Gore.
U poznatom Trinaestojulskom ustanku učestvovalo je neposredno 32.000 boraca sa puškom u ruci. Za nepunu nedelju dana bila je oslobođena gotovo čitava teritorija Crne Gore. Okupator je imao 735 mrtvih, oko 1.200 ranjenih i preko 4.000 zarobljenih oficira i vojnika. Ustanici su odmah pristupili stvaranju nove narodne vlasti. U operacijama protiv crnogorskih ustanika učestvovalo je oko 150.000 okupatorskih vojnika.

TITOGRAD 67.

Spomen–bista narodnog heroja Ivana Milutinovića

Spomen-bista narodnog heroja Ivana Milutinovića podignuta je u Titogradu u znak sjećanja na velikog borca i revolucionara.
Ivan Milutinović je rođen u Piperima kod Titograda 1901.godine. Poginuo je na domaku Beograda oktobra 1944. godine.
Obavljao je visoke i odgovorne funkcije u NOR i Revoluciji i bio bliski saradnik druga Tita.

Autor: vajar Sreten Stojanović

TITOGRAD 68.

Spomen–mauzolej

Spomen-mauzolej „Partizanu borcu" na Gorici u Titogradu podinut je u pomen svih boraca NOR i Revolucije crnogorskog naroda.
Crnogorski narod je dao značajan doprinos pobjedi NOR i Revolucije 1941-1945. U Trinaestojulskom ustaniku aktivno je učestvovalo 10% ukupnog stanovništva Crne Gore.
U ratu je Crna Gora izgubila gotovo polovinu za pušku stasalog stanovništva, a njena Komunistička partija izgubila je 4.353 člana. Iz rata je izašlo preko 20.000 invalida.

Autori: vajar Drago Đurović i arhitekta Vojislav Đokić

TIVAT 69.

Spomenik narodnim herojima Milanu Spasiću i Sergeju Mašari

Spomenik u Tivtu pdignut je u slavu narodnih heroja Milana Spasića i Sergeja Mašare koji su aprila 1941. godine dajući svoje živote uništili razarač „Zagreb".
Na spomeniku su ispisane riječi zahvalnosti i priznanja za ovaj podvig:
– Sa poštovanjem se sjećamo imena poručnika bojnog broda Jugoslovenske mornarice Spasića i Mašare, koji su digli u zrak razarač „Zagreb", da ne bi pao u ruke fašistima i potonili zajedno sa njim – TITO.

Autor: akademski vajar Luka Tomanović

VELIMLJE KOD NIKŠIĆA 70.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Spomenik u Velimlju kod Nikšića podignut je u pomen palim borcima NOR–a i Revolucije 1941-1945. i žrtvama fašističkog terora sa teritorije bivše banjsko-vučedolske opštine.
U NOR–u i Revoluciji poginulo je u borbama za slobodu 285 rodoljuba sa ovog područja.

Autor: vajar Stevan Bodnarov

VIRPAZAR 71.

Spomenik palim borcima

Spomenik u Virpazaru podignut je u pomen palim borcima NOR i Revolucije 1941-1945. sa područja Virpazara i šire okoline.
Virpazar je prvo gradsko naselje oslobođeno u Trinaestojulskom ustanku. Za samo nekoliko časova borbe likvidirana je italijanska posada i formiran prvi organ narodne vlasti. U toku NOR–a i Revolucije živote za slobodu dalo je 460 rodoljuba sa ovog područja.

Autor: vajar Mirko Ostoja

ŽABLJAK 72.

Spomenik palim borcima

Spomenik u Žabljaku podignut je u pomen 1.007 boraca NOR-a i Revolucije i 1.393 žrtve fašističkog terora sa područja poznate Durmitorske Partizanske Republike koja je obuhvatala teritoriju današnjih opština Žabljak, Plužine i Šavnik.
Spomenik simbolizuje durmitorsku kuću u kojoj se rodio i iz koje je durmitorski seljak polazio u borbu za slobodu.

Autor: arhitekta Branko Bon

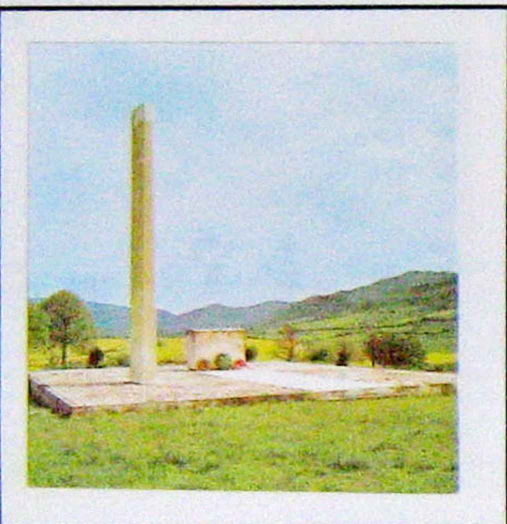

BATINA NA DUNAVU 73.

Spomenik ,,Pobjede" u slavu palim borcima Crvene armije

U mjestu Batini na rijeci Dunavu odigrala se historijska bitka u drugom svjetskom ratu, nazvana Batinskom bitkom. Borbu su vodile jedinice 52. korpusa Crvene armije i 51. vojvođanske divizije NOV Jugoslavije protiv njemačkih, madžarskih i ustaško–domobranskih snaga.
Bitka je trajala od 11. do 22. studenog 1944. godine, kada su stvoreni uslovi za prebacivanje svih snaga na desnu obalu Dunava. Na uzvišenju pokraj sela podignut je monumentalni, 35 metara visoki spomenik ,,Pobjede" u slavu palim borcima Crvene armije. U kripti ispod spomenika sahranjeni su posmrtni ostaci 1.297 palih boraca Crvene armije. Na postolju pet figura–boraca natprirodne veličine simboliziraju različite rodove vojske koji su izvojevali ovu historijsku pobjedu. Ispod toga uklesan je natpis: ,,Palim borcima herojske Crvene armije – narodi Jugoslavije MCMXLVII."

Autor: Antun Augustinčić

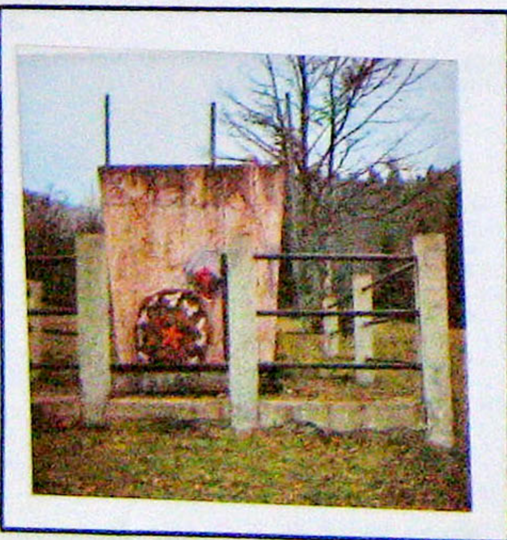

BERAM KOD PAZINA 74.

Spomen–obelisk i grobnica Vladimira Gortana

Selo Beram nalazi se nedaleko od Pazina u Istri. U njemu je rođen Vladimir Gortan, veliki patriota i antifašista.
Gortan je u vrijeme okupacije Istre pristupio ilegalnoj organizaciji TIGAR (Trst, Istra, Gorica, Rijeka). Ova organizacija pripremala je 1929. godine ustanak protiv talijanske okupacije. Kao revolucionar i borac Gortan je bio uhapšen i u Puli osuđen na smrt. Njegovo ime danas predstavlja simbol slobode. U Bermu je podignut ovaj spomen–obelisk i grobnica Vladimiru Gortanu.

Autori: Zdenko Sila i Zdenko Kolacio

BIJELI POTOCI 75.

Spomen–kosturnica

Bijeli Potoci nalaze se na prevoju Plješevice, između Titove Korenice i Donjeg Lapca. Pastirsko naselje naselili su partizani i tako sredinom 1942. godine stvorili veliku partizansku bazu. Tu je bila smještena partizanska bolnica, tiskara, vojno–mehanička radionica, skladište oružja i municije, Glavni štab Hrvatske, CK KPH, Agitprop, OK KPH za Liku. Ovdje su se nalazili i mnogi zbjegovi stanovništva Like, Korduna, Banije, zapadne Bosne i Gorskog Kotara, dječiji dom.
U Bijelim Potocima podignuta je spomen–kosturnica na kojoj piše: ,,Ovdje je sahranjeno oko 200 boraca iz mnogih bojeva narodne revolucije 1941–1945. godine, koji u bolnici narodnooslobodilačke vojske u Bijelim Potocima podlegoše teškim ranama i tako svojim svijetlim primjerom zauvijek posvjedočiše kako se bori i umire za narod i otadžbinu."

Autor: Vladimir Ugrenović

ČAKOVEC 76.

Spomenik oslobođenja

Grad Čakovec i Međumurje okupirali su 1941. godine Madžari i sprovodili strašan teror nad obespravnjenim hrvatskim stanovništvom. Najviše su stradali komunisti.
U Čakovcu i okolini podignuto je nekoliko spomen–obilježja koja svjedoče o herojskoj borbi ovog kraja za oslobođenje od njemačkih i madžarskih okupatora.
Spomenik oslobođenja nalazi se na Trgu oslobođenja u Čakovcu. Izrađen je od bronze i predstavlja nalet partizana koji tjeraju madžarske okupatore iz Jugoslavije. Podignut je 1948. godine.

Autor: Akademski kipar Vjekoslav Rukljač

DELNICE 77.

Spomenik ustanku naroda Gorskog Kotara

Gorski Kotar i Delnice okupirali su u travnju 1941. godine talijanski fašisti. Iako su bile jako neprijateljsko uporište, u Delnicama je, uz pomoć Marka Oreškovića, člana CK KPJ i Ive Marinkovića, sekretara OK KPH Karlovac, osnovan Vojni komitet koji je vršio pripreme za ustanak. Grad je više puta oslobađan. Na spomeniku koji je podignut u gradu, dvije figure – mitraljezac i bombaš u jurišu – simboliziraju ustanak naroda Gorskog Kotara.

Autor: Belizar Bahović

DIVOSELO KOD GOSPIĆA 78.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Divoselo u općini Gospić poznato je ustaničko mjesto, a često je bilo i sjedište partijskih i drugih organizacija pokrajine Like. U toku narodnooslobodilačkog rata ostalo je bez dvije trećine stanovništva. U NOV je učestvovalo preko 350 boraca, od kojih je preko 150 poginulo. Tu se nalazi i rodna kuća narodnog heroja Nade Dimić. Selo je poznato i po tome što je u njemu formiran 1942. godine prvi pionirski odred Hrvatske. U znak sjećanja na ove događaje u selu je podignut spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora.

Autor: Pavle Perić

DONJI LAPAC 79.

Spomenik palim borcima

Donji Lapac je sjedište općine u kojoj je 27. srpnja 1941. godine, pod vodstvom KPH, počeo oružani ustanak južnog dijela Like. Donji Lapac je oslobođen 30. srpnja 1941. godine i bio prvo oslobođeno kotarsko mjesto u Hrvatskoj. Lapački kraj je od 16.500 stanovnika dao narodnooslobodilačkoj borbi 5.520 boraca, od kojih su 1.094 poginula. Osim toga 1.520 stanovnika stradali su kao žrtve fašističkog terora.
Spomenik u Donjem Lapcu posvećen je narodnom heroju Stojanu Matiću i drugovima koji su pali u borbi za oslobođenje mjesta 27. veljače 1942. godine.

Autor: Vjekoslav Rukljač

DONJI MIHOLJAC 80.

Spomenik Slobodi

Nalazeći se na putu Osijek – Valpovo – Podravska Slatina, na samoj granici Jugoslavije i Mađarske, Donji Miholjac je imao teške uvjete za borbu protiv okupatora. Unatoč tomu u općini Donji Miholjac postojali su centri ustanka i NOP–a u selima Kapelna, Kućanci i Galinci. To su bili centri narodne vlasti i Partije ovoga kraja. Veliki broj omladine prošao je kroz ove centre i preko veze upućen je u jedinice slavonskog VI korpusa NOV i POJ.
U znak sjećanja na ove velike dane podignut je spomenik u središtu mjesta u povodu 25–godišnjice osnivanja VI korpusa NOV i POJ.

Autori: Stjepan Brlošić i Franjo Ferenčević

DREŽNICA 81.

Spomenik palim borcima

Ovo naselje u Gorskom Kotaru nazivaju još i Partizanska Drežnica. Odmah sredinom rujna 1941. godine osnovan je Drežnički partizanski bataljon. Drežnica je krajem 1941. godine sjedište Glavnog štaba Hrvatske, a od siječnja 1942. godine i CK KPH. Ovdje je djelovala i partizanska tiskara. Izdavala je „Vjesnik", „Partizan", „Omladinski borac", „Mladi komunist" i „Drežnički borac".
U Drežnici su formirane VI i XIV brigada. Cijelo područje bilo je partizansko ratište gdje su se zajedno borili Hrvati i Srbi Gorskog Kotara i Hrvatskog primorja. U jedinicama NOVJ iz Drežnice je poginulo 589 boraca, a oko 300 stanovnika je strijeljano ili umrlo u koncentracionim logorima okupatora.
Ovo je spomenik borcima palim u toku narodnooslobodilačkog rata.

Autor: Kosta Angelov Radovani

DVOR NA UNI 82.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Dvor na Uni nalazi se u ustaničkom kraju Banije. Više puta je oslobođen od neprijateljske vojske. U njemu i okolici ima više značajnih mjesta po događajima iz narodnooslobodilačke borbe. Izuzetnu spomeničku vrijednost ima ustanička šuma Šumarica, koju narod još zove „Majka Banije".
Dvorsko područje dalo je u narodnooslobodilačkoj borbi velike žrtve — 1.350 palih boraca i 556 žrtava fašističkog terora, u slavu kojih je i podignut ovaj spomenik.

Autor: Mirko Ostoja

GLINA 83.

Spomen–dom na mjestu masovnog ubijanja

Glina je općinski centar Banije. U toku narodnooslobodilačke borbe, krajem 1944. godine, u Glini je bio smješten Glavni štab Hrvatske i CK KPH. Ovdje je održan Prvi kongres pravnika Hrvatske.
U glinskoj pravoslavnoj crkvi ustaše su 3. kolovoza 1941. godine ubili 1.200 Srba iz Gline, njene okolice i okolice Vrginmosta. Na mjestu ovog zločina podignut je spomen–dom, a u mjesnom pravoslavnom groblju spomen–kosturnica u kojoj su sahranjeni ostaci pogubljenih. Ispred spomen–doma podignut je spomenik – figura žene sa djetetom.

Autor: Antun Augustinčić

GRAČAC 84.

Spomenik i spomen–kosturnica palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Gračac je mjesto u Lici koje je u vrijeme narodnooslobodilačke borbe više puta paljeno, a njegovo nevino stanovništvo ubijano. Samo u jednom danu, 27. VII 1941. godine, ustaše su ubili 500 stanovnika ovog malog mjesta.
Ljeti 1941. godine pod vodstvom KPH započeo je masovni narodni ustanak. Već je u kolovozu 1941. godine na ovom području bilo oko 3.000 naoružanih boraca. Ustanici su zauzeli sva neprijateljska uporišta u okolici Gračaca. I sam Gračac je više puta napadan i oslobađan, dok nije konačno oslobođen 9. prosinca 1944. godine.
U Parku narodnih heroja podignuta je spomen–kosturnica sa spomenikom palim borcima i žrtvama fašističkog terora. Na spomeniku su uklesani stihovi Branka Ćopića i Jovana Jovanovića Zmaja.

Autor: Miroslav Vertačnik

GRUBIŠNO POLJE 85.

Spomenik „Poziv na ustanak"

U općini Grubišno Polje vladao je teror neprijatelja, naročito ustaša. Na stotine stanovnika otjerano je u koncentracione logore, a nekoliko hiljada prisilno iseljeno u Srbiju.
Veliki broj stanovnika ove općine uključio se u narodnooslobodilačku borbu i tako stvorio ustaničko područje sjeverne Hrvatske. U šumi nedaleko od sela Mala Dapčevica nalazila se u vrijeme rata partizanska bolnica koju neprijatelj u toku cijelog rata nije otkrio.
U centru mjesta podignut je spomenik „Poziv na ustanak": statua borca koji u jednoj ruci drži razvijenu zastavu a u drugoj pušku.

Autor: Fran Kršinić

JADOVNO KOD GOSPIĆA 86.

Spomen–ploča iznad kraške jame

Jadovno se nalazi u podnožju Velebita, 20 kilometara udaljeno od Gospića. U okolici ima nekoliko kraških ponora. Ovde su ustaše svibnja 1941. godine formirale koncentracioni logor. U njega su dovođene kolone uhapšenih komunista, rodoljuba i nevinih ljudi — Srba, Hrvata i Jevreja. Tu su živeli najviše pet dana, jer su bili mučeni i nakon toga bačeni u kraške ponore.
Poslednja grupa od 1.500 zatočenika likvidirana je tokom kolovoza 1941. godine. Ocenjuje se da su ustaše bacile oko 35.000 zatočenika u kraške jame Jadovna. Iznad jedne od kraških jama postavljena je ova spomen — ploča.

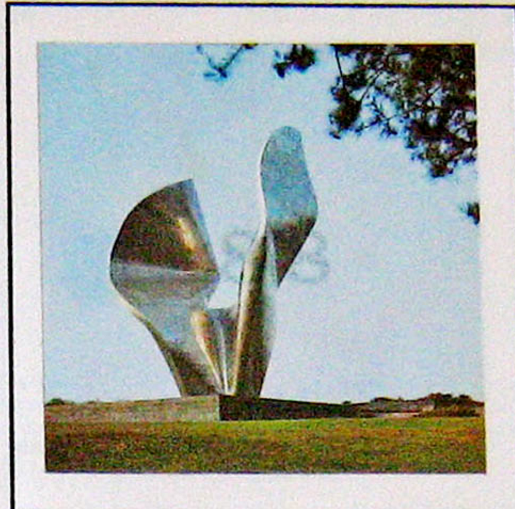

JASENOVAC KOD NOVSKE 87.

Spomenik žrtvama palim u koncentracionim logorima

Jasenovac je malo posavsko selo općine Novska. Za vrijeme okupacije bilo je sa svojom okolicom pretvoreno u najzloglasniji ustaški logor. Na prostoru od 210 km^2 ovde se nalazilo šest logora. Tu je stradalo oko 700.000 ljudi. U znak vječnog sjećanja na ove nevine žrtve cijelo područje logora pretvorile su SR Hrvatska i SR Bosna i Hercegovina u spomen–područje Jasenovac. Ovdje je podignuto nekoliko spomen–objekata. Sagrađen je memorijalni muzej, u koji je smješten veliki broj dokumenata–eksponata. Ima dosta predmeta kojima su se služili logoraši, kao i zločinačkih oruđa kojima su se koristili ustaški koljači prilikom likvidiranja logoraša.
Glavni objekt je monumentalni spomenik koji dominira cijelim prostorom. U vidu ogromnog cvijeta on simbolizira tragediju jasenovačkih žrtava iz koje je procvjetala jugoslovenska socijalistička revolucija.

Autor: Bogdan Bogdanović

KAMENSKA 88

Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije

Kamenska se nalazi na raskrsnici puteva Slavonska Požega — Pakrac — Voćin, zbog čega je i neprijatelj pridavao značaj ovom naselju. Tko je držao Kamensku, imao je kontrolu nad prelaznim putem iz Papuka u Psunj. Sela oko Kamenske bila su opredjeljena za narodnooslobodilačku borbu i zato je neprijatelj nastojao držati Kamensku da iz nje vrši pritisak na stanovništvo toga kraja. Neprijateljska posada u Kamenskoj vršila je česte pljačke i hapšenja. Partizani su nekoliko puta osvajali Kamensku.
Na brežuljku Blažuj pokraj Kamenske narod Slavonije izgradio je veličanstveni spomenik pobjedi naše revolucije. Mjesto su odabrali najistaknutiji borci i rukovodioci ovoga kraja, jer je Kamenska bila centar i raskrsnica partizanskih puteva. Spomenik je podignut da svojom veličinom i ljepotom dočarava posjetiocu rast i razvitak revolucije u Slavoniji.
Podno blistave figure spomenika nalazi se grob narodnog heroja Nikole Demonje.

Autor: Vojin Bakić

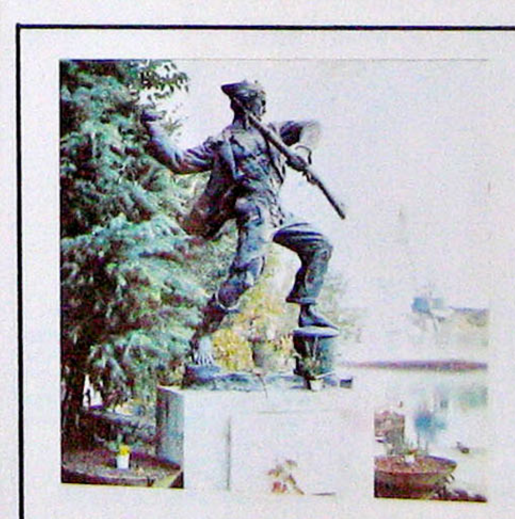

KOPRIVNICA 89.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

U Koprivnici su ustaše formirale logor poznat pod imenom „Danica". U logoru su mučili i ubijali nevine žrtve. Veliki broj logoraša umirao je i zbog teških uvjeta u kojima je živjeo. Na Trgu maršala Tita podignut je spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora. To je spomen–kosturnica sa skulpturom borca.

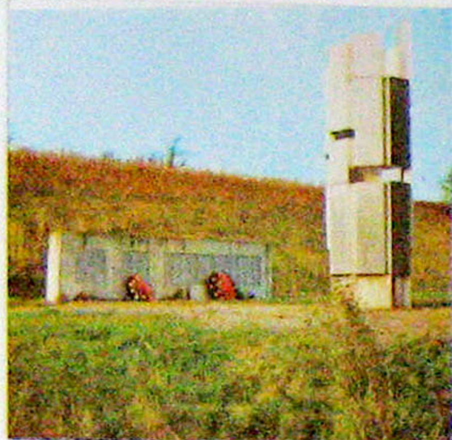
Autor: Ivan Sabolić

KRALJEVICA 90.

Spomenik palim borcima

U Kraljevici se nalazi brodogradilište u kojem je u vremenu od 1925. do 1926. godine, kao mašinbravar i radnički povjerenik radio Josip Broz Tito. Nakon oslobođenja brodogradilište je dobilo Titovo ime. Na zgradi brodogradilišta postavljena je i spomen–ploča koja podsjeća na boravak i rad druga Tita u Kraljevici.
Ovaj spomenik podignut je palim borcima u NOB iz Kraljevice i okoline.

KUKUNJEVAC KOD PAKRACA 91.

Spomenik žrtvama fašističkog terora

U selu Kukunjevac, udaljenom 7 km od Pakraca, ustaše su 1942. godine ubile preko 600 lica. Na mjestu gdje su ove žrtve pokopane, u blizini sela, podignuta je spomen–kosturnica i spomenik koji simboliziraju stradanje naroda od fašističkog terora.

Autor: Stevan Luketić

KUMROVEC 92.

Rodna kuća predsjednika Tita

Kumrovec je od Klanjca udaljen 3, a od Zagreba oko 60 km. Tu je 1892. godine rođen drug Tito. Njegova rodna kuća sačuvana je u autentičnom obliku zagorske seoske kuće i sa izvornim namještajem predstavlja spomenik kulture. U njoj je 1952. godine otvoren memorijalni muzej u kojem se pomoću dokumenata, fotografija, geografskih karata i trofeja prikazuje životni put druga Tita. U dvorištu kuće nalazi se skulptura druga Tita.
U blizini rodne kuće druga Tita nalazi se i zgrada osnovne škole koju je pohađao od 1900. do 1906. godine.
Na brežuljku, na ulazu u Komrovec, podignut je Dom boraca i omladine Jugoslavije, sagrađen dobrovoljnim prilozima građana Jugoslavije.

Autor skulpture druga Tita: Antun Augustinčić

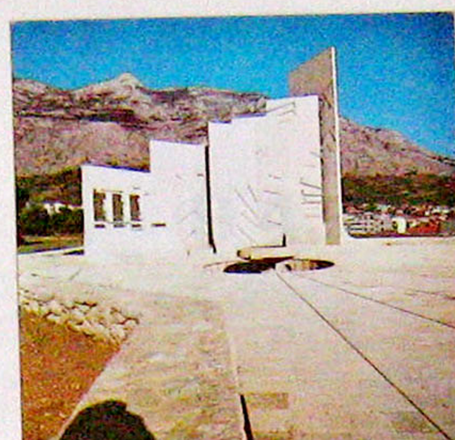
LUKOVDOL KOD VRBOVSKOG 93.

Spomenik Ivanu Goranu Kovačiću

Selo Lukovdol nalazi se nedaleko od Vrbovskog. U njemu je 1913. godine rođen pjesnik i borac Ivan Goran Kovačić. Sredinom 1943. godine njega su u blizini sela Vrbnice u Bosni ubili četnici. Pjesnik Ivan Goran Kovačić je autor djela ,,Jama'', najpotresnije poeme iz NOR–a. U rodnom mjestu Lukovdolu podignut je spomenik na kome su ispisani stihovi iz njegove pjesme ,,Moj grob'':

,,U planini mrkoj nek mi bude hum,
nad njim urlik vuka, crnih grana šum''.

Autor: Vojin Bakić

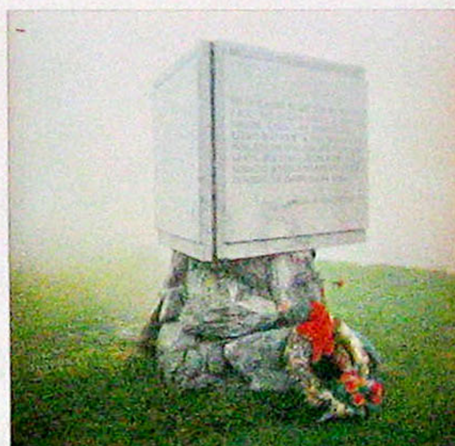

MAKARSKA 94.

Spomenik Revoluciji

Za Makarsko primorje vezano je jedno od najjačih partizanskih uporišta u Hrvatskoj – planina Biokovo. Ona je bila sjedište Okružnog komiteta KPH za Biokovsko–neretvanski okrug, organa vlasti, SKOJ–a, AFŽ–a, stranih vojnih misija, partizanske bolnice, štamparije i radionice u kojoj su izrađivane bombe.
Biokovo je imalo veliki značaj za razvoj NOB u Makarskom primorju, Imotskoj i Vrgorskoj krajini, neretvanskoj dolini i dalmatinskim otocima. Iako je Makarska bila pod talijanskom okupacijom, ipak je za sve vrijeme NOR–a bila jako partizansko uporište. Poznata je još i po tome što je u njoj, u vili ,,Irena'', radila Politička škola CK KPJ od 5. rujna do 10. listopada 1940. godine.
U gradu je podignut spomenik Revoluciji.

Autori: Matija Salaj, Sime Vulas i Ante Kuduz

MATIĆ POLJANA KOD MRKOPLJA 95.

Spomenik u znak sjećanja na promrzle borce

Mjesto Matić Poljana nalazi se nedaleko od Mrkoplja. Poslije teških borbi u VI neprijateljskoj ofanzivi krenuli su 21. veljače 1944. godine borci II grigade, XIII primorsko–goranske divizije u pravcu Tušević – Drežnica – Jasenak – Bjelolasica – Mrkopalj. Bilo je vrlo hladno. Borci su ušli u snježnu vijavicu i toliko promrzli da su neki među njima imali i halucinacije (sjedeli oko vatre koje nema i slično). ,,Bijela smrt'' pokosila je tada 26 boraca na Matić Poljani, dok ih je 80 teško promrzlo. U znak sjećanja na tragični marš na Matić Poljani podignuto je spomen–obilježje u vidu kolone boraca u hodu.

Autor: Zdenko Sila

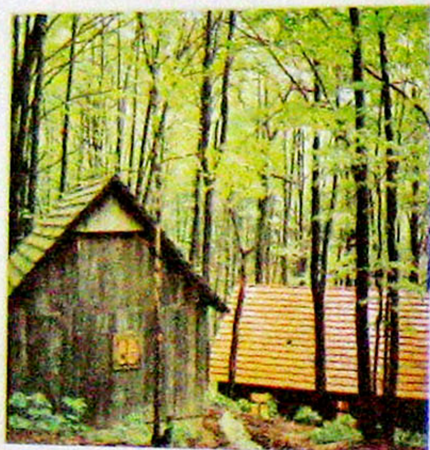

OBOROVO KOD DUGOG SELA 96.

Spomenik i spomen–kosturnica

Oborovo se nalazi 15 km južno od Dugog Sela. Iako u blizini Zagreba, ono je u toku NOB bilo centar slobodne teritorije. Međutim, Oborovo je u ožujku 1944. godine bilo opkoljeno od ustaša, Nijemaca i Čerkeza. U obruču su se našli dijelovi II moslavačke brigade, Posavski NOP odred, okružne i kotarske ustanove. Tom prilikom poginulo je 160 boraca i mještana, a jedan dio odveden u koncentracione logore. U znak sjećanja na događaj i poginule borce podignut je ovaj spomenik. Uz njega je i kosturnica ispred koje su na mramornom paravanu ispisana imena poginulih.

Autor: Vera Dajht

PETROVA GORA 97.

Prva partizanska bolnica u Hrvatskoj

Pod vodstvom Komunističke partije na Petrovoj Gori i njenim ograncima formirano je 1941. godine 15 partizanskih odreda. Tu je 4. listopada 1941. godine počela raditi prva partizanska bolnica u Hrvatskoj. U toku NOR–a na Petrovoj Gori radilo je ukupno osam partizanskih bolnica koje nikada nisu otkrivene. Na raznim mjestima Petrove Gore sahranjeno je oko 1.700 partizana i oko 2.500 žrtava fašističkog terora. Centralna partizanska bolnica odlikovana je Ordenom narodnog heroja. Legendarna Petrova Gora proglašena je memorijalnim parkom sa 85 lokaliteta i obilježja iz NOR–a.

PODGORA 98.

Spomenik formiranju Ratne mornarice

Podgora je malo naselje biokovskog primorja. U njemu je 10. rujna 1942. godine osnovan Prvi odred Jugoslavenske ratne mornarice. Za sjećanje na taj događaj podignut je spomenik „Krila galebova''. On simbolizira zajedničku borbu mornara na Jadranu i partizana na dalmatinskoj obali.

Autor: Rajko Radović

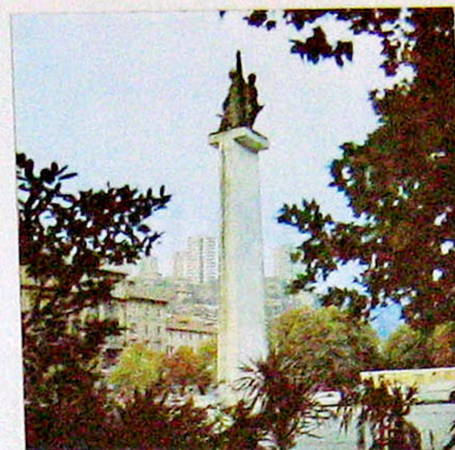

PULA 99.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Pula je između dva rata nasilno pripojena Italiji, kao i cijela naša Istra. Naše stanovništvo u njoj je stalno bilo pod udarom denacionalizacije, a u grad su naseljavani Talijani. U Puli su krajem 1941. godine formirane ilegalne antifašističke organizacije. Sredinom 1942. godine iz nje odlaze grupe boraca u Gorski Kotar i tamo se uključuju u narodnooslobodilačku vojsku. Nakon kapitulacije Italije u cijeloj Istri narod se digao na ustanak. Pula je više puta bila bombardirana, a oslobođena je 5. svibnja 1945. godine. Pripojena je matici Hrvatskoj i Jugoslaviji 16. rujna 1947. godine. U Puli je podignuto preko 30 spomen–obilježja koja svjedoče o borbi za oslobođenje.
Na Obali maršala Tita stoji spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora.

Autor. Vanja Radauš

RIJEKA 100.

Spomenik „Oslobođenje''

Rijeka i Sušak danas su jedinstveno gradsko područje. Između dva rata bili su podijeljeni granicom između Italije i Jugoslavije.
Rijeka je sve do kapitulacije Italije 1943. godine bila glavno središte talijanskih okupacionih vlasti. I pored teških uvjeta u rujnu 1941. godine formiran je Sušački partizanski odred. U Sušaku je zatim 1943. godine osnovana 3. brigada XIII primorsko – goranske divizije.
Rijeka je oslobođena 3. svibnja 1945. godine. Najprije je ušla u zonu B, a potpisivanjem mirovnog ugovora s Italijom 1947. godine, ulazi u sastav SFR Jugoslavije.
Na Trgu maršala Tita podignut je spomenik koji simbolizira oslobođenje.

Autor: Vinko Matković

ZAGREB 101.

Poljana narodnih heroja

U novom dijelu Mirogoja, u parkovskom ambijentu, uređena je 1950. godine grobnica narodnih heroja u koju se pokapaju narodni heroji – velikani naše Revolucije. Do sada je pokopano 20 narodnih heroja.
U blizini Poljane narodnih heroja nalaze se i grobovi pjesnika Vladimira Nazora, prvog predsjednika Prezidijuma Sabora N.R. Hrvatske i dr. Ivana Ribara, prvog predsjednika AVNOJA.

Autor grobnice. Đuro Kavurić

SINJ 102.

Spomenik palim borcima

Sinj pripada Dalmatinskoj zagori, a leži na Sinjskom polju. Već 1941. godine formiran je Sinjski partizanski odred. Borci Sinjske krajine ratovali su u sastavu slavnih dalmatinskih brigada. Sinjska opština je dala 6.300 boraca od kojih je oko 2.000 poginulo u borbama, a preko 2.000 je ubijeno od strane okupatora, ustaša i četnika.
Ovaj spomenik podignut je palim borcima Krajine.

Autor: Ivan Mirković

SISAK 103.

Spomenik žrtvama fašističkog terora

Sisak je grad s bogatom revolucionarnom radničkom tradicijom. Dao je veliki broj partijskih kadrova, koji su bili istaknuti borci protiv nenarodnih režima stare Jugoslavije, a u vrijeme NOR–a veliki borci i tumači političke i borbene linije KPJ.
Komunisti Siska na dan napada Njemačke na SSSR, 22 lipnja 1941. godine, formirali su u šumi Brezovici u blizini Siska prvi partizanski odred.
U gradu je podignuto više spomenika i spomen–obilježja među kojima je i ovaj spomenik žrtvama fašističkog terora.

Autor: K. Halačev

SLAVONSKI BROD 104.

Spomenik palim borcima

U Slavonskom Brodu i njegovoj okolici bio je razvijen i dobro organiziran revolucionarni radnički pokret. Komunistička partija je uživala veliki ugled i imala jak uticaj. Tu su živjeli i radili rukovodioci radničkog pokreta Jugoslavije Đuro Đaković, Đuro Salaj i Zlatko Šnajder.
Na Trgu pobjede podignut je ovaj spomenik borcima palim za slobodu.

Autor. Dušan Džamonja

SPLIT 105.

Spomenik palim lučkim radnicima

Split je grad koji je između dva rata bio poznat po razvijenom radničkom pokretu. U njemu je 1939. i 1940. godine boravio generalni sekretar KPJ Josip Broz Tito, sudjelujući u pripremanju i održavanju Prve pokrajinske konferencije KPJ za Dalmaciju i Gradske konferencije za Split.
U narodnooslobodilačkoj borbi sudjelovalo je preko 20.000 Splićana, a oko 15.000 odvedeno je u koncentracione logore. Split ima i 19 narodnih heroja.
Na gatu Proleterskih brigada podignut je spomenik palim lučkim radnicima, a u njegovoj blizini i spomenikpalom pomorcu.

Autor: Veljko Radmilović

SRB 106.

Spomenik ustanku

Srb se nalazi u južnoj Lici, na cesti Donji Lapac – Knin. U njemu je pukla prva ustanička puška 27. srpnja 1941. godine, kada je i Srb oslobođen. Taj datum se slavi kao Dan ustanka naroda i narodnosti Hrvatske.
Ovaj spomenik u Srbu, podignut ustanku, podsjeća na taj značajan historijski datum.

Autor: Vanja Radauš

TITOVA KORENICA 107.

Spomenik narodnom heroju Marku Oreškoviću – Krntiji

Titova Korenica je poznato ustaničko mjesto u Lici, u kom su boravili CK KPH i Glavni štab Hrvatske. Poslije oslobođenja podignut je ovdje spomenik Marku Oreškoviću – Krntiji. Na spomeniku je zapisano: „Narodnom heroju Marku Oreškoviću – Krntiji, velikom borcu narodne revolucije – narod Like".
Uz tekst uklesani su i stihovi Vladimira Popovića:

„Da nam ne bi Orešković Marka,
još bi mnoga zaplakala majka.
Drug je Marko hrvatskoga roda,
al' je majka srpskoga naroda."

Autor spomenika: Vanja Radauš

TOPUSKO 108.

Spomen zgrada Trećeg zasjedanja ZAVNOH–a

U Topuskom je 8. i 9. svibnja 1944. godine održano Treće zasjedanje ZAVNOH–a. U zgradi u kojoj je održano nalazi se freska slikara Zlatka Price s temom iz rata i vizijom budućnosti grada Zagreba. Osim ZAVNOH–a u ovom mjestu boravili su CK KPH, Glavni štab NOV i PO Hrvatske i vojne misije savezničkih zemalja.
Ovo je spomen zgrada u kojoj je održano Treće zasjedanje ZAVNOH–a.

BELČIŠTE KOD OHRIDA 109.

Spomenik bratstvu i jedinstvu

Ustanički kraj Debarca je u toku NOR–a i Revolucije bio žarište borbe protiv okupatora. U proleće 1943. godine tu je boravilo rukovodstvo NOR–a Makedonije i dobila široke razmere nova narodna vlast. Tu su formirane prve veće vojne jedinice NOV i POJ za Makedoniju, kao i stvorene prve veće slobodne teritorije u Makedoniji. Od decembra 1943. do aprila 1944. godine Debarca je ponovo okupirana i izložena zverskim represalijama od okupatora i balista. Na ovoj teritoriji formirana je proslavljena Prva makedonsko–kosovska udarna proleterska brigada, koja je bila simbol bratstva i jedinstva. Ovo je spomenik bratstvu i jedinstvu, podignut u selu Belčište kod Ohrida.

Autori: Jordan Grabuloski i Vencler Fedor

BELIČICA KOD GOSTIVARA 110.

Spomenik palim borcima

Spomenik u Trnici podignut je palim borcima iz sela Beličica kod Gostivara, koji su se borili u Šarplaninskom partizanskom odredu. Među njima je poginuo i narodni heroj Todor Ciposki–Merdžan.

Autor: Dimo Todoroski

BITOLJ 111.

Spomenik Stivu Naumovu

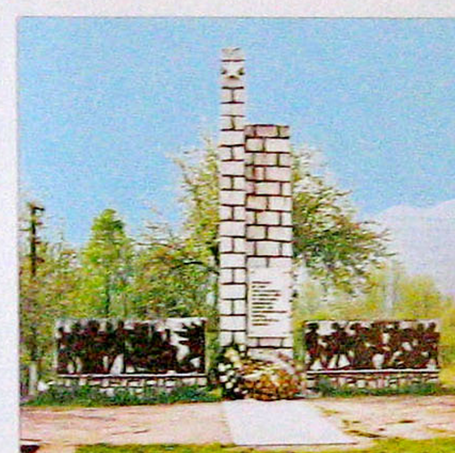
Ovo je spomenik narodnom heroju Stivu Naumovu koji je rođen u Bitolju 1920. godine. Još u ranoj mladosti aktivno je učestvovao u naprednom omladinskom i studentskom pokretu. U Komunističku partiju primljen je 1939. godine. Nakon fašističke okupacije jedan je od organizatora narodnooslobodilačkog pokreta u bitoljskom i resenskom regionu. U 1942. godini postao je član Operativnog štaba u Glavnom štabu partizanskih odreda Makedonije. Poginuo je od bugarskog fašističkog okupatora u selu Bolno, u okolini Resena. Za narodnog heroja proglašen je 29. februara 1945. godine.

BITOLJ 112.

Spomenik deportiranim Jevrejima

U noći 11. marta 1943. godine bugarski i nemački fašisti isterali su iz kuća 7.122 Jevreja i oterali ih u tri sabirna centra u Makedoniji – u Bitolj, Štip i Skoplje, a njihovu imovinu razvukli i opljačkali. Iz sabirnih centara su ih zatim posebnim železničkim kompozicijama deportovali u logore smrti. Ovaj spomenik u Bitolju simbolizuje tragediju Jevreja iz Makedonije, odnosno iz Bitolja, za vreme bugarske okupacije. Genocid i teror nad Jevrejima makedonski narod je teško doživljavao, jer je sa njima delio istorijsku sudbinu kroz vekove.

BOGOMILA KOD TITOVOG VELESA 113.

Spomenik Bogomilskoj epopeji

Bogomilski marš je jedna od najvećih epopeja NOR–a i Revolucije u Makedoniji. Prva makedonsko–kosovska udarna proleterska brigada krenula je 31. januara 1944. godine od Meglensko u Egejskoj Makedoniji na svoj istorijski marš ka centru Makedonije. Na putu je vodila teške borbe sa nadmoćnijim okupatorom. Idući dane i noći borci su prešli 260 kilometara za 14 dana probijajući se kroz snegove i mećave i guste neprijateljske obruče. Ovo je spomenik tom heroizmu podignut u selu Bogomila kod železničke stanice Titov Veles.

DABNICA KOD PRILEPA 114.

Spomenik žrtvama masakra

Godine 1942. u većem delu Vardarske Makedonije devet partizanskih odreda vršilo je oružane operacije protiv okupatora stvarajući i prve slobodne teritorije. To su bila krupna vojno–politička dostignuća narodnooslobodilačkog pokreta u Makedoniji. Ogorčena tim uspesima bugarska okupatorska vlast – policija potpomognuta raznim rodovima vojske – preduzela je široku ofanzivu od Skoplja do Đevđelije. U nemoćnom besu masovno je hapsila i streljala nedužno stanovništvo. Tada je izvršen i masakr nad žiteljima sela Dabnica kod Prilepa. Nevinim žrtvama Dabnice podignut je ovaj spomenik.

Autor: Dimo Todoroski

ĐEVĐELIJA 115.

Spomenik slobode

Ovaj spomenik u Đevđeliji kod Vardarskog brda simbolizuje neprekidnu borbu makedonskog naroda za slobodu i ljudsko dostojanstvo sve do pobede nad fašizmom. Đevđelija i okolina svojom revolucionarnom prošlošću dala je značajan doprinos razvoju narodnooslobodilačkog pokreta. U toku narodnooslobodilačkog rata i revolucije došla je ta njena revolucionarna prošlost do snažnog izražaja.

Autor: Jordan Grabuloski

KAVADARCI 116.

Spomen–kosturnica

Spomen–kosturnica u gradu podignuta je u znak trajnog sećanja na 270 poginulih boraca u narodnooslobodilačkom ratu iz Kavadaraca i okoline. Stanovništvo ovog kraja masovno je učestvovalo u NOR–u i Revoluciji nesebično dajući svoj doprinos proširivanju i daljem jačanju oružanog ustanka. Spomen–kosturnica je danas mesto na kojem se i stari i mladi s pijetetom sećaju žrtava palih za slobodu.

Autor: Petar Miličkoski

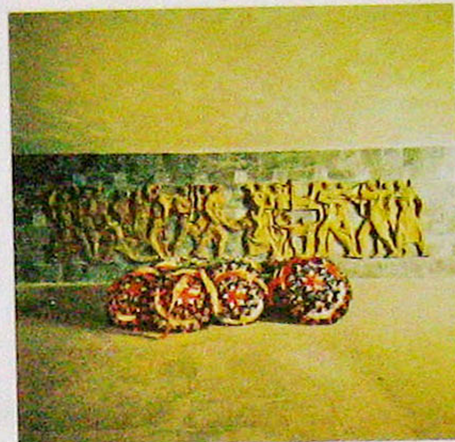

KAVADARCI 117.

Spomenik Slobode

Grad Kavadarci sa okolinom bio je jedno od značajnijih žarišta narodnooslobodilačke borbe Makedonije. Na ovom terenu formiran je Tikveški partizanski odred ,,Dobri Daskalov'', koji se istakao u oružanim borbama protiv okupatora. Na kavadaračkoj teritoriji formiran je i bataljon ,,Strašo Pindžur'', II makedonska udarna brigada i 42. makedonska divizija. Velike zasluge za širenje ustanka u tikveškom regionu ima narodni heroj Strašo Pindžur, član Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju.

Autor spomenika: Petar Pavličini

KIČEVO 118.

Spomen–kosturnica

U Kičevu i njegovoj okolini u toku narodnooslobodilačkog rata odigrali su se vojno–politički događaji veoma značajni za razvoj NOR–a i Revolucije. To je jedan od prvih oslobođenih gradova Makedonije – 12. septembra 1943. godine postao je centar prve veće oslobođene teritorije u Makedoniji. Ovde je boravilo vojno–političko rukovodstvo – Centralni komitet KPM i Glavni štab NOR–a Makedonije. U kičevskom regionu otpočela je sa radom škola na makedonskom jeziku i smeštena je štamparija Centralnog komiteta KPM. Spomenik je podignut u slavu i spomen preko 400 palih boraca i žrtava fašističkog terora u Kičevu i okolini u periodu Revolucije.

Autor: Jordan Grabuloski

KRIVA PALANKA 119.

Spomenik palim borcima

Krajem 1943. i početkom 1944. godine na teritoriji Kriva Palanke makedonske i južnomoravske partizanske jedinice vodile su teške borbe sa bugarskim okupatorom i četnicima izdajnika Draže Mihajlovića. U bitkama kod Drenaka, Krive Reke, Rankovaca i drugih mesta proslavile su se hrabrošću i junaštvom svojih boraca. Njihove istrajne borbe na ovom terenu omogućile su stvaranje slobodnih teritorija. Masovnim interniranjem stanovništva okupator je uzalud pokušavao da spreči širenje ustanka. Spomenik simbolizuje herojsku borbu makedonskog naroda ovog kraja za svoje nacionalno i socijalno oslobođenje.

Autor: Ljupčo Stefanovski

KRUŠEVO 120.

Spomenik nacionalno–oslobodilačkoj borbi i Ilindenskom ustanku

Spomenik nacionalno–oslobodilačkoj borbi i Ilindenskom ustanku simbolizuje vekovnu borbu i težnje makedonskog naroda i narodnosti za socijalnu pravdu i nacionalnu slobodu. Najviši domet te borbe i državotvornosti predstavlja stvaranje Kruševske Republike. Najbolje priznanje delu Ilindena 1903. jeste Prvo zasedanje Antifašističkog sobranja narodnog oslobođenja Makedonije u 1944. godini kada je počeo slobodan život i razvoj Makedonije u bratskoj zajednici ravnopravnih naroda i narodnosti Jugoslavije.

Autori: Iskra i Jordan Grabuloski

KUMANOVO 121.

Spomenik Revoluciji

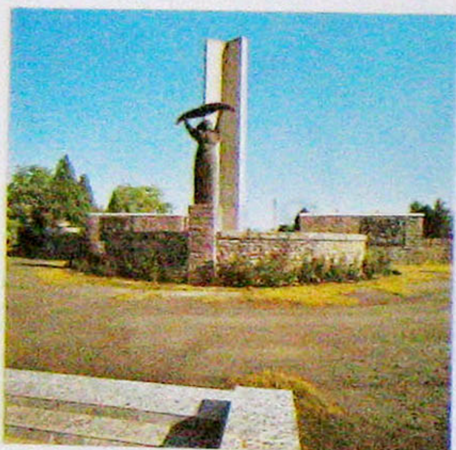

Kumanovo je grad sa bogatom revolucionarnom tradicijom. U njemu se razvio snažan radnički pokret između dva svetska rata, a naročito u periodu NOR-a i Revolucije. Bio je jedno od velikih žarišta narodnooslobodilačkog rata Makedonije. Na kumanovskoj teritoriji 1941. godine formiran je partizanski odred. Kasnije, s prilivom novih boraca, formiran je i bataljon „Orce Nikolov" koji se proslavio u teškim i krvavim borbama sa bugarskim i nemačkim okupatorom i četama izdajnika Draže Mihajlovića. Na ovom terenu formirana je III makedonska udarna brigada i razvila široke vojne operacije, što je dovelo do stvaranja slobodnih teritorija.

Autor: Kosta Radovani

KUMANOVO 122.

Spomen—kosturnica

U toku Narodnooslobodilačkog rata i Revolucije oko 750 rodoljuba i boraca iz Kumanova i okoline dalo je svoje živote za slobodu i bolji život naroda. Njihovi posmrtni ostaci sahranjeni su u ovoj zajedničkoj spomen—kosturnici s dubokim pijetetom prema najvećoj žrtvi koju su podneli za slobodu. Spomen—kosturnica simbol je borbe makedonskog naroda zajedno sa drugim jugoslovenskim narodima i narodnostima za socijalnu pravdu i nacionalnu slobodu.

Autor: Sreten Stojanović

KUMANOVO 123.

Memorijalni muzej u manastiru Prohor Pčinski

U manastiru Prohor Pčinski 27. i 28. februara 1944. godine održano je vojno—političko savetovanje, a 2. avgusta 1944. godine zasedalo Antifašističko veće narodnog oslobođenja Makedonije, koje se konstituisalo kao najviše predstavničko telo makedonskog naroda. Ono je donelo istorijske odluke o budućnosti Makedonije u okviru bratske zajednice — Demokratske Federativne Jugoslavije. Tako su postale stvarnost vekovne težnje makedonskog naroda za socijalnom pravdom i nacionalnom slobodom. U manastiru Prohor Pčinski sada je memorijalni muzej.

LEUNOVO KOD GOSTIVARA 124.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

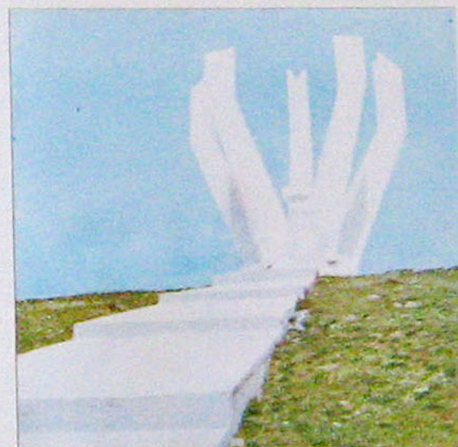

Selo Leunovo kod Gostivara celo se uključilo u narodnooslobodilački rat i Revoluciju dajući značajan doprinos razvoju oružane borbe u Mavrovu okoline Gostivara. Okupator je spalio i uništio selo. Iz Leunova su potekli istaknuti rukovodioci narodnooslobodilačkog rata. U borbama sa fašističkim neprijateljem poginulo je 16 boraca. Ovo je spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora.

Autor: Tome Serafimoski

MITRAŠINCI 125.

Spomenik Pedesetoj makedonskoj diviziji

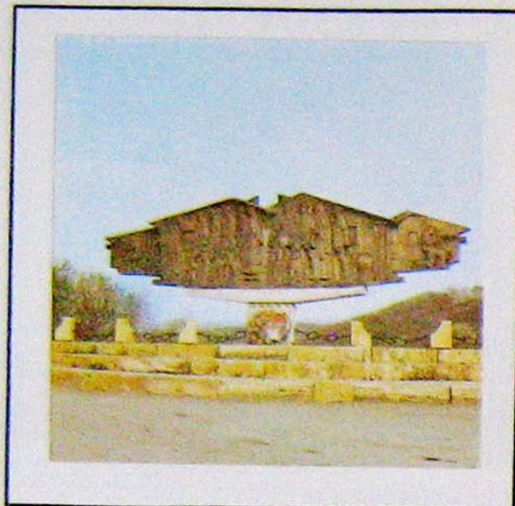
Ovaj spomenik Pedesetoj makedonskoj diviziji podignut je na mestu njenog osnivanja u selu Mitrašinci kod Berova. Divizija je formirana 17. oktobra 1944. godine, posle snažnog priliva boraca iz istočne Makedonije, a ubrzo posle nje formiran je i Bregalničko—strumički korpus. Divizija je aktivno učestvovala u oslobađanju Makedonije i u završnim operacijama za oslobođenje Jugoslavije.

NEGOTINO 126.

Spomen—kosturnica

Stanovništvo Negotina i okoline aktivno je učestvovalo u borbi protiv fašističkog okupatora. Na ovom terenu formiran je partizanski odred „Dobri Daskalov", bataljon „Strašo Pindžur" i Druga makedonska udarna brigada koja je ušla u sastav 42. divizije i učestvovala u konačnom oslobođenju Jugoslavije. U redovima NOR—a i POJ—a iz ovog kraja učestvovalo je 1.186 boraca, od kojih su 156 položili i svoj život u borbama za slobodu. Spomen—kosturnica podignuta je u njihovu slavu.

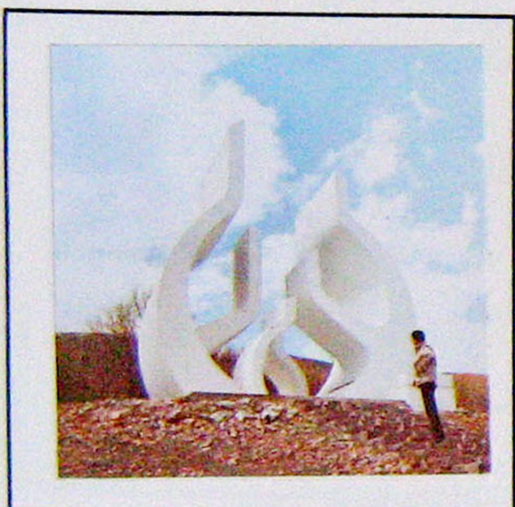

NOVO SELO KOD GOSTIVARA 127.

Spomenik partizanskom odredu „Korab"

Partizanski odred „Korab" formiran je u martu 1943. godine. Vodio je teške borbe protiv italijanskog okupatora i balističkih bandi na teritoriji Tetovo–Gostivar–Kičevo. Spomenik je u Novom selu kod Gostivara podignut palim borcima ovog odreda i pogubljenim partizanima u tiranskom zatvoru, u Albaniji.

Autor: Tome Serafimoski

OTEŠEVO KOD RESENA 128.

Spomenik Prespanskom savetovanju

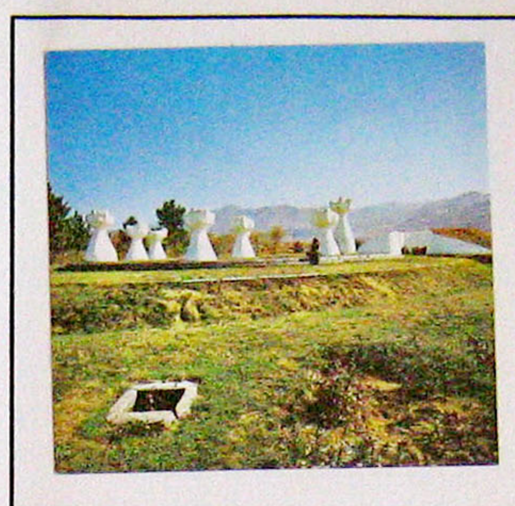
Prespansko savetovanje, održano 2. avgusta 1943. godine u selu Oteševo kod Resena, ima velik istorijski značaj za dalji razvoj narodnooslobodilačkog rata u Makedoniji. Na njemu je odlučeno da se formiraju regularne jedinice koje će akcijama širih razmera pokrivati veće teritorije Makedonije. Takođe je odlučeno da se pojača aktivnost na proširivanju mreže narodnih odbora i počne sa pripremama za sazivanje najvišeg predstavničkog tela — Antifašističkog sobranja narodnog oslobođenja Makedonije. Ovo je spomenik Prespanskom savetovanju u selu Oteševu kod Resena.

PELINCE KOD KUMANOVA 129.

Spomenik borbi bataljona „Orce Nikolov"

Selo Pelince kod Kumanova bilo je centar partizanskog pokreta na Kozjak planini. Tu je 13. januara 1944. godine Prvi kumanovski bataljon „Orce Nikolov", na čelu sa komandantom Hristijanom Todorovskim — Karpošom izveo uspelu akciju protiv bugarskog odreda „Benkovski", kada su i druge vojno-policijske snage okupatora pretrpele velike gubitke u materijalu i ljudstvu. Spomenik je podignut visokom revolucionarnom moralu Prvog kumanovskog bataljona „Orce Nikolov".

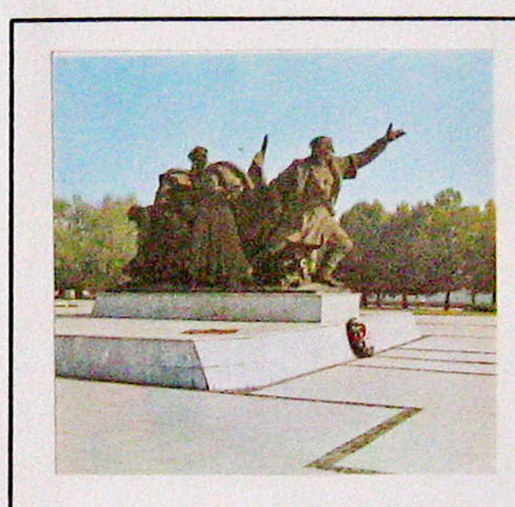

PRILEP 130.

Mogila nepobeđenih

Prilep, grad–heroj, zauzima u Makedoniji jedno od istaknutijih mesta u narodnooslobodilačkom ratu i Revoluciji. Na njegovom terenu septembra 1941. godine formiran je Prvi partizanski odred Makedonije, koji je 11. oktobra 1941. godine prvom puškom označio i početak masovnog oružanog ustanka u Makedoniji. U periodu NOR–a i Revolucije grad je dao veliki broj boraca, narodnih heroja i istaknutih rukovodilaca. U gradskom parku nalazi se ova „mogila nepobeđenih".

Autor: Bogdan Bogdanović

SKOPJE 131.

Spomenik palim borcima

Skoplje, glavni grad SR Makedonije, svojom bogatom revolucionarnom prošlošću svedoči o vekovnim stremljenjima makedonskog naroda za socijalnim i nacionalnim oslobođenjem. U toku narodnooslobodilačkog rata Skoplje sa okolinom dalo je više od 4.600 žrtava. Svaki četvrti poginuli bio je aktivni pripadnik NOR–a i POJ–a ili narodnooslobodilačkog pokreta. U oslobađanju grada učestvovalo je više operativnih jedinica NOR–a Makedonije.

Autor: Ivan Mirković

SKOPJE 132.

Memorijalni kompleks u Butelu

Za vreme narodnooslobodilačkog rata, sve do marta 1943. godine, u Skoplju je bilo sedište ilegalnog vojno–političkog rukovodstva: Pokrajinskog komiteta KPJ, Pokrajinskog komiteta SKOJ–a i Glavnog štaba partizanskih odreda Makedonije. U 1941. godini formiran je i Skopski partizanski odred, da bi učešće u NOR–u kasnije dobilo masovni karakter. Na organizovan i sve veći otpor boraca za slobodu okupator odgovara pojačanim terorom, hapšenjima, vešanjem, masovnim streljanjem i mučkim ubistvima. Uprkos tome slobodarski grad odoleva i nakon teških borbi 13. novembra 1944. biva oslobođen. U njemu je bio i centar ilegalne tehnike i štamparija Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju. Ovo je memorijalni kompleks u Butelu — partizansko groblje u kome su sahranjeni mnogi koji su svoje živote dali za slobodu i bolji život svog naroda.

Autori: Dušan Pecoski i Jordan Grabuloski

SKOPJE 133.

Osnovna škola „Lazo Trpovski"

Istaknuti revolucionar iz Egejske Makedonije Lazo Trpovski rođen je u selu D'mbeni u okolini Kostura 1901. godine. Još u Prvom svetskom ratu stupio je u napredni radnički pokret, zbog čega je više puta bio proganjan i hapšen. U 1928. godini emigrirao je u Kanadu, a u 1932. otišao u Moskvu i tamo posećivao višu partijsku školu. U 1935. godini vratio se u Makedoniju pod grčkom vlašću i posvetio revolucionarnom radu. Bio je član Pokrajinskog komiteta Komunističke partije Grčke za Makedoniju i Trakiju. Suprotstavio se nepravilnom stavu Komunističke partije Grčke prema makedonskom nacionalnom pitanju. Poginuo je 1943. godine u antifašističkoj borbi. Škola u naselju Karpoš III nosi njegovo ime.

SLATINO KOD OHRIDA 134.

Spomenik partizanskoj bolnici Glavnog štaba NOR i POM

Spomenik je podignut u znak sećanja na boravak partizanske bolnice Glavnog štaba narodnooslobodilačkog rata i partizanskih odreda Makedonije. Bolnica je u selu Slatino kod Ohrida bila smeštena 1943. godine. Tu je Glavni štab odlučio o borbenom putu Prve makedonsko–kosovske udarne proleterske brigade prema Egejskoj Makedoniji.

Autor: Savo Strezoski

SLIVOVO KOD KIČEVA 135.

Spomen–škola

Prva makedonsko–kosovska udarna proleterska brigada formirana je 11. novembra 1943. godine u selu Slivovo kod Kičeva. Ona je vodila herojske borbe za očuvanje slobodnih teritorija u Debarci. U februaru 1944. preduzela je poznati Bogomilski marš. U proletnjoj ofanzivi vratila se u Debarca i vodila teške borbe sa balistima i Nemcima. Simbol je bratstva i jedinstva i nosilac više priznanja za velik doprinos rasplamsavanju oružanog ustanka u Makedoniji. Škola u Slivovu spomen je na osnivanje Brigade.

STRUGA 136.

Spomenik NOR–u i Revoluciji

U prvim danima italijanske fašističke okupacije Struga i njena okolina uključile su se u narodnooslobodilački rat i revoluciju. Najpre su formirane seljačke čete za odbranu od okupatora, koje kasnije prerastaju u partizanske odrede i uključuju se u veće borbene formacije NOR–a i POM–a – I makedonska brigada, VII albanska i VI ohridsko–struška. U ovom kraju od samog početka borbe došlo je do izražaja bratstvo i jedinstvo između makedonskog naroda i albanske i turske narodnosti i do uspostavljanja saradnje sa antifašističkom borbom u Albaniji.

Autor: Vojislav Vasiljević

STRUMICA 137.

Spomenik palim borcima

Ovaj spomenik u gradskom parku podignut je poginulim borcima u NOR–u iz Strumice i njene okoline od 1941. do 1945. Za vreme okupacije građani Strumice dočekali su bugarski režim demonstracijama. Na ovom terenu formirana je 51. makedonska divizija i Bregalničko–strumički korpus. Za sve vreme narodnooslobodilačkog rata i revolucije održavao se kontinuitet borbe uprkos teroru okupatora i žrtvama, među kojima je narodni heroj Blagoj Jankov–Mučeto, član Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju.

Autor: Ilija Adžieski

ŠTIP 138.

Spomen–kosturnica

Ovo je spomen–kosturnica palim borcima između dva rata i žrtvama fašističkog terora, onima koji su svoje živote dali u borbama za socijalnu pravdu i nacionalnu slobodu sa teritorije opštine Štipa. Ona simbolizuje borbu naroda ovoga kraja između dva svetska rata i za vreme NOR–a i revolucije. U ognju revolucije i u oslobodilačkom ratu palo je 814 života za ostvarenje vekovnih ideala makedonskog naroda.

TETOVO — 139.

Memorijalni muzej CK KP Makedonije

Nakon formiranja Komunističke partije Makedonije 19. marta 1943. godine održana je Prva sednica Centralnog komiteta Komunističke partije Makedonije u Tetovu. Na toj sednici razmotreno je stanje partijske organizacije, razvitak narodnooslobodilačkog pokreta i donesene su značajne odluke u vezi sa reorganizacijom Partije. Kuća u kojoj je održana ova prva sednica Centralnog komiteta KP Makedonije sada je memorijalni muzej.

TETOVO — 140.

Spomenik pobedi

Tetovo je pod italijanskom okupacijom bilo jedan od centara narodnooslobodilačkog rata u zapadnoj Makedoniji. U njemu je delovao Mesni komitet KPJ. Tu je radila i ilegalna štamparija Komunističke partije. U martu 1943. godine u gradu je održano Prvo zasedanje Centralnog komiteta KP Makedonije. Oslobođeno je 18. novembra 1944. godine.

Autor: Borka Avramoska

TITOV VELES — 141.

Partizansko groblje

U narodnooslobodilačkom ratu i Revoluciji ovde su protiv neprijatelja preduzimali akcije partizanski odred „Dimitar Vlahov" i VIII veleška brigada. Tu se odigrao i jedan od najdramatičnijih događaja u toku NOR–a i Revolucije — Bogomilski pohod februara 1944. godine. Iste godine na ovom terenu boravio je Centralni komitet KPM, Glavni štab NOR–a i POJ–a za Makedoniju i osnovani su organi Antifašističkog sobranja narodnog oslobođenja Makedonije.

Autori: Sava Subotin i Ljubomir Denković

TITOV VELES — 142.

Spomen—kuća pesnika i revolucionara Koče Racina

Kočo Racin, istaknuti pesnik i revolucionar, rođen je 1908. godine u Velesu. Član KPJ od 1924. godine a od 1928. je delegat na IV kongresu KPJ. U 1933. godini osuđen je na četiri godine robije. Utemeljivač je savremene makedonske književnosti. Nakon okupacije zemlje on se uključuje u NOR i Revoluciju. U 1942. godini uređuje Bilten Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju. Poginuo je 13. juna 1943. godine u Lopušniku u zapadnoj Makedoniji, gde je bila baza Centralnog komiteta KPM i Glavni štab NOR–a i POJ–a za Makedoniju. Ovo je spomen–kuća pesnika i revolucionara Koče Racina u rodnom Velesu.

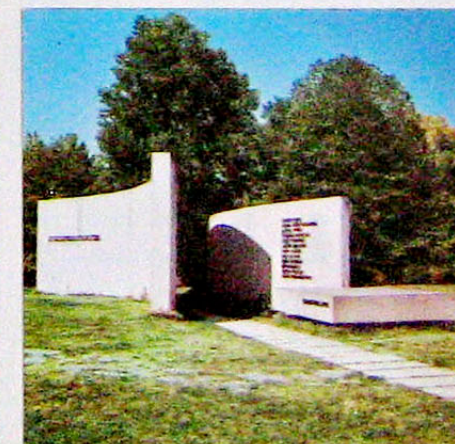

VARNICA — 143.

Spomenik borbi grupe bataljona

Na sedmom kilometru puta Strumica—Valandovo, kod Varnice, podignut je ovaj spomenik borbi i pobedi grupe bataljona zvane Osogovska grupa (III makedonska udarna brigada, jedan kosovski i jedan južnomoravski bataljon). U noći 31. maja na 1. jun 1944. godine na ovom mestu, probijajući se preko puta Strumica—Valandovo prema selu Konče, sukobili su se ovi bataljoni sa bugarskim okupatorom. U bici je razbijena jedna motorizovana bugarska jedinica, zarobljeni neprijateljski vojnici i zaplenjeno dosta oružja.

Autor: Dinčo Stamboliev

VATAŠA KOD KAVADARCA — 144.

Spomenik streljanim omladincima

Nakon neuspele ofanzive protiv partizanskih jedinica 16. juna 1943. godine bugarski okupator je iz osvete streljao omladince i aktiviste iz herojskog tikveškog sela Vataša kod Kavadarca. Za trajno sećanje na ove hrabre omladince koji su svoje živote položili za bolji život budućih pokolenja, podignut je Park mladosti i u njemu ovaj spomenik revolucionarnoj i patriotskoj omladini.

Autor: Jordan Grabuloski

AJDOVŠČINA 145.

Spomenik NOB

Po Rapalskom ugovoru teritorija Ajdovščine potpala je pod Italiju, a mnogi svesni Slovenci morali su emigrirati u Jugoslaviju. Po nalogu CK KPS neki su se u toku narodnooslobodilačke borbe vratili i postali prvi organizatori NOP u gornjoj Vipavskoj dolini. Najveći razmah NOP ovde dostiže prilikom kapitulacije Italije, kada je na Slovenačkom Primorju oslobođena znatna teritorija.
Istorijski značaj grad je dobio sednicom Predsedništva SNOS–a 5. maja 1945, na kojoj je donet Zakon o narodnoj vladi Slovenije. Tako je ovde ustanovljena prva slovenačka vlada, što predstavlja kraj borbe slovenačkog naroda za narodnu vlast i sopstvenu državu. Od kraja drugog svetskog rata do potpisivanja mirovnog ugovora sa Italijom, sa važnošću od 15. septembra 1947, Ajdovščina je bila sedište Zone B.
U ulici 5. maja, ispred gradskog parka, podignut je spomenik u slavu ustanka primorskog naroda.

BEGUNJE 146.

Spomen–groblje

Bivšu žensku kaznionicu u Begunjama Nemci su već na samom početku okupacije naše zemlje odredili za sabirni centar stanovništva proteranog iz Gorenjske. Već 20. maja 1941. doterali su u nju prve zatvorenike. Posle prvih partizanskih akcija ovaj zatvor zaposeli su gestapovci i u njemu organizovali najveće mučilište u Gorenjskoj. Zatvorenike su mučili u vrtu kaznionice ili u obližnjoj Dragi, a u Jančevoj drnci streljali ih kao taoce. Kroz ovaj zatvor prošla su 12.134 rodoljuba od kojih su 849 Nemci streljali. Pred kraj rata partizanima je pošlo za rukom da iz zatvora oslobode 632 zatvorenika.
U vrtu zamka u Begunjama nalazi se groblje sa spomenikom streljanim taocima.

Autor: Boris Kalin, vajar

CELJE 147.

Spomen–reljef streljanim taocima u zatvoru „Stari pisker"

Zgradu sudskog zatvora „Stari pisker" u Celju Nemci su ubrzo posle okupacije naše zemlje pretvorili u najstrašnije mučilište i gubilište. Prve zatvorenike doveli su već 22. aprila 1941. U jednoj sobi u prizemlju zgrade zatvorenike su mučili, a u dvorištu ih streljali. Tokom okupacije kroz ovaj zatvor je prošlo više od 16.000 ljudi. Streljana su 374 taoca, među njima 49 žena. Potresna oproštajna pisma, koja su uspeli da napišu, svedoče o junaštvu na smrt osuđenih. U noći između 14. i 15. decembra 1944. grupa aktivista OF iz Celja prodrla je u zatvor i oslobodila 123 zatvorenika.
Na zidu pred kojim su streljani taoci postavljene su ploče sa njihovim imenima, a pored njih bronzani reljef.

Autor: Petar Černe, vajar

CELJE 148.

Spomenik „Rat i mir" i grobnice narodnih heroja

Posle uputstva koje je za pripremanje oružanog ustanka dao Slavko Šlander, sekretar PK KPS za Štajersku, već 6. jula 1941. u Celju je osnovan Gradski odbor OF. Za dalje jačanje NOP značajan je sastanak štajerskih partijskih rukovodilaca na Ostrožnom kod Celja a zatim osnivanje celjske i savinjske čete. Posle bitke savinjskog bataljona II. grupe odreda 7. novembra 1942. kod Krešice na Dobrovljama, Nemci su zarobili 7 boraca koje su kasnije zlostavljali na današnjem Trgu slobode u Celju. Među njima se nalazila i Tončka Čeč zarobljena 25. avgusta 1942. u Topolovom. Zatvor „Stari pisker" Nemci su pretvorili u mučilište, rođake streljanih talaca u leto 1942. odveli u logor, a decu u sabirnu bazu Frelajten da bi ih ponemčili.
Na Šlanderovom trgu nalazi se ovaj spomenik „Rat i mir" i grobnica narodnih heroja.

Autor: Jako Savinšek, vajar

CERKNO 149.

Spomenik palim polaznicima partijskog kursa

U zimu 1944. u Cerknom je radila partijska škola Pokrajinskog komiteta za Primorje. Tu je bila i oficirska škola IX korpusa. Ali, 27. januara 1945, jedna specijalna nemačka jedinica iz Idrije iznenada je upala u grad i napala kursiste. U povlačenju preko brdašca Brdce, u neravnopravnoj borbi, jer su bili bez oružja, palo je 47 kursista. Neprijatelj se posle partizanskog protivnapada povukao u Idriju, pošto je prethodno spalio više kuća i salu u kojoj je bila partijska škola.
Spomenik na Brdcima podignut je poginulim polaznicima partijskog kursa.

CERKNICA 150.

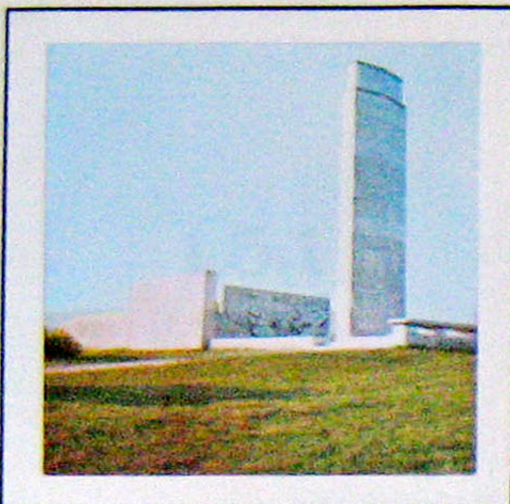
Spomenik partizanskim bolnicama

Za lečenje ranjenih boraca u Notranjskoj partizani su u leto 1943. izgradili blok partizanskih bolnica na šumovitom području južno od Županovog laza, nedaleko od Babnog polja. Stvorena su tri punkta koja su zajedno sačinjavala SCVPB–S (Snežnik): odeljenje Podgora za teže ranjenike, Pudob za rekonvalescente, Stari trg za složenije operacije i još ranije osnovano odeljenje Ute. Svaka bolnica mogla je da primi 40 do 50 ranjenika. Bolnica je radila do kraja borbe za oslobođenje.
Ispred Županovog laza u pravcu Leskove doline podignut je spomenik ovim bolnicama.

Autor: Franc Černe, vajar

ČRNOMELJ 151.

Spomenik palim partizanima

Još prvih meseci okupacije nikli su terenski odbori OF i Okružni odbor za Belu Krajinu. Grupa aktivista izvela je u noći 12. avgusta 1941. prvu akciju protiv okupatora kod Vranoviča. Na Smuku iznad Semiča 30. oktobra 1941. osnovana je Belokranjska četa. Okupirajući našu zemlju Italijani su na ovoj teritoriji popalili mnoga sela, a stanovništvo oterali u logore. Posle kapitulacije Italije Bela Krajina je, izuzev četrnaestodnevne nemačke okupacije, bila stalno slobodna. Ovde je od 19. do 20. februara 1944. zasedao SNOO na kojem je promenio ime u SNOS i postao parlament sa zakonodavnom i izvršnom vlašću. Usvojene su mnoge odluke i zaključci, Povelja o pravima i dužnostima slovenačkog naroda i zaključak o priključenju Slovenačkog Primorja i Istre Jugoslaviji.
Na Gričku u Črnomelju podignut je spomenik u slavu palih 1.250 partizana.

Autori: Jako Savinšek, vajar i Marko Župančič, arhitekta

DRAŽGOŠE 152.

Spomenik borbi Cankarovog bataljona

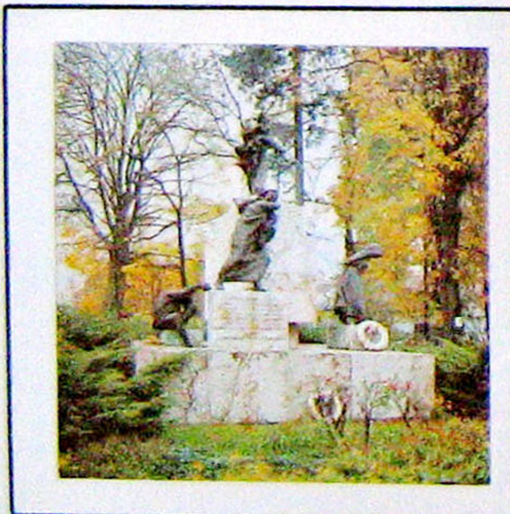

Cankarov bataljon je decembra 1941. podigao Gorenjsku na opštenarodni ustanak i posle akcija u Poljanskoj dolini 31. decembra 1941. zadržao se u Dražgošama, u malom gorenjskom selu. Nemci su saznali za njegov dolazak i 9. januara 1942. napali ga jakim snagama. Borbe su se vodile na oko 3 km dugoj liniji. Nemci su selo tukli čak i topovima. Posle tri dana teških borbi partizani su se povukli preko Dražgoške gore na Jelovicu. Zauzevši selo Nemci su svoj bes iskalili na nedužnom stanovništvu: streljali 41 seljaka, žene i decu odveli u logore, a selo potpuno sravnili sa zemljom i zapalili. Dražgoška bitka bila je najveća koja se vodila sa Nemcima i imala je veliki moralni odjek u celoj Sloveniji.
U selu je podignut spomenik toj slavnoj bici, palim borcima i žrtvama fašističkog terora.

Autori: Boris Kobe i Stojan Batič, vajari i Ivo Šubic, slikar

DOMŽALE 153.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašizma

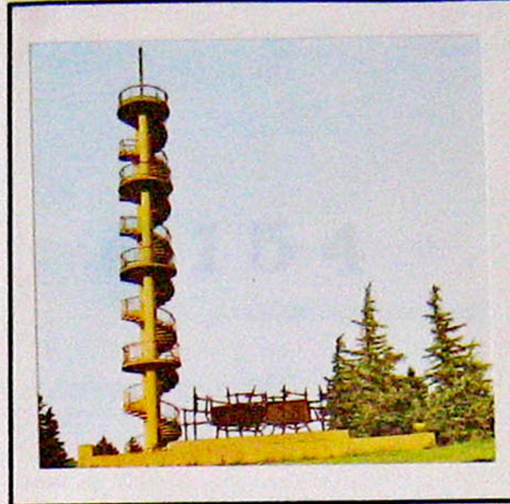

U kamničkom okrugu već do jula 1941. osnovane su borbene grupe koje su 9. jula izvele i prve sabotaže. Ratno—revolucionarni komitet odlučio je da se otpočne sa oružanim otporom u kamničkom okrugu. Odluka je doneta 27. jula 1941. Dalje jačanje NOP dovodi do osnivanja Radomeljsko—mengeške čete avgusta 1941. u Lazama kod Domžala. Opštinski odbor OF za Domžale osnovan je 14. septembra 1941. Teži udarac narodnooslobodilački pokret doživeo je u ovoj oblasti 28. oktobra 1941, kada su Nemci posle izdaje na Golčaju zarobili nekoliko boraca Radomeljske čete. Tokom 1942. izvršen je niz raznih akcija sabotaže, a 6. avgusta 1943. na Šipku je osnovana Šlanderova brigada.
U Domžalama je podignut spomenik palim borcima i žrtvama fašizma.

Autor: Frančišek Smerdu, vajar

GONJAČE 154.

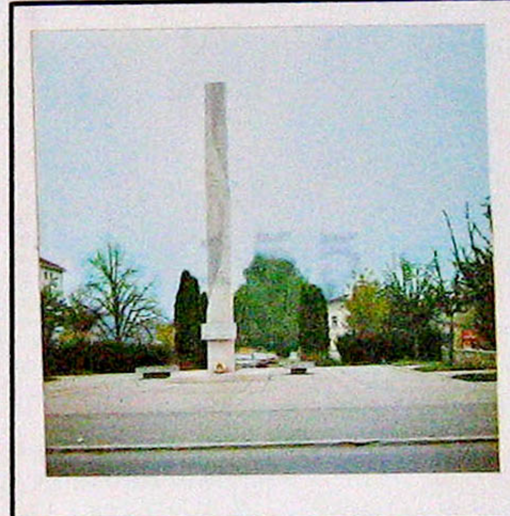
Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Stanovništvo Goriških brda bilo je još pre rata, pod Italijom, na visokom stupnju nacionalne svesti, a u NOR—u značajan oslonac narodnooslobodilačkoj borbi u Primorju. Iz Goriških brda narodnooslobodilački duh se širio na Benešku Sloveniju kao i na italijanske antifašiste u Furlaniji. U Brdima je osim Briške čete, okružne tehnike Matajur, Okružnog odbora OF u Kojskom, osnovana i borbena jedinica italijanskih antifašista iz Tržiča i drugih industrijskih centara Furlanije.
Iza sela Gonjače podignut je spomenik u slavu 213 palih boraca NOR—a, 82 taoca i 20 umrlih u internaciji sa područja Goriških brda i Beneške Slovenije.

GORNJA RADGONA 155.

Spomenik palim borcima

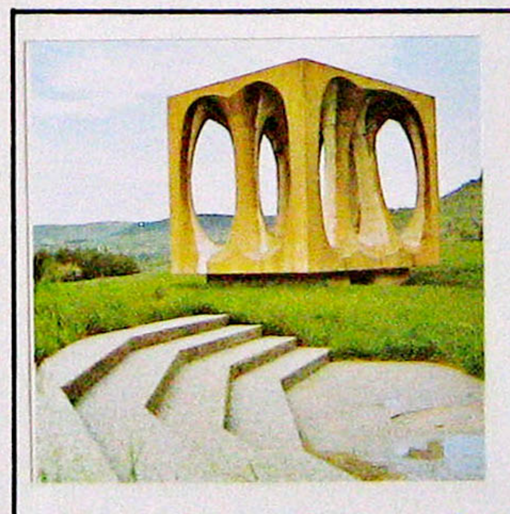

Nemci su ovde već 6. aprila 1941. uhapsili 12 rodoljuba, i to su bila prva hapšenja na slovenačkom tlu. Prve grupe otpora pojavljuju se maja 1941, kada je u Spodnjoj Ščavnici u Pomurju izgrađen prvi partizanski bunker. U organizovanju otpora pomažu članovi PK KPS za Štajersku, a naročito prekomurska partijska organizacija. Već 1. oktobra 1941. osnovan je gradski odbor OF. Međutim, krajem 1941. narodnooslobodilački pokret zapada u teškoće, ali im odoleva. Maja 1943. osnovan je rejonski odbor OF, kao što se i u okolini pojavljuju odbori OF. U jesen 1944. Nemci su na ovu teritoriju uputili vlasovce, koji su u okolini počinili mnoga zlodela. Ovde je 7. maja 1945. osnovana Lacijeva četa. Spomenik palim borcima podignut je na Trgu slobode.

Autor: Milan Černigoj, arhitekta

ILIRSKA BISTRICA 156.

Spomenik NOB

CK KPS poslao je još u leto 1941. na ovo područje aktiviste da organizuju OF. Ubrzo je izvršena i prva diverzantska akcija u Primorju, u Kilovčama, kada su aktivisti uspeli da izbace iz koloseka vojni voz. U proleće 1942. osnovana je Brkinška četa. U leto 1942. Italijani su pojačali teror nad stanovništvom i spalili mnoga sela u okolini. U gradu su 5. juna 1942. obesili dva partizana, a 4. juna u Merečama streljali 25 meštana. Na Mašunu je 7. oktobra 1943. osnovan Štab istarskog odreda, 17. septembra 1943. osnovana je Snežinska, a 21. septembra 1943. Rapska brigada. U okolini su se nalazile partizanske bolnice i štamparije. Borci 4. korpusa 4. armije prinudili su 7. maja 1945. nemačku armiju u okolini grada na predaju.
Na Brdu slobode iznad grada nalazi se grobnica 284 poginula borca 4. armije, prekomuraca i meštana, sa spomenikom NOB.

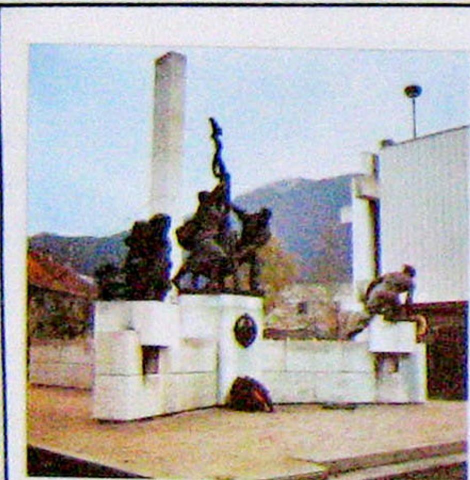

JESENICE 157.

Spomenik NOB

Jesenice su stari industrijski centar, poznat po železari, naprednom radničkom pokretu i štrajkovima. To je doprinelo i ranom masovnom ustanku decembra 1941. protiv okupatora, kojim je na ovom području Gorenjske rukovodio Okružni komitet KPS Jesenice. Na Obranci (Mežaklja) osnovana je 28. jula 1941. Cankareva četa, koja se prvi put sukobila sa Nemcima 1. avgusta iste godine. Sredinom decembra osnovane su Triglavska četa na Vrsama (u Dovškim rovtama), Jesenička četa u Potoškim rovtama, koja je kasnije sačinjavala jezgro Cankarevog bataljona. Ove dve vojne jedinice izvršile su u 1941. i 1942. mnoge sabotaže. U Jesenicama (Javornik) još juna 1941. osnovana je ciklostilna štamparija, a decembra 1942. delovala je partizanska bolnica na Mežaklji.
Spomenik NOB nalazi se u ulici Maršala Tita.

Autori: Edo Ravnikar, arhitekta i Boris Kalin, vajar

KOČEVJE 158.

Spomenik slobodi

Još početkom maja 1941. osnovan je ovde okružni odbor OF. Posle toga osnovano je na ovom području i više partizanskih jedinica: Notranjski odred, Prva slovenačka brigada Toneta Tomšiča, Cankarova brigada i IX brigada. Održano je i više partijskih savetovanja (Podstenice, Pugled), na Kočevskoj reki je bio Prvi kongres SSO. Uspesi partizanskih jedinica omogućili su početkom juna 1942. formiranje veće oslobođene teritorije, koja se pružala od Kupe do Kočevja. U gradu je od 1. do 3. oktobra 1943. održan zbor delegata slovenačkog naroda, koji je potvrdio rad IO OF i proglasio SNOO najvišim organom narodne vlasti u Sloveniji. Time je udaren temelj slovenačkoj državnosti.
Na Trgu slobode podignut je spomenik slobodi i borbama za Kočevje.

Autori: vajari Lojze Lavrič, Stane i Marjan Keršič i Božo Pengov

KRANJ 159.

Spomenik radničkom pokretu i revoluciji

Ovaj grad sa razvijenom industrijom bio je između dva rata centar radničkog pokreta u Gorenjskoj. Partijska savetovanja i štrajkovi na ovom području su uticali na borbenu svest radnika. Sve to ubrzalo je početak oslobodilačkog pokreta. Kod Jošta iznad Kranja 27. jula 1941. osnovana je 1. kranjska četa, od 26. jula do 2. avgusta 1941. na Cegelnici 2. kranjska četa. Obe su se 4. avgusta 1941. udružile sa Tržičkom četom u Kranjsko—tržički bataljon.
U hotelu „Evropa", gde su bili smešteni nemački funkcioneri i gestapo, skojevska grupa izvršila je 10. januara 1945. diverziju i nanela okupatoru znatnu štetu. Okupator je na svakom koraku iskaljivao svoj nemoćni bes. Tako je još 23. avgusta 1941. u gradu obesio uhvaćenog komandira voda Kranjsko—tržičkog bataljona Milorada Stošića, a 19. aprila 1945. skojevca Jožeta Strupija. Teror okupatora, međutim, nije obeshrabrio i demoralisao stanovništvo Kranja i okoline. Na Trgu revolucije u Kranju podignut je ovaj spomenik radničkom pokretu i revoluciji.

Autor: Lojze Dolinar, vajar

KRŠKO 160.

Spomenik na Cesti krških žrtava

Maja 1941. održano je partijsko savetovanje komunista iz Posavja u zaseoku Penk u blizini Brestanice, kojim je rukovodio Slavko Šlander, član CK KPS. U šumi Žvika iznad grada početkom juna 1941. osnovana je Krška diverzantska grupa. Posle nepuna dva meseca aktivnosti Nemci su joj, izdajom, 29. jula 1941. ušli u trag u šumi Rore, u blizini Krškog. Uhvatili su 9 boraca i kurirku i 30. jula 1941. u šumi Dobrava kod Brežica streljali ih. To su prvi borci koje je okupator streljao u Sloveniji. U Krškom i okolini Nemci su otpočeli i sa ostvarivanjem svog velikog plana iseljavanja slovenačkog življa. Glavna seoba otpočela je 28. oktobra 1941. ali plan nisu mogli u celini da ostvare. Borci Cankarove i Šlanderove brigade napali su 7. jula 1944. nemački aerodrom Cerklje i uništili nekoliko aviona.
Na Cesti krških žrtava podignut je spomenik palim borcima, žrtvama fašizma i izbeglicama iz opštine Krško.

Autor: Stane Keršič, vajar

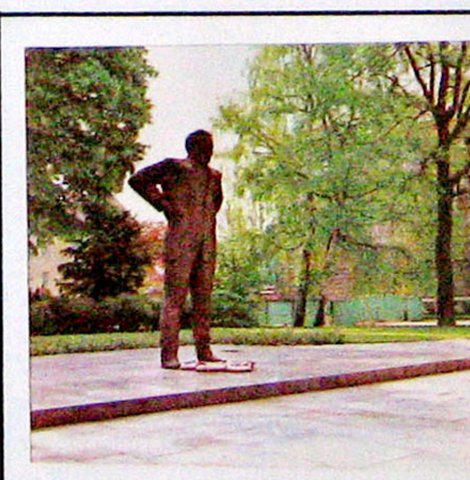

LJUBELJ 161.

Spomenik na mestu koncentracionog logora

Nemci su 1942. počeli na Ljubelju sa prinudno mobilisanim radnicima izgradnju drumskog tunela ispod Karavanki. Jula 1943. doveli su tu i oko 100 zarobljenika iz koncentracionog logora Mathauzen, u stvari osnovali ogranak tog zloglasnog logora na severnom delu Gorenjske. Razume se, život u logoru bio je organizovan prema propisima centralnih nemačkih koncentracionih logora. Broj logoraša se iz dana u dan povećavao, tako da je do juna 1944. porastao na oko 1.000. Najviše je bilo Francuza, zatim Belgijanaca, Poljaka, Rusa, Nemaca, Jugoslovena i drugih. Ne zna se koliko je interniraca pobijeno i koliko ih je pomrlo u ovom logoru.
Spomenik je podignut na livadi ispod Ljubelja gde je i bio logor.

Autor: Boris Kobe, arhitekta

LJUBLJANA 162.

Spomenik Borisu Kidriču

Tamo gde se spajaju Prešernova i Erjavčeva ulica u Ljubljani stoji spomenik narodnom heroju Borisu Kidriču. Član SKJ postao je još 1929, a 1932. član PK KPJ za Sloveniju. Na 5. državnoj konferenciji 1940. postao je i član CK KPJ. Godine 1929. osuđen je na godinu dana robije. Posle okupacije uključio se u rad OF, postao komesar Glavne komande slovenačkih partizanskih četa i sekretar IOOF od početka do kraja rata. Bio je predsednik prve slovenačke vlade, a zatim ministar za industriju u saveznoj vladi, član Sekretarijata Izvršnog komiteta CK SKJ i član Predsedništva SSRN. Posle rata znatno doprineo razvoju jugoslovenske privrede, objavio je niz rasprava iz privrednog, kulturnog i političkog života. Umro je u Beogradu 11. aprila 1953. godine.

Autor: Zdenko Kalin, vajar

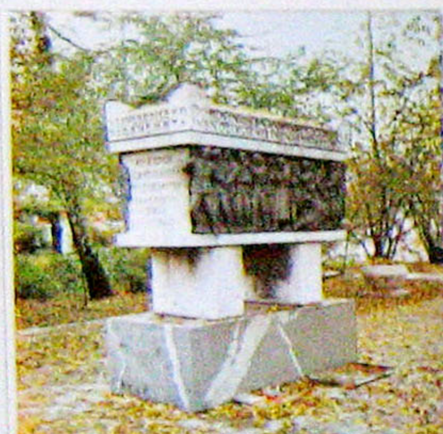

LJUBLJANA — 163.

Spomenik ilegalcu

U Kidričevoj ulici u Ljubljani podignut je spomenik ilegalcima. Oni su u toku narodne revolucije obavljali osobito teške i odgovorne zadatke. Kretali su se sa falsifikovanim ličnim dokumentima, okupator je za njima raspisivao poternice i stalno im bio za petama. Neprestano su menjali prebivalište, boravili u ilegalnim stanovima, bunkerima i drugim skrovištima. Najčešće su to bili komunisti iz redova radnika, studenata i inteligencije.

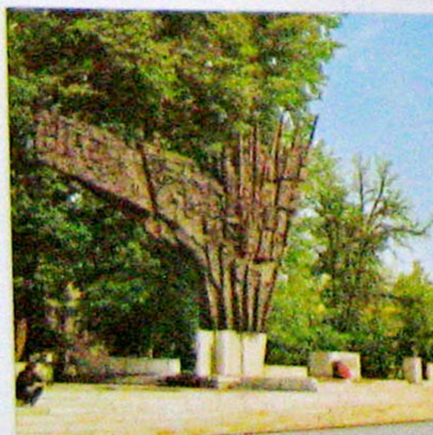
Autor: Frančišek Smerdu, vajar

LJUBLJANA — 164.

Spomen–grobnica narodnih heroja

Na Trgu narodnih heroja u Ljubljani 1949. sagrađena je spomen–grobnica u kojoj su sahranjeni posmrtni ostaci dvanaest narodnih heroja. Ukazom od 15. avgusta 1943. Vrhovni štab narodnooslobodilačke vojske i POJ ustanovio je ovo visoko priznanje. U Sloveniji je 175 boraca steklo ime narodnog heroja.

LJUBLJANA — 165.

Spomenik na Trgu revolucije

I pored koncentrisanih velikih vojnih i policijskih snaga, grad heroj Ljubljana bila je centar oslobodilačkog pokreta u Sloveniji. U gradu je osnovana OF slovenačkog naroda i bila Glavna komanda slovenačkih partizanskih četa. Do sredine maja 1942. ovde su delovali CK KPS i IOOF. Iz Ljubljane su vodili ilegalni kanali i veze u sva područja Slovenije. Mladi aktivisti, narodna zaštita i obaveštajna služba VOS izvršili su mnoge akcije razoružavanja, onemogućavali su saradnike okupatora i prikupljali značajne podatke za političko rukovodstvo narodnooslobodilačkog pokreta. Nemoćni protiv ovih aktivnosti i masovnog otpora Italijani su pokušali da odseku grad od zaleđine, pa su ga februara 1942. opasali žičanom ogradom. Uz to, internirali su na hiljade aktivista OF i građana i streljali velik broj talaca. Do proleća 1942. u sanatorijumu Emona ilegalno su lečeni najteži ranjenici.
Spomenik na Trgu revolucije delo je vajara Draga Tršara i arhitekte Eda Ravnikara.

LJUBLJANA — 166.

Spomenik streljanim borcima i taocima u Gramoznoj jami (Šljunčara)

Početkom okupacije Italijani su taoce streljali u Ljubljani, na vojnom strelištu pored Dolenjske ceste, a 13. maja 1942. streljali su prve taoce u Gramoznoj jami kraj Tomačevske ceste. Od maja 1942. do juna 1943. u Ljubljani su streljali 145 talaca, najviše u Gramoznoj jami. Tu su ubijeni Tone Tomšič, organizacioni sekretar CK KPS i akademski slikar Hinko Smrekar.
Pored ulaza u Jamu stoji vitak obelisk, delo arhitekte Vinka Glanza, a na strelištu je ova skulptura umirućeg taoca, delo Borisa Kalina, vajara.

LJUTOMER — 167.

Spomenik palim borcima

U organizovanju ustanka ovde su pomagali članovi PK KPS za Štajersku i članovi CK KPS za Prekomurje. Gradski odbor OF osnovan je juna 1941, a oktobra – CK KPS i OO OF. Sekretar gradskog odbora OF pao je 16. oktobra 1941. kao prva žrtva fašizma u Pomurju. Manje sabotaže vršili su aktivisti u Ljutomeru i okolini još 1941, a 31. decembra 1943. dolazi do prvog oružanog sukoba sa okupatorom. Iz okoline Ljutomera borci se uključuju u poznatu Rušku četu, a kasnije u slavni Pohorski bataljon. Novi okružni odbor OF Ljutomer – Gornja Radgona osnovan je 1943. godine. U okolini Ljutomera dolazi do niza manjih borbi sa Nemcima, među kojima je značajna ona kod Ribičevog mlina u Cezanjevcima, a zatim sa vlasovcima koje su Nemci poslali protiv partizana u jesen 1944. U Ljutomeru i okolini okupator je streljao taoce, palio kuće, a februara 1945. u gradu je obesio sekretara OO SSO.

Autor spomenika palim borcima: Julije Renk

MARIBOR — 168.

Spomenik NOB

Grad je još pre rata bio značajan centar radničkog pokreta u severoistočnoj Sloveniji, što se odrazilo i na pripremama za oružani ustanak. Prvu diverzantsku akciju protiv okupatora na slovenačkom tlu komunisti su ovde izvršili 29. aprila 1941. Dva meseca kasnije u šumi u Studencima održana je sednica Pokrajinskog komiteta KPJ za Štajersku, gde je doneta odluka o formiranju partizanskih jedinica. Okupator je najtežim terorom pokušao da zatre i klicu ustanka: u gradu je osnovao zloglasni centar gestapoa za Štajersku, masovno je iseljavao slovenačko stanovništvo, sudske zatvore je pretvorio u mučilišta i već 24. avgusta 1941. streljao prve taoce. Mariborski komunisti bili su među prvima koji su organizovali pohorske čete, usko su bili povezani sa Ruškom četom, slavnim Pohorskim bataljonom i drugim jedinicama.

Autor spomenika NOB na Trgu slobode: Slavko Tihec, vajar

MURSKA SOBOTA 169.

Spomenik zajedničkoj borbi jugoslovenskih i sovjetskih naroda protiv fašizma

Prekomurje je 1941. potpalo pod mađarsku okupaciju, tako da je bilo odsečeno od ostale slovenačke teritorije. Juna 1941. Gradski komitet prerasta u CK KPS za Prekomurje. Okružni odbor OF i Akcioni komitet osnovani su ovde 30. avgusta 1941. Međutim, 18. oktobra 1941. provaljen je sastanak CK KPS za Prekomurje u Trnju kod Gančana, ubijen je Štefan Kovač, idejni vođa NOP u Prekomurju. Mađari su 30. oktobra 1941. osudili 7 komunista i skojevaca. Štefana Cvetka i Eugena Kardoša obesili su 31. oktobra 1941. Ipak, NOB u Prekomurju polako se oporavlja, naročito dolaskom novih aktivista. Januara 1945. osnovana je prva prekomurska četa. Aprila 1945. partizanski borci i delovi Crvene armije oslobađaju Prekomurje, gde dolazi i delegacija SNOS—a.

Na Trgu pobede podignut je spomenik posvećen zajedničkoj borbi jugoslovenskih i sovjetskih naroda protiv fašizma.

Autori: ruski arhitekta Arončik i braća Boris i Zdenko Kalin, vajari

NOVO MESTO 170.

„Baza 20"

Aprila 1943. vrhovni organi oslobodilačkog pokreta u Sloveniji preselili su se u Kočevski Rog, u vrtače pod kotu 717, iznad Črmošnjičke doline. Partizani su ovde postavili više od 20 baraka za Centralni komitet KPS, Izvršni odbor OF i uredništvo listova. Naselje je imalo konspirativno ime „Baza 20". Vrhovni organi tamo su ostali do kraja decembra 1944, do preseljenja u Dobličku goru iznad Črnomelja.
Baza 20 u Kočevskom Rogu sada je istorijski spomenik.

OSANKARICA NA POHORJU 171.

Spomenik tragediji Pohorskog bataljona

Legendarni 1. pohorski bataljon je od septembra 1942. pa sve do sudbonosnog kraja u jednom od najtežih perioda partizanskog ratovanja u Štajerskoj, Nemcima zadavao teške udarce. Za četiri meseca više je od sto puta napadao nemačke položaje. Nemci su mu 8. januara 1943. zbog izdaje ušli u trag kod Tri žeblja u blizini Osankarice na Pohorju. Bataljon se junački borio, ali zbog dubokog snega i velike nadmoćnosti neprijatelja nije mogao da se probije iz obruča. U borbi je poginulo 69 boraca, među njima i legendarni junak Pohorja Alfonz Šarh sa sinovima. Sedam članova ovog herojskog bataljona proglašeno je narodnim herojima, a junačka borba ovog bataljona odjeknula je po celoj Sloveniji.
Na Osankarici je podignut spomenik u slavu ove herojske borbe.

Autor: Slavko Tihec, vajar

POLJANA PRI MEŽICI 172.

Spomenik poslednjoj bici za oslobođenje

Na Poljani pri Mežici maja 1945. vodile su se poslednje bitke drugog svetskog rata na evropskom tlu. Nemačka armija, grupa E, koju je vodio general—pukovnik A. Ler, zajedno sa izdajničkim četničkim i ustaškim jedinicama probijala se od Zagreba preko Celja i Mislinjske doline. Nameravala je da se pored Dravograda prebaci u Korušku, pošto su im partizanske jedinice u Gorenjskoj i kod Maribora već presekle put. Jedinice 4. operativne zone prinudile su A. Lera da u noći između 9. i 10. maja 1945. u Topolšćici potpiše odluku o predaji svih svojih jedinica jugoslovenskim oslobodilačkim snagama. Međutim, to nije bio i kraj borbama. I pored odluke o predaji, nemačke a s njima i kvislinške snage pokušale su da se probiju dolinom Meže preko Poljana prema Pliberku. Na Poljanama je tada došlo do poslednje bitke i predaje 11.000 vojnika nemačke armije zajedno s velikom količinom oružja i drugog ratnog materijala.

PORTOROŽ 173.

Spomenik partizanima—pomorcima

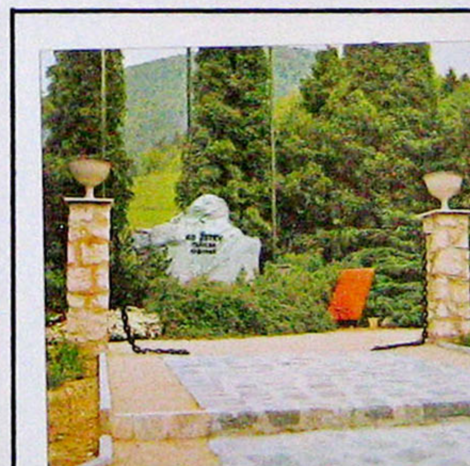

Vrhovni štab NOV i POJ je oktobra 1943. osnovao jedinstven mornarički štab za komandovanje svim partizanskim pomorskim jedinicama. Naša obala bila je podeljena na šest pomorskih priobalnih sektora. Iz štaba mornarice NOV preko Glavnog štaba NOV i POJ došla je 26. septembra 1944. grupa oficira. Prikupljala je mornare i druge pomorske stručnjake i organizovala pomorsku obaveštajnu službu za potrebe 1. pomorskog sektora (POS) čije se područje prostiralo od Tržiča do ušća Mirne. Pri Štabu 9. korpusa NOVJ osnovan je mornarički odred 1. POS i mornarički odred Koper (MOK) koji je delovao u slovenačkoj Istri, u neposrednoj zaleđini Kopra, i oslobodio Izolu, Piran, Portorož i preuzeo vlast na tom području.
U Portorožu, na Trgu prekomorskih brigada, podignut je spomenik partizanima pomorcima.

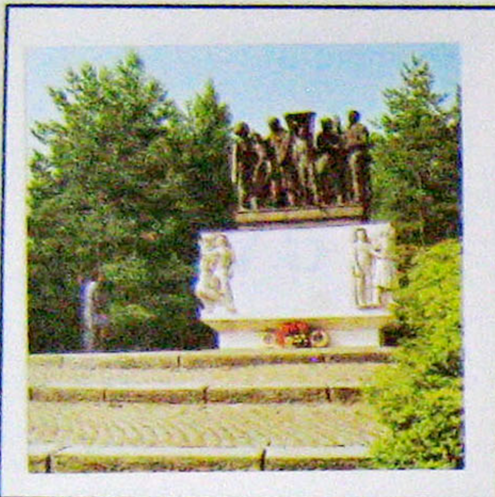
Autor: Janez Lenasi, vajar

STRANICE PRI FRANKOLOVEM 174.

Spomenici obešenim taocima

U kanjonu Tesna blizu Stranica pre Frankolovem borci II bataljona Bračičeve brigade napali su 2. februara 1944. nemačku automobilsku kolonu i uništili kamion sa eksplozivom. U putničkom automobilu ranili su celjskog pokrajinskog savetnika (krajsfirera) Antona Dorfmeistra, koji je podlegao ranama. Za odmazdu Nemci su iz celjskih zatvora 12. februara 1944. odveli 100 talaca i povešali ih o drveće kraj puta u Stranicama pri Frankolovem. Jednog nisu. Pokušao je da beži pa su ga ubili u bekstvu. Žrtve su sahranjene u dve grobnice, jednu do druge. Ovo je jedan od dva spomenika koji obeležavaju ta mesta.

SV. URH 175.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

U jesen 1942. belogardisti su ispod Sv. Urha iznad Dobrunja izgradili svoje utvrđenje. Za borbu protiv partizana i aktivista Osvobodilne fronte napravili su gubilište u podrumskim prostorijama bivše zvonare, u crkvi i blizu lipe, gde su zverski mučili i ubijali svoje žrtve. Prve žrtve pale su 6. oktobra 1942. Nije utvrđeno koliko su ljudi belogardisti ovde ubili.
Na Urhu se nalazi muzejska zbirka, grobnica u kojoj su sahranjeni ubijeni aktivisti i pali partizani iz ovog kraja i spomenik u njihovu slavu.

Autori: Boris Kobe, arhitekta i vajari Karlo Putrih i Zdenko Kalin

TACEN 176.

Spomenik na mestu početka ustanka slovenačkog naroda

Odluku Političkog biroa Centralnog komiteta KPJ da u celoj Jugoslaviji treba preći sa priprema na oružani ustanak, pratio je i zaključak CK KPS. Ustanak slovenačkog naroda otpočeo je 22. jula 1941. kada su partizani šmarnogorske grupe u šumi Pšatnik na putu između Tacena i Šmartnog pucali i teže ranili izdajnika slovenačkog naroda.
To mesto početka ustanka slovenačkog naroda obeleženo je spomenikom.

Autori: Jože Valentinčič i Franc Čizman, arhitekte

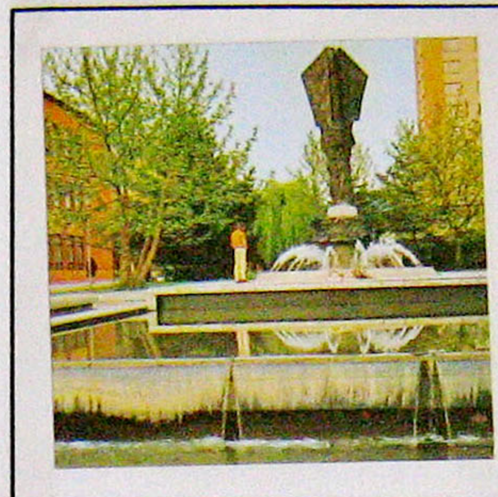

TRBOVLJE 177.

Spomenik borbi rudarskog proletarijata

U rudarskim mestima Trbovlju, Hrastniku i Zagorju uvek je bio centar revolucionarnog radničkog pokreta Slovenije. Tu su izrastali i formirali se vodeći revolucionarni kadrovi u Sloveniji. U Trbovlju je 1. juna 1924. došlo do sukoba naprednih radnika sa „orjunašima" (Organizacija jugoslovenskih nacionalista) koji su zapalili rudarski dom, ubili i ranili nekoliko radnika. Izraz očajnog položaja radništva u rudnicima bio je i štrajk glađu rudara 1934. godine. Značajno mesto u istoriji ovo područje steklo je Osnivačkim kongresom Komunističke partije Slovenije na Čebinama iznad Trbovlja, koji je zasedao u noći od 17. na 18. april 1937. Maja 1941. osnovan je okružni odbor OF za rudnike, a 12. jula 1941. već je osnovana Trboveljska partizanska četa.
Na Trgu revolucije podignut je ovaj spomenik borbi rudarskog proletarijata.

Autor: Stojan Batič, vajar

VELENJE 178.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašizma

U ovom rudarsko–industrijskom gradu poznatom po jakom revolucionarnom pokretu i štrajkovima rudara, ustanak protiv okupatora počeo je rano. Borci 1. štajerskog bataljona su u noći između 7. i 8. oktobra 1941. napali Šoštanj i za nekoliko časova ga oslobodili. Bilo je to prvi put da partizanska vojska, iako samo za nekoliko časova, oslobodi neki grad u Sloveniji. Okupator je 1942. povećao teror, ali se i pored toga NOP nije ugasio. Do proleća 1943. razvila se čvrsta organizaciona jedinica za politički rad – Šaleško–Mislinjski okrug OF. NOP je postigao najveći organizacioni razmah 1944. godine. Osnovani su mesni odbori OF u svim mestima Šaleške doline. U noći između 30. aprila i 1. maja 1944. borci 4. operativne zone napali su Šoštanj i rudniku Velenje naneli znatnu materijalnu štetu. Na Titovom trgu podignut je spomenik palim borcima i žrtvama fašizma.

Autor: Stojan Batič, vajar

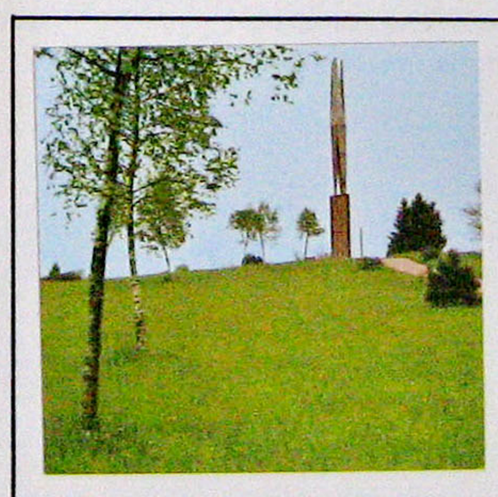

VOJNIK 179.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog nasilja

Pre rata na ovom području je bilo aktivno Društvo seoskih mladića i devojaka i „Vzajemnost", što je znatno doprinelo početku ustanka. Veći razmah NOP je na ovom području dobio tek u 1944, kada su izvršene manje sabotaže, a još veći posle dolaska boraca XIV divizije. Noću 17. aprila 1945. bataljon Tomšičeve brigade prodro je u Vojnik i zajedno sa velikim ratnim plenom zarobio i sa sobom odveo još i nemačku žandarmerijsku jedinicu. Pri kraju rata došlo je do više manjih sukoba sa vlasovcima, a poslednja borba na ovom području vodila se sa ustašama 12. maja 1945. iznad Ivence. Spomenik je podignut šezdesetosmorici palih boraca NOV, taocima i žrtvama fašističkog nasilja.

Autor: Dušan Samec, arhitekta

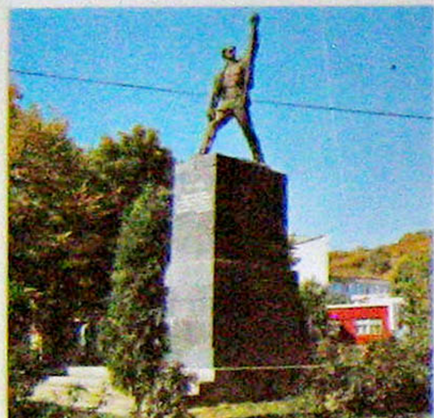

ŽUŽEMBERK 180.

Spomenik palim borcima i aktivistima

Žužemberk je za vreme NOB bio značajna strateška tačka u Dolenjskoj. Zbog toga su se ovde stalno vodile teške borbe sa Italijanima, belogardistima, a posle kapitulacije Italije (septembra 1943.) sa Nemcima. Još 13. jula 1942. Žužemberk je zauzeo Dolenjski bataljon, zatim su ga zauzeli Italijani, zajedno sa belom gardom. Maja 1944. zauzele su ga Gupčeva i Cankarova brigada uz podršku artiljerije 15. i 19. divizije. Potkraj rata, 19. januara 1945, Žužemberk su ponovo zauzeli Nemci i domobrani, koji su u ovom kraju izvršili mnoge zločine nad nedužnim stanovništvom.
Na Cviblju je podignut spomenik u slavu 1.200 palih boraca i aktivista OF.

Autor: inž. Marjan Tepina

ALEKSANDROVAC 181.

Spomenik palim borcima Župe u NOB

Centar vinorodne Župe, Aleksandrovac, oslobođen je u prvoj godini NOB od strane Rasinskog partizanskog odreda, 7. oktobra 1941. godine. Spomenik je podignut svim izginulim učesnicima NOP ovog kraja. Na spomeniku je likovno prikazan otpor naroda i borba partizana protiv okupatora i četnika.

Autor: D.Nikolić, vajar

ARANĐELOVAC 182.

Spomenik palim borcima u NOB

Poznato ustaničko mesto u centru Šumadije u kome je Glavni štab partizanskih odreda Srbije održao prvi sastanak 14. jula 1941. i doneo odluku o učvršćenju postojećih i formiranju novih partizanskih odreda. Na području planina Bukulje i Kosmaja od početka jula 1941. i tokom 1942. deluju I šumadijski i Kosmajski NOP odredi. Juna 1943. formiran je I šumadijski bataljon u čiji sastav su ušli borci Kosmajskog, Valjevskog i Šumadijskog partizanskog odreda.

BELA CRKVA (kod Krupnja) 183.

Spomenik ustanku naroda Srbije

Prvu organizovanu oružanu akciju u okupiranoj Srbiji izvela je Radjevačka partizanska četa Valjevskog partizanskog odreda 7. jula 1941. u Beloj Crkvi i ovaj datum se slavi kao Dan ustanka naroda Srbije. Toga dana Žikica Jovanović Španac, koji je stajao na čelu Radjevačke čete, pozvao je okupljeni narod da se suprotstavi okupatoru i digne na oružani ustanak. U sukobu sa žandarmima Žikica Jovanović Španac je opalio prvu ustaničku pušku.

Autor: arh. B. Bogdanović

BEOGRAD 184.

Zgrada Muzeja 4. jula

U kući Vladislava Ribnikara, direktora „Politike", pod rukovodstvom druga Tita na sastanku Politbiroa CK KPJ doneta je 4. jula 1941. istorijska odluka o dizanju oružanog ustanka protiv okupatora u celoj zemlji. Ovaj datum se slavi kao Dan borca, a kuća je pretvorena u muzej koji se nalazi na Dedinju. Bulevar Oktobarske revolucije br. 10–a.

BEOGRAD 185.

Spomen–grobnica narodnih heroja na Kalemegdanu

Na Kalemegdanu, iznad ušća Save u Dunav, nalazi se spomen–grobnica narodnih heroja Lole Ribara, Ivana Milutinovića, Moše Pijade i Đure Đakovića.

BEOGRAD 186.

Spomenik žrtvama fašističkog terora u Jajincima

Na Avalskom drumu, 11 km od Beograda, nalazi se memorijalni kompleks na mestu gde je tokom II svetskog rata streljano oko 80.000 logoraša sa Banjice i Sajmišta. Već 1941. okupator osniva u Beogradu ova dva zloglasna koncentraciona logora kroz koja je prošlo oko 190.000 komunista, članova SKOJ–a, zarobljenih partizana, Jevreja i drugih rodoljuba – antifašista.

Spaljivanje leševa streljanih rodoljuba u Jajincima počelo je novembra 1943. i trajalo je oko šest meseci. Tek u proleće 1944. prestale su da plamsaju lomače na kojima su spaljivana tela streljanih.

BEOGRAD 187.

Groblje oslobodilaca Beograda

U borbama za oslobođenje Beograda učestvovali su borci iz svih krajeva naše zemlje, što predstavlja pravi primer nerazrušivog bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije. Posle 7 dana teške borbe 20. oktobra 1944. narodnooslobodilačka vojska i jedinice Crvene armije oslobodile su glavni grad SFRJ. Tom prilikom su pala 2.994 borca NOR–a i 960 Crvenoarmejaca.

BOR 188.

Spomenik palim partizanima

U rudnicima Bora tokom NOR–a prinudno je radilo preko 25.000 ljudi doteranih iz raznih krajeva Srbije, među kojima i 6.000 Jevreja. Borci Zaječarskog, Boljevačkog i Timočkog NOP odreda u više mahova su pokušavali da unište rudnička postrojenja.
Samo u napadu novembra 1941. Nemci su zarobili i streljali 52 partizana. Za sve vreme rata i rudari Bora pružali su snažan otpor neprijatelju. Na Trgu oslobođenja u znak zahvalnosti podignut im je ovaj spomenik.

BOJNIK 189.

Spomen–groblje na mestu zločina bugarskog okupatora

Bugarska okupatorska vojska je 17. februara 1942. na očigled seljaka Bojnika poubijala zarobljene partizane posle mučenja i sakaćenja, a zatim streljala preko 500 ljudi, žena i dece. Spaljeno je 1.500 zgrada, opljačkana imovina i stoka. Ovaj februarski zločin bugarskih okupatora 1942. u Bojniku nije ugušio narodnooslobodilačku borbu Puste Reke i Jablanice, već se stvorio još veći bunt protiv okupatora i domaćih izdajnika.

BUBANJ 190.

Spomenik žrtvama fašističkog terora

Na brdu zvanom Bubanj, nedaleko od Niša, Nemci su tokom rata streljali oko 10.000 interniraca i zatvorenika iz koncentracionog logora ,,Crveni krst''. Kroz logor je prošlo oko 20.000 ljudi iz Niša, kao i sa područja istočne, južne i zapadne Srbije. Goloruki zatvorenici napali su 12. februara 1942. logorsku stražu i posle krvave borbe, u kojoj je poginulo 46 logoraša, 108 je uspelo da pobegne i uključi se u Ozrenski i Svrljiški partizanski odred.

Autor: Jovan Sabljić, vajar

CRNA TRAVA 191.

Spomenik palim borcima 1941–1945.

Severno od Vlasinskog jezera, na mestu zvanom Pavlova gromada, podignut je spomenik palim borcima srpskih, makedonskih i kosovskih partizanskih jedinica, kao i borcima Trnskog bugarskog partizanskog odreda. Borci ovih jedinica bili su u neprekidnoj borbi sa okupatorom tokom čitavog rata na širokom području od Lužnice do Pčinje.

Autor: Milenko Stojanović

ČAČAK 192.

Spomen–grobnica

U zajedničkoj grobnici nalaze se posmrtni ostaci 600 poginulih partizana i boraca II proleterske divizije, kao i aktivista NOP streljanih u jesen 1941. godine. Čačanski partizanski odred ,,Dragiša Mišović'', formiran 12. jula 1941, zaslužan je što je Čačak u jesen 1941. bio deo slobodne teritorije. Borci ovog odreda učestvovali su u opsadi Kraljeva i borbama protiv četnika Draže Mihajlovića, koji su izdali NOB i počeli sarađivati sa okupatorom. Deo odreda koji je ostao na terenu posle povlačenja glavnine partizanskih snaga u Bosnu krajem novembra 1943. ušao je u sastav I šumadijske brigade. Čačak je ponovo oslobođen novembra 1944. godine.

DEDINA–BELOVIĆ KOD KRUŠEVCA 193.

Spomenik na mestu formiranja Rasinskog partizanskog odreda

Na brdu Belović, nedaleko od Kruševca, gde je jula 1941. godine formiran Rasinski partizanski odred, podignut je spomenik posvećen ovom događaju. Na spomeniku 34 puščane cevi simbolizuju broj boraca u osnivačkom stroju. Veliki plamenik na spomeniku pale preživeli borci i omladina u vreme „Svečanosti slobode" na Slobodištu gde ga i prenose. Ovaj plamen označava neprekidno postojanje i borbu ovog odreda za sve vreme NOR. Odred je dao veliki broj boraca u brigadama juga Srbije.

Autor: arh. P. Vertovšek

DRAGINAC 194.

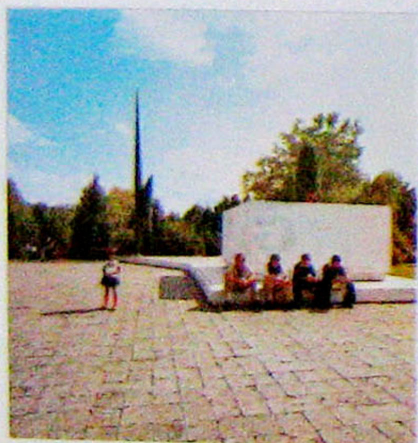
Spomenik žrtvama nemačke kaznene ekspedicije

Za vreme I neprijateljske ofanzive oktobra–novembra 1941. nemački okupator je nadirući kroz Podrinje naišao na snažan otpor oslobodilačkog pokreta toga kraja. Vršeći odmazdu za svaki svoj gubitak, neprijatelj započinje masovna streljanja na više mesta u ovom području. Najteži zločin izvršen je 13. i 14. oktobra 1941. u selu Dragincu nedaleko od Loznice, kada je ubijeno oko 3.000 lica, među kojima veliki broj žena i dece do 15 godina starosti.

GORNJI MILANOVAC 195.

Spomenik borbe i stradanja

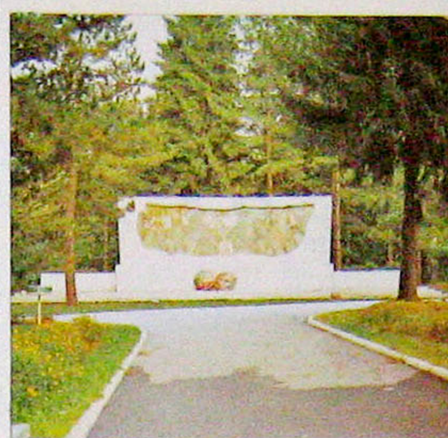

Partizani su oslobodili Gornji Milanovac oktobra 1941. i prisajedinili ga slobodnoj teritoriji Užičke republike. U ofanzivi protiv narodnooslobodilačkih partizanskih odreda trupe 717. nemačke divizije zauzele su u novembru ponovo Gornji Milanovac i potpuno ga spalile.

Autor: Radomir Stojanović

IVANJICA 196.

Spomenik Revoluciji

U Ivanjici i čitavom Moravičkom kraju narod se borio u Revoluciji kao i u celoj Srbiji i Jugoslaviji. Ovde se formira Moravička partizanska četa koja polazi u borbu protiv okupatora okupljajući masovno narod i omladinu. U borbama je poginulo oko 300 boraca, a četa je dala i 4 narodna heroja. Za sve vreme rata borba naroda Ivanjice i Moravičkog kraja nije prestajala.

JABUKA 197.

Memorijalni kompleks

Između Prijepolja i Pljevalja, na mestu pogibije Boška Buhe, bombaša II proleterske brigade, podignut je memorijalni kompleks na kome se svake godine 27. septembra okupljaju pioniri i omladina iz svih krajeva zemlje. Narodni heroj Boško Buha rođen je 1926. godine u Novoj Gradini kod Virovitice (SR Hrvatska). Bežeći od ustaškog terora dolazi u Mačvu i stupa u Mačvanski NOP odred jula 1941. Kao borac IV bataljona II proleterske brigade hrabro se bori na Čajniču, Kozari, Kupresu, Jajcu, Livnu. Neustrašivi bombaš i dobar drug izabran je za delegata I kongresa USAOJ. Poginuo je nedaleko od Jabuke krajem 1943. godine.

Autor. Mira Letica (po ideji Jadranke Berić, pionirke iz G. Milanovca)

KADINJAČA 198.

Spomen–piramida borcima Užičkog radničkog bataljona

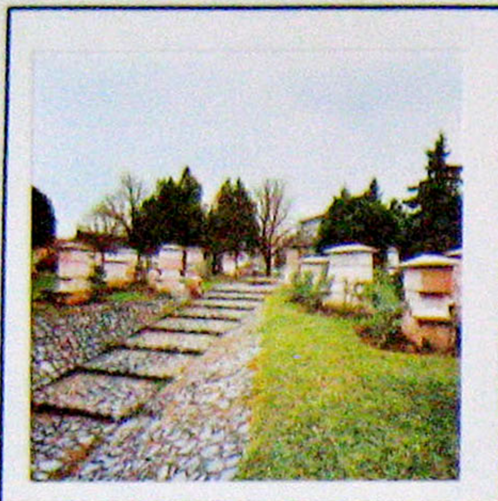

Na četrnaestom kilometru od Užica prema Bajinoj Bašti, štiteći odstupnicu Vrhovnom štabu i glavnim partizanskim snagama, zajedno sa II četom Užičkog i II četom Posavskog NOP odreda, u borbi sa daleko nadmoćnijim neprijateljem, 29. novembra 1941. godine izginuo je skoro ceo Užički radnički bataljon.

„Rođena zemljo, jesi li znala?
Tu je poginuo bataljon ceo. . .
Crvena krv je procvetala
kroz snežni pokrov hladan i beo.

Noću je i to zavejao vetar.
Ipak na jugu. . . vojska korača . . .
Pao je četrnaesti kilometar,
ali nikad neće
Kadinjača".

(S. Vukosavljević)

KNJAŽEVAC 199.

Spomenik palim borcima u oslobodilačkim ratovima 1804–1945.

Veran slobodarskim tradicijama narod i omladina Knjaževca i okoline aktivno učestvuje i u NOB. Od avgusta 1941. do oslobođenja 1944, zahvaljujući istrajnoj borbi partizana Timočko-zaglavskog odreda, plamen ustanka se na ovom području nije gasio iako su Nemci već septembra 1941. zapalili selo Zlot i Podgorac, pobili zarobljene partizane, među kojima i sekretara OK KPJ Milenka Brkovića–Crnog.

Autor: arh. B. Bogdanović

KOSMAJ 200.

Spomenik borcima Kosmajskog NOP odreda

Na domaku Beograda, stalno povezani sa ilegalnim NOP u tom gradu, mestima i selima Šumadije, kao nepresušnim izvorima novih boraca, Kosmajski NOP odred dejstvuje u izuzetno teškim uslovima, počev od ustaničkih dana 1941. pa sve do septembra 1944. kada prerasta u Kosmajsku brigadu.

Autori: V. Stojić i G. Medaković

KRAGUJEVAC 201.

Memorijalni kompleks Šumarice

Radnici i narod Kragujevca i okoline od prvih dana jula 1941. masovno učestvuju u Ustanku: formiraju I šumadijski i II kragujevački NOP odred, avgusta pale fabriku oružja. U velikoj ofanzivi protiv oslobođene teritorije u zapadnoj Srbiji i partizanskih snaga, po ličnom naređenju Hitlera, nemačke jedinice otpočinju masovne zločine nad stanovništvom. Posle streljanja u Mačvi, Gornjem Milanovcu i Kraljevu, 21. oktobra 1941. streljali su u Šumaricama oko 7.000 stanovnika Kragujevca. Među njima smrt su našli i učenici Kragujevačke gimnazije koje je okupator iz školskih klupa zajedno sa profesorima izveo na stratište.

„. . . Moj razred kuršume čeka, a niko
ne šapće nikom . . .
Svi, do mališana zadnjeg napamet
lekcije znaju.

202.

Njihove detinje oči zadnji put svetlucaju
„Ovde dvojkaša nema, jer mi smo sinovi
roda
U kome najmanje dete, čim nauči da
samo hoda,
Već zna kako se mre . . ."
„ . . . Da l' vas još uvek čudi što voljno
ostajem s njima?
Ja, njihov profesor stari, zar da ih
ostavim same?
A sutra? . . . Zar sutra prstom da pokazuju
na me?
Vi to ne osećate . . . to mi „divljaci"
znamo:
Profesor nije profesor sa katalogom
samo . . .
Pucajte! . . . Ja držim čas . . ."

(odlomak iz poeme „Kragujevac" R. Radovanovića, posvećene uspomeni na Miloja Pavlovića, prof. streljanog 21. X 1941)

Autor: M. Živković, vajar

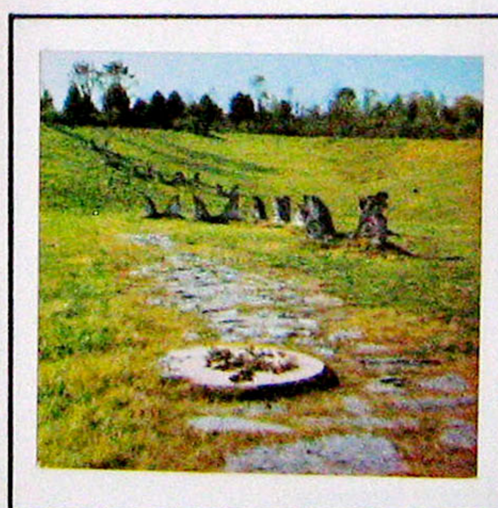

KRALJEVO 203.

Spomen–park

Pritešnjeni u Kraljevu višenedeljnom opsadom u kojoj je učestvovalo preko 3.500 boraca Kraljevačkog, Čačanskog, Kopaoničkog, Vrnjačkog i Ljubićkog partizanskog odreda, a boječi se napada i iz samog grada, Nemci su od 4–11. oktobra 1941. zatvorili u hali fabrike vagona radnike fabrika, železničare, a potom, kada su partizanske snage počele da prodiru u grad, i veliki deo muškog stanovništva iznad 15 godina kao i 18 žena antifašista. Potisnuvši partizanske snage, okupator je od 15 – 20. oktobra streljao oko 6.000 zatvorenih talaca, među kojima je bio veliki broj radnika i izbeglica iz čitave zemlje, od kojih najviše iz Slovenije.

Autori: S. Krunić i D. Kovačević

KRUŠEVAC 204.

Memorijalni kompleks Slobodište

Nedaleko od Kruševca, pod Bagdalom, na mestu nekadašnjeg koncentracionog logora, u kome je okupator streljao oko 1.000 pripadnika NOP Kruševca i okoline, nalazi se ovaj neobični spomenik, posvećen slobodi čoveka, njegovoj borbi, revoluciji koja večito traje i smrti iz koje se ponovo rađa život.
Ovde se svake godine od 28. juna do 7. jula, održavaju Svečanosti slobode. Tada se pale partizanske vatre, a pojedinim predstavama prisustvuje i do 20.000 građana.

Autor: arh. Bogdan Bogdánović

LESKOVAC 205.

Spomenik palim borcima 1941–1945.

U okviru memorijalnog kompleksa u gradskom parku podignut je ovaj spomenik u znak sećanja na hrabre borce Kukavičko–leskovačkog NOP odreda, formiranog avgusta 1941, koji se borio ne samo protiv nemačkog već i bugarskog okupatora. Kukavički, Toplički i Jablanički NOP odredi formiraju februara 1943. zajednički Prvi južnomoravski NOP odred, koji je oktobra iste godine prerastao u Prvu južnomoravsku brigadu. Zahvaljujući hrabrosti i požrtvovanosti naroda toga kraja tokom celog NOR na ovom području postojala je slobodna teritorija sa koje su delovali PK KPJ, PK SKOJ–a i Glavni štab NOP Srbije.

Autor: arh. B. Bogdanović

NEGOTIN 206.

Spomenik skojevcima palim 1941–1945.

Odazivajući se pozivu Komunističke partije Jugoslavije na borbu protiv okupatora, članovi SKOJ–a su se tokom čitavog rata nalazili u prvim redovima NOB–a. Oni su i na području Timočke krajine bili najpožrtvovaniji borci Boljevačkog, Zaječarskog i Timočkog NOP odreda. U ilegalnim akcijama u gradovima takođe su bili nenadmašni diverzanti, obaveštajci i kuriri.

Autor: R. Stojanović

POŽAREVAC 207.

Memorijalni kompleks i spomen–grobnica

Na brdu Čačalica iznad Požarevca nalaze se grobnice 3.000 streljanih učesnika NOB i spomen–kosturnica sa posmrtnim ostacima 441 Crvenoarmejca koji su pali u borbama za oslobođenje Požarevca, Mladenovca, Smedereva i Velike Plane. U opštenarodnom ustanku 39 članova KPJ i stotinu članova SKOJ–a, posle niza diverzantskih akcija, formirali su avgusta 1941. Požarevački NOP odred, koji je krajem septembra brojao 1.200 boraca. Stalno popunjavan novim borcima odred je dejstvovao tokom čitavog rata do oslobođenja Požarevca, kada je ušao u sastav 25. divizije NOVJ.

Autori: arh. B. Stojanović i S. Mišić

PRIJEPOLJE 208.

Spomenik palim borcima NOR

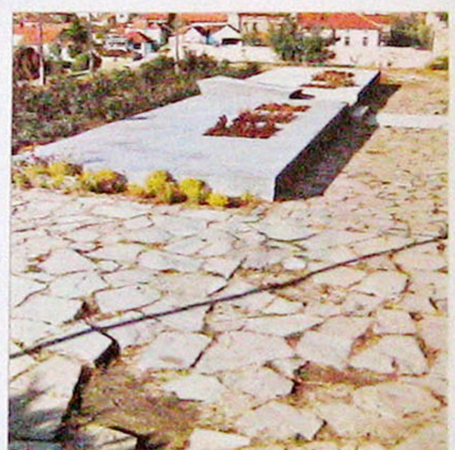

Na kosama kod Prijepolja 4. decembra 1943. u neravnopravnoj borbi sa okupatorom palo je nekoliko stotine boraca II proleterske i I šumadijske brigade i partizana Sandžaka. Iako opkoljeni oklopnim nemačkim jedinicama i nabujalim Limom, oni su odolevali ceo dan i neprijatelj nije toga dana uspeo da prodre u grad. Ovaj datum u istoriji NOB označava i početak VI neprijateljske ofanzive.

Autor: Lojze Dolinar, vajar

PROKUPLJE 209.

Spomenik palim borcima 1941–1945.

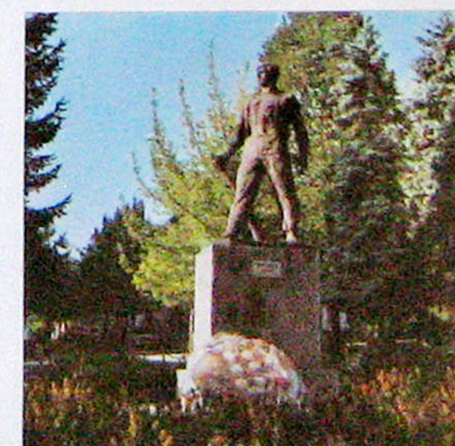

Prokuplje je delilo sudbinu svoje okoline, ustaničke Toplice, kraja koji je dao veliki doprinos oslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941–1945. Prokuplje je odigralo značajnu ulogu u NOR čitavog regiona, a ustanak je od samog početka imao organizovani tok i dostigao je takvu masovnost, da je uključivao u svoje redove svu slobodarsku Toplicu. U parku ispod Hisara nalazi se humka palih boraca koji su učestvovali u ilegalnom radu Prokuplja i u redovima Topličkog partizanskog odreda i drugim jedinicama NOV i POJ u Srbiji boreći se protiv nemačkog i bugarskog okupatora i njihovih pomagača.

Autor: P. Bibić

RAŠKA 210.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašizma

Veliki broj radnika, seljaka, đaka i intelektualaca iz Raške i okoline učestvovao je u NOP–u. Mnogi borci ovog kraja dali su svoje živote u borbi protiv okupatora i njegovih saradnika. U toku NOB Raška je dva puta oslobođena. Početkom septembra 1941. oslobodili su je borci Kopaoničkog NOP odreda, a novembra 1944. jedinice Ibarskog NOP odreda.

Autor: M. Ivković

RUDNIK 211.

Spomenik palim borcima NOR

Rudnik, planina nedaleko od Gornjeg Milanovca, tokom čitavog rata bio je važno uporište NOP–a. U jesen 1941, štiteći slobodnu teritoriju Užičke republike, na Rudniku su se protiv Nemaca borili borci I i II šumadijskog, Kragujevačkog, Čačanskog, Kosmajskog i Posavskog NOP odreda. Oktobra 1943. na Rudniku je formirana I šumadijska brigada.

Autor: M. Krković, vajar

STOLICE 212

Spomen–zgrada vojno–političkog savetovanja

U Stolicama, nedaleko od Krupnja i Bele Crkve, 26. septembra 1941. drug Tito je održao poznato istorijsko savetovanje sa vojno–političkim rukovodiocima iz čitave zemlje. Na savetovanju su donete važne odluke za dalji tok narodnooslobodilačke borbe.

TITOVO UŽICE 213.

Trg partizana

U opštenarodnom ustanku naroda ovog kraja 8. jula 1941. formiran je Užički NOP odred „Dimitrije Tucović''. Više od dva meseca u jesen 1941. Užice je bilo jedina slobodna teritorija u okupiranoj Evropi. Užička republika se prostirala na 4.339 kvadratnih kilometara sa 173.305 stanovnika. Iz Užica su Vrhovni štab narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije i CK KPJ na čelu sa drugom Titom rukovodili borbom za oslobođenje zemlje. U centru Trga postavljena je skulptura druga Tita, rad Frana Kršinića.

Autor trga: arh.Stanko Mandić

TOPOLA 214.

Spomenik Darinki Radović i njenim kćerima

Spomenik narodnom heroju Darinki Radović (1896–1943) i njenim kćerima Stanki i Radmili, koje su maja 1943. zverski ubili četnici Draže Mihajlovića. Darinka je u zemunici čuvala ranjene partizane koje nije htela da oda. Pred očima su joj zaklali obe kćerke a onda i nju.

Autor: Ante Gržetić, vajar

VALJEVO 215.

Spomenik Stjepanu–Stevi Filipoviću

Poznatog komunistu i metalskog radnika Stevana Filipovića (1919–1942), rodom iz Opuzena kod Metkovića, koji je živeo i radio u Srbiji, četnici su uhvatili i predali Nemcima februara 1942. godine. Radničkom pokretu priključio se još 1937, a 1940. je primljen u KPJ. U Valjevskoj četi ističe se u napadu na lajkovac avgusta 1941. Bio je komesar Mačvansko–podrinskog NOP odreda. Obešen je 22. maja 1942. u Valjevu, sa stisnutim pesnicama i usklikom: „Živela oslobodilačka borba, dole Hitler, dole fašizam!'' Njegovo neustrašivo držanje se smatra simbolom heroizma. Proglašen je narodnim herojem.

Autor: Vojin Bakić, vajar

ZAJEČAR 216.

Spomenik palim borcima u NOB

U leto i jesen 1941. na području Timočke krajine, u oružanu borbu protiv okupatora stupaju borci Boljevačkog i Timočko–zaglavskog NOP odreda. Da bi ugušio otpor naroda i narodnooslobodilačku borbu, okupator, kao što su to činili i raniji osvajači, mesto „Kraljevicu'' na domaku Zaječara, pretvara u gubilište najboljih sinova slobodarske Krajine. Uprkos fašističkom teroru Zaječar i čitava Timočka krajina nastavili su do oslobođenja zemlje svoju bespoštednu borbu.

Autor: V. Veličković

BREZOVICA NA ŠARI — 217.

Spomenik šarplaninskim odredima

Na Šari je 3. novembra 1942. godine formiran Šarplaninski odred, koji se maja 1943. godine spojio sa odredom ,,Emin Duraku'' i tada imao oko 200 boraca pripadnika svih naroda i narodnosti koji žive na Kosovu. Odred na Šari izvodio je oružane akcije protiv okupatora i omogućavao Oblasnom komitetu i Opratívnom štabu za Kosovo da u toku 1943. godine rukovode akcijama i narodnooslobodilačkim pokretom na Kosovu. Šara je služila kao partizanska baza odakle su slati borci i politički radnici na Kosovo, u Malesiju, Jablanicu i Makedoniju. Spomenik na Brezovici, koji podseća na nedra, simbolično govori o ulozi Šare u borbi šarplaninskih odreda protiv okupatora i domaćih izdajnika od 1942. do 1944. godine.

Autor: vajar Svetomir Arsić i arh. Miodrag Pecić

CRNOLJEVO KOD UROŠEVCA — 218.

Spomenik odredu ,,Zejnel Ajdini'' i borcu Abdulahu Šabaniju

Spomenik u Crnoljevskoj klisuri, na putu Prizren—Priština, podignut je akciji partizanskog odreda ,,Zejnel Ajdini'' i poginulom borcu Abdulahu Šabaniju.
Na ovom mestu 3. januara 1943. godine odred ,,Zejnel Ajdini'' napao je italijansku kolonu koja se kretala od Prizrena ka Uroševcu. U tom okršaju poginuo je 21 neprijateljski vojnik. Ali, poginuo je i mladi radnik komunista i borac odreda Abdulah Šabani iz Kosovske Mitrovice.

Autor: vajar M. Živković

ĐAKOVICA — 219.

Spomenik Bratstvu i Jedinstvu

U gradskom parku ,,Emin Duraku'' nalazi se ovaj spomenik Bratstvu i Jedinstvu. Đakovica je od prvih dana pružila otpor okupatoru i njegovim slugama: u njoj se stvaraju partijske i skojevske organizacije, partizanske udarne grupe i druge antifašističke organizacije koje ne daju mira okupatoru za sve vreme rata. Okupator se svetio i vršio teške represalije kakva je spaljivanje porodice Grezda ili vešanje 10 pripadnika NOP—a, među kojima je bilo pripadnika albanske, srpske i crnogorske narodnosti. U ovom gradu formirana je i VII kosovska brigada. Spomenik je podignut u slavu boraca NOR ostalih na razbojištima širom zemlje od 1941. do 1945. godine.

Autor: vajar Alojz Dolinar

ĐURAKOVAC — 220.

Spomenik palim borcima NOR-a

Spomenik palim borcima NOR—a podignut je u gradskom parku. U ovom bivšem Đurakovačkom srezu od 1941. godine deluje NOP Dobruški odred kao i partijske i druge antifašističke organizacije koje izvode akcije protiv okupatora.
Ovde je u leto 1944. godine formiran Rakoški NOP odred, a novembra 1944. VIII Kosovska udarna brigada. On podseća na 300 poginulih boraca i žrtava fašističkog terora od 1941 do 1945. godine.

Autori: Miloš Đakić i Vojin Bulatović iz Banje

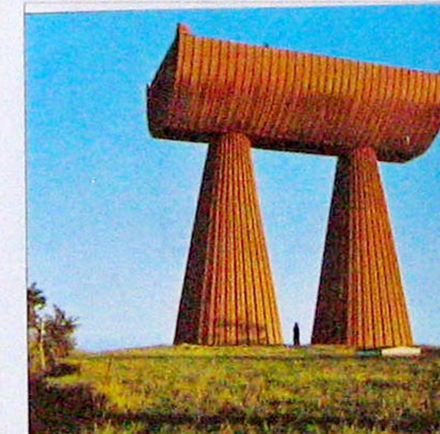

GNJILANE — 221.

Spomenik palim borcima

Spomenik je podignut palim borcima Gnjilana i okoline u narodnooslobodilačkom ratu od 1941. do 1945. godine. Nalazi se u centru grada. U Gnjilanu se pokret za oslobođenje počeo da razvija 1941. godine, a 1942. godine formiran je Sreski komitet KPJ i SKOJ—a. Delovale su i druge antifašističke organizacije. U toku rata izveden je niz akcija protiv okupatora i njegovih kvislinga.

Autor: Ante Gržetić

KOSOVSKA MITROVICA — 222.

Spomenik Revoluciji

Podignut na Partizanskom brdu iznad grada posvećen je revolucionarnoj borbi KPJ između dva rata, generalnim štrajkovima rudara Trepče iz 1936. i 1939. godine, kao i akcijama koje je izvodila Partijska organizacija Kosovske Mitrovice protiv nemačkog okupatora i njegovih kvislinga sve do konačnog oslobođenja.

Autor: arh. Bogdan Bogdanović

LANDOVICA 223.

Spomenik narodnim herojima Borisu Vukmiroviću i Ramizu Sadiku

U Landovici kod Prizrena, na mestu gde su 10. aprila 1943. godine streljani narodni heroji Boris Vukmirović i Ramiz Šadiku, podignut je ovaj spomen–obelisk.
Boris Vukmirović (1912–1943), član KPJ od 1932. godine, bio je organizacioni sekretar od formiranja Oblasnog komiteta 1937. godine i kandidat za člana CK KPJ od V zemaljske konferencije, a u toku rata i sekretar OK KPJ za Kosovo sve do pogibije.
Ramiz Sadiku (1915–1943), član KPJ od 1936. godine, bio je član Biroa OK KPJ za Kosovo od 1937. godine. Učestvovao je u naprednom studentskom pokretu Beogradskog univerziteta. U toku rata bio je organizacioni sekretar OK KPJ za Kosovo.
Kada su fašisti pred streljanje ponudili Ramizu da mu poklone život i odvoje ga od Borisa, on je ponudu s prezirom odbio. Rafali okupatora pokosili su ih zagljene kao što su i u revoluciji bili.

Autori: Arh. Miodrag Pecić, vajar Svetomir Arsić i slikar Hilmija Ćatović

LEPOSAVIĆ 224.

Spomenik palim borcima

Spomenik je podignut borcima palim u narodnooslobodilačkom ratu, u borbi protiv fašističkog okupatora i njegovih saradnika na teritoriji opštine Leposavić, kao i svim borcima i žrtvama fašističkog terora koji dadoše svoje živote širom zemlje za slobodu i srećniju budućnost naših naroda i narodnosti. Spomenik je ujedno i spomen – kosturnica palih boraca Kopaoničkog, Ibarskog i Šarskog odreda i boraca operativne grupe divizija koja je jula 1944. godine u prodoru za oslobođenje Srbije vodila borbe na Ibru i Kopaoniku protiv nemačkih, bugarskih, četničkih, nedićevskih i drugih kvislinga.

Autor: arh. Roska Petrović

LIPLJAN 225.

Spomen–kosturnica

Ova spomen–kosturnica nalazi se u centralnom delu Lipljana. Podignuta je u znak sećanja na borce pale u toku narodnooslobodilačkog rata. U njoj su sahranjena 43 borca poginula u borbama širom Jugoslavije. Ovde su sahranjeni i narodni heroji Vojislav Lakčević – Bara (1913–1943), komesar Karadačkog odreda i član biroa OK KPJ za Kosovo i Aleksandar Urdarevski – Stanko (1920–1943) komandant odreda. Oni su 31. januara 1943. godine herojski poginuli u neravnoj borbi sa okupatorskim i kvislinškim snagama u selu Gradsko.

Autor: arh. Miodrag Pecić

ORAHOVAC 226.

Spomenik palim borcima

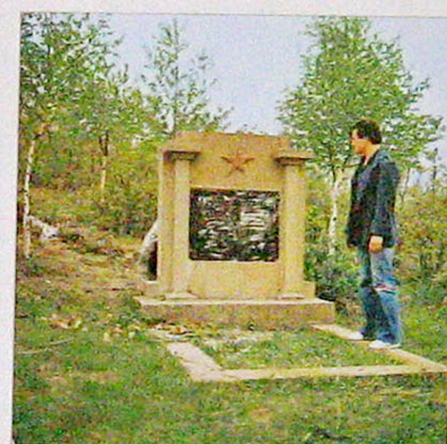

Spomenik palim borcima NOR–a i žrtvama fašističkog terora iz Orahovca i okoline od 1941. do 1945. godine. U ovom gradiću 1942. godine formirana je partijska organizacija, koja je organizovala i druge antifašističke organizacije radi okupljanja masa za borbu protiv okupatora.
Spomenik istovremeno simbolizuje bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti ovoga kraja.

Autor: Skender Asimi

ORAHOVO KOD KOSOVSKE MITROVICE 227.

Spomen-ploča

Spomen ploča u selu Orahovu kod Kosovske Mitrovice obeležava prvu oružanu akciju izvedenu noću 30. jula 1941. godine u 22,30 časova. Ovu akciju je organizovao Mesni komitet KPJ za Kosovsku Mitrovicu po direktivi CK KPJ i uz neposrednu pomoć OK KPJ za Kosovo. Cilj akcije je bio onesposobljavanje rudnika Trepča koji je okupator koristio za potrebe ratne industrije.
Akciju su izveli 7 rudara Trepče, i to: Danilo Brkljač, Jovo Jovanić, Pero Đurica, Rade Milićević, Nikola Labus, Miloš Labus i Nikola Krtinić. Oni su postali i prvi borci Kopaoničkog NOP odreda formiranog avgusta 1941. godine na Kopaoniku, u selu Stanulovića.

PEĆ 228.

Spomenik Revoluciji

Ovaj spomenik Revoluciji nalazi se u velikom parku na Karagaču. Podignut je palim borcima i žrtvama fašističkog terora iz Peći i okoline 1941 – 1945. godine. Na njemu su ispisana imena 2.500 boraca NOR–a poginulih za oslobođenje širom zemlje. U Peći je još pre rata, 1937. godine, održana Osnivačka konferencija KPJ za Kosovo i bilo sedište OK KPJ. Godine 1941. formiran je pozadinski odred „Metohija" sa 1.065 boraca. U toku NOB–a borci ovog odreda delovali su u raznim jedinicama NOV i POJ na Kosovu i izvan njega. U Peći je tokom celog rata bila veoma aktivna Partijska i Skojevska organizacija. Izveden je niz uspelih akcija protiv okupatora i njihovih kvislinga. Iako je okupator vršio žestoke represalije nad pripadnicima pokreta, ostali su nepokolebivi i nesalomivi.

Autori: vajar Ante Gržetić i arh. Blagojević

PODUJEVO 229.

Spomenik palim borcima

Na spomeniku su ispisana imena 148 boraca — Albanaca, Crnogoraca, Srba i Turaka sa područja bivšeg Labskog sreza, palih na bojištima širom zemlje od 1941. do 1945. godine.

Autori: radnici Podujeva

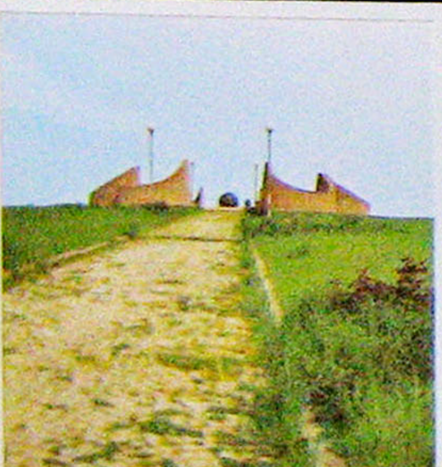

PRIŠTINA 230.

Spomenik bratstvu i jedinstvu

Spomenik u vidu trokrakog obeliska simbolizuje bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti Kosova — Albanaca, Srba, Crnogoraca, Turaka i ostalih zbratimljenih u NOB za oslobođenje — za koje je dalo živote 6.200 boraca. Ispod obeliska, na istočnoj strani postamenta, bronzane figure predstavljaju narode i narodnosti i njihovu borbu za slobodu.

Autor: vajar Miodrag Živković

PRIŠTINA 231.

Spomen- kosturnica

Spomen-kosturnica na Matičanskom brdu u Prištini podignuta je kao zajednička grobnica poginulih boraca NOR-a i žrtava fašističkog terora sa područja opštine Priština od 1941. do 1945. godine. U centralni deo kosturnice postavljena je bakarna urna kao grob-simbol za one kojima grobovi nisu pronađeni. U ovu kosturnicu prenete su kosti 220 poginulih boraca i žrtava fašističkog terora. Mladim generacijama spomenik govori o borbi naroda i narodnosti grada i okoline protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Autor: arh. Bogdan Ličina

RAMLJANE KOD VITINE 232.

Spomenik na mestu formiranja odreda „Zejnel Ajdini"

Spomenik je podignut u selu Ramljane kod Vitine, na mestu gde je 27. septembra 1942. godine formiran narodnooslobodilački odred „Zejnel Ajdini". Ovaj odred je bio sastavljen većinom od boraca albanske narodnosti. Dobio je ime po istaknutom komunisti koji je herojski poginuo u borbama na jugu Srbije. Odred je odigrao veliku ulogu u širenju oslobodilačkog pokreta među albanskim masama na Kosovu.

Autor: spomenik su izradili seoski majstori

VITOMIRICA 233.

Spomen—obelisk

Spomen—obelisk u selu Vitomirici podignut je u znak sećanja na revolucionarni rad žitelja ovog sela pre i u toku narodnooslobodilačkog rata. Skoro celokupno stanovništvo ovog naselja učestvovalo je u NOP—u. KPJ, SKOJ i druge antifašističke organizacije učestvovale su u mnogim akcijama protiv okupatora. Ovde je takođe delovao pozadinski bataljon koji se borio rame uz rame sa kosovskim i drugim brigadama.

Autor: vajar Radosav Miketić

VUČITRN 234.

Spomenik palim borcima

U dvorištu osnovne škole „Boris Kidrič" nalazi se ovaj spomenik palim borcima. Podignut je u znak sećanja na borbu Partijske i Skojevske organizacije u toku rata, kao i na 162 borca pala u narodnooslobodilačkom ratu od 1941. do 1945. godine sa područja Vučitrna i okoline.

Autor: arh. Labud Starčević

ADA 235.

Spomenik otporu

Ada i njena okolina, kao i cela Vojvodina, dokazali su u toku NOR–a da se u veoma nepovoljnim — ravničarskim geografskim uslovima mogao razvijati jak otpor i uspešno voditi borba protiv okupatora. Uprkos tome što je okupator u dva maha — 1941–1944. godine uspeo da nanese udarce organizaciji ustanka u ovom kraju, razni oblici otpora pod rukovodstvom KPJ nisu prestajali. Više od 120 stanovnika Ade palo je u NOR–u, a 400 Jevreja iz opštine stradalo je u raznim koncentracionim logorima. To je cena koju su Ađani platili za slobodu.

Autor: Aleksandar Zarin.

BAČKA PALANKA 236.

Spomen–baza

U toku NOB–a u kući hrabrih rodoljuba — porodice Stojakovića nalazila se partizanska baza, pribežište boraca i rukovodioca NOP Bačke i Baranje. Novembra 1943. godine fašisti su provalili u bazu. U ogorčenoj borbi sa nadmoćnijim neprijateljem mnogi zatočenici baze su izginuli, a većina članova porodice Stojaković pohapšena je i odvedena u zloglasni koncentracioni logor Dahau gde je umorena. Natpis na kućištu Stojakovića podseća danas generacije na spomen–bazu i taj događaj.

Autor: Milan Pališaški

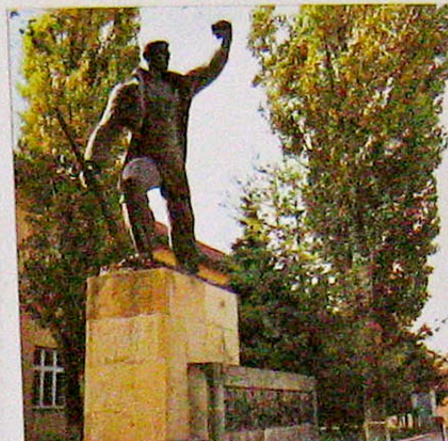

BELA CRKVA 237.

Spomen–kosturnica

Kao i u drugim krajevima Vojvodine, u južnom Banatu u Belocrkvanskoj opštini vodila se žestoka borba sa neprijateljem. U ovom području delovao je Južnobanatski NOP odred, a kasnije i Belocrkvanski i drugi odredi i grupe. I pored terora okupatora, borba je bila masovna i jaka, a gubici neprijatelja sve veći. Uz 150 žrtava boraca i aktivista koji su sahranjeni u ovoj kosturnici u gradskom parku, i mnogo drugih, pobeđen je i uništen neprijatelj naše zemlje.

Autor: Sreten Stojanović

BELEGIŠ 238.

Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora

Da se revolucionarni pokret i NOB nisu razvijali samo u planinskim krajevima naše zemlje najbolje dokazuje ravni Srem. Od samog početka ustanka u Sremu se formiraju jake udarne i akcione grupe, koje vrše diverzije i sabotaže i nanose neprijatelju gubitke. Svako mesto u Sremu predstavljalo je neosvojivu tvrđavu za okupatora. Tako je bilo i poznato ustaničko mesto u Sremu Belegiš. Belegiš je u NOR–u podneo velike žrtve, ali nikad nije popustio neprijatelju.

Autor: Milan Lukić

INĐIJA 239.

Spomenik Podunavskom partizanskom odredu

U selima istočnog Srema organizacije Komunističke partije Jugoslavije pripremale su se za oružanu borbu, stvarale partizanske desetine koje su pored prikupljanja oružja i drugog vojnog materijala, vršile i diverzantske akcije. Iz tih desetina formira se Podunavski partizanski odred koji vodi uspešnu borbu protiv neprijatelja, nanoseći mu gubitke. Pored borbi i akcija borci Podunavskog partizanskog odreda vode borbe i u istočnoj Bosni, a kasnije i drugim krajevima zemlje, u sastavu novoformiranih jedinica i brigada. Spomenik Podunavskom partizanskom odredu simbolično oličava snagu, neustrašivost i nepobedivost naših partizana i boraca za slobodu.

Autor: Vladislav Petrović

IRIG 240.

Spomenik na Iriškom vencu

Na Fruškoj gori na Iriškom vencu, uzdiže se najveličanstveniji spomenik NOB–a Vojvodine. Podignut je u znak sećanja na Vojvođane pale u NOB–u i socijalističkoj revoluciji. On simbolizuje herojstvo i nepobedivost Vojvođana u narodno-oslobodilačkoj borbi protiv fašističkih osvajača i domaćih izdajnika, herojstvo ispoljeno u borbi za bratstvo–jedinstvo, ravnopravnost i zajedništvo. U NOR–u su Vojvođani podneli velike žrtve i pokazali veliku hrabrost. Vojvođanske brigade uspešno su se borile sa neprijateljem i van granica Vojvodine – u Bosni, Crnoj Gori, Srbiji, Hrvatskoj. Učestvovale su u najvećim bitkama, uključujući i završne opreacije za oslobođenje zemlje. Na obelisku spomenika, visokom oko 35 metara, monumentalna figura žene sa uzdignutim rukama, zajedno sa scenama iz naše revolucije, simbolizuju poziv na ustanak, na juriš za slobodu kojem su se Vojvođani listom odazivali.

Autor: Sreten Stojanović

KIKINDA 241.

Spomenik Kikindskom partizanskom odredu

Na Simićevom salašu 4. avgusta 1941. godine nemački fašisti opkolili su borce Kikindskog partizanskog odreda. Izlaza nije bilo. Razvila se žestoka borba na život i smrt. U toj neravnopravnoj borbi sa daleko nadmoćnijim neprijateljem izginula je većina boraca odreda, ali je i neprijatelj pretrpeo velike gubitke. Nemački fašisti nisu uspeli da unište Odred i pokret u tom delu Banata. Oni koji su se probili iz neprijateljskog obruča, ponovo su se organizovali i daljom borbom svetili svoje pale drugove. Ovo je spomenik borcima Kikindskog partizanskog odreda.

MELENCI 242.

Spomenik palim borcima

Melenci su poznato ustaničko mesto u Banatu. Odmah po dizanju ustanka u Melencima se stanovništvo organizuje za borbu protiv okupatora. Prikuplja se oružje, odeća i hrana za borce, opremaju baze za prihvatanje partizana, organizuju partizanske jedinice i grupe. Godine 1941. formira se i Melenački partizanski odred koji nanosi teške gubitke neprijatelju. Zločinac Špiler više puta pokušava da napadima i terorom ,,umiri'' Melenčane, ali mu to ne uspeva. Melenčani su dali velike žrtve u NOR–u i hrabro nosili barjak slobode i pobede.

Autor: Miodrag Popović

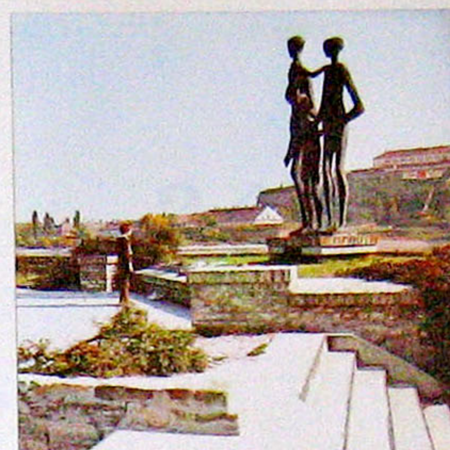

NOVI KNEŽEVAC 243.

Spomenik palim borcima

S pozivom na ustanak u opštini Novi Kneževac i severnom delu Banata počeli su raznovrsni oblici borbe protiv okupatora. Pod rukovodstvom članova KPJ u Novom Kneževcu i selima opštine obrazovano je više trajnih uporišta narodnooslobodilačkog pokreta, zahvaljujući pre svega nepodeljenoj podršci stanovništva tom pokretu. Preko 180 pripadnika NOP–a iz ove opštine dalo je život u narodnooslobodilačkoj borbi, što svedoči o masovnom učešću u borbi i spremnom pristupanju partizanskim jedinicama.

Autor: Aleksandar Zarin

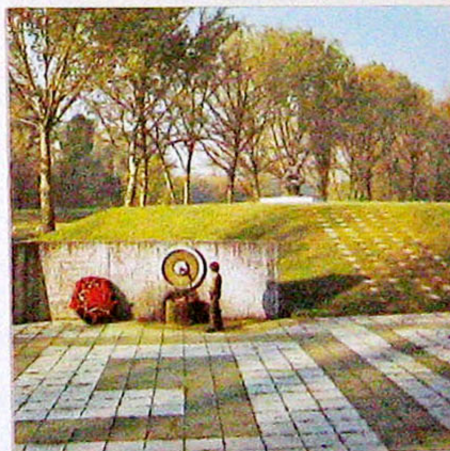

NOVI SAD 244.

Spomenik žrtvama fašizma

Januara 1943. godine fašistički okupatori izvršili su teške zločine u Novom Sadu. Preko 1.200 stanovnika ovog grada heroja, što ubijenih što živih, bacili su u zaleđeni Dunav da bi zastrašili narod i razbili njegovo bratstvo i jedinstvo. Pa ipak nisu uspeli. To je samo doprinosilo da bratstvo i jedinstvo jača i danas bude jače nego ikad. Spomenik podseća na taj događaj, a nalazi se na Dunavskom keju, omiljenom šetalištu Novosađana.

Autor: Jovan Soldatović

PANČEVO 245.

Spomenik žrtvama fašističkog terora

Posle partijske konferencije KPJ za južni Banat organizovano se prišlo pripremama za vođenje oružane borbe. Formirane su ilegalne udarne grupe i diverzantske desetine koje su neprijatelju nanosile znatne gubitke. Formiranjem Pančevačkog partizanskog odreda, koji dejstvuje u Deliblatskoj peščari i okolini, NOB se u ovom kraju još više rasplamsava. Nemački fašisti, potpomognuti domaćim izdajnicima, vrše odmazdu i vešaju 150 komunista, ali to samo pojačava otpor i borbu naroda protiv fašističkog okupatora.

Autor: Božidar Jovanović

SOMBOR 246.

Spomen–groblje

U Somboru, kao i celoj Bačkoj, borba protiv okupatora otpočela je od prvih dana ustanka. Još u maju 1941. godine obnovljeni Okružni komitet KPJ za zapadnu Bačku i Baranju radi na organizovanom širenju i omasovljenju otpora. Osnivaju se partizanske grupe i jedinice koje vrše sabotaže i diverzije, ometajući neprijatelja u njegovim planovima porobljavanja. Formiranjem Bačko-baranjskog i kasnije Somborskog partizanskog odreda koji vode borbu na području Sombora, oslobodilački pokret u ovom kraju znatno jača, a neprijatelj trpi sve veće gubitke. Nemački i hortijevski fašisti svete se ubijanjem i vešanjem nedužnog stanovništva i rodoljuba, o čemu svedoči i ovo spomen-groblje.

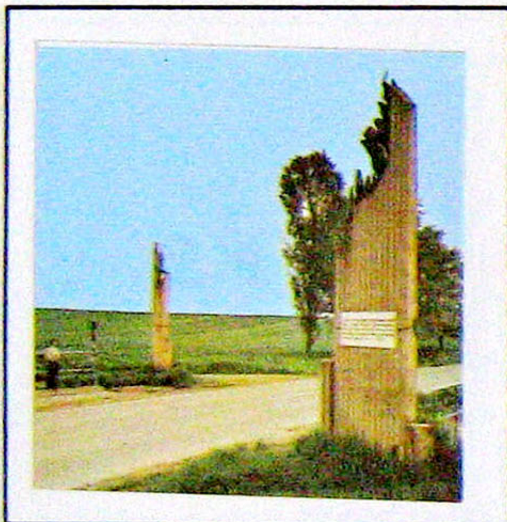

SREMSKA MITROVICA 247.

Spomen–groblje

Za slobodu i bratstvo–jedinstvo naših naroda i narodnosti pale su u toku narodnooslobodilačke borbe mnoge žrtve. Samo u Sremskoj Mitrovici je 7.950 rodoljuba i boraca za slobodu svoga grada i svoje zemlje. Ginuli su hrabro Sremci, kao što su se hrabro i borili u NOB–u u Sremu, Vojvodini, Bosni i ostalim krajevima Jugoslavije. U znak sećanja na te neustrašive rodoljube i borce, koji su „nad rakama pred bajonetima i mitraljezima pevajući ginuli'', kako je, između ostalog, i zapisano na kamenim pločama, podignuto je ovo spomen–groblje sa spomen–muzejom.

Autor: Bogdan Bogdanović

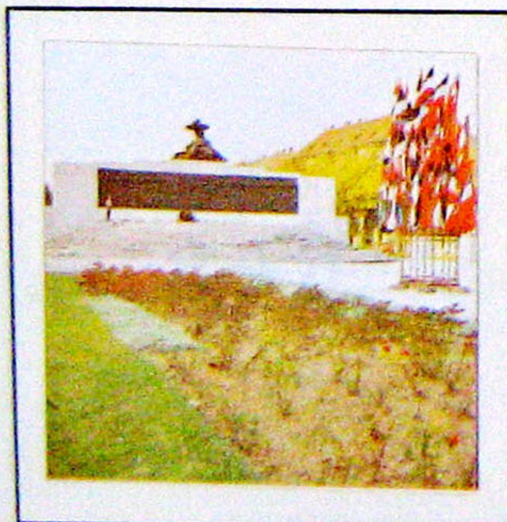

STEJANOVCI 248.

Spomenik razmene

Na putu između Rume i Stejanovaca, na mestu zvanom Kurdin, podignut je spomenik koji simbolizuje razmenu neprijateljskih vojnika za naše borce. Bilo je to avgusta 1943. godine, kada su partizani razmenili zarobljene Nemce za političke radnike i partizane koje su u borbama zarobili fašisti. Bili su to trenuci radosti za sve partizane, jer je razmena uspešno izvršena.

Autor: Jovan Soldatović

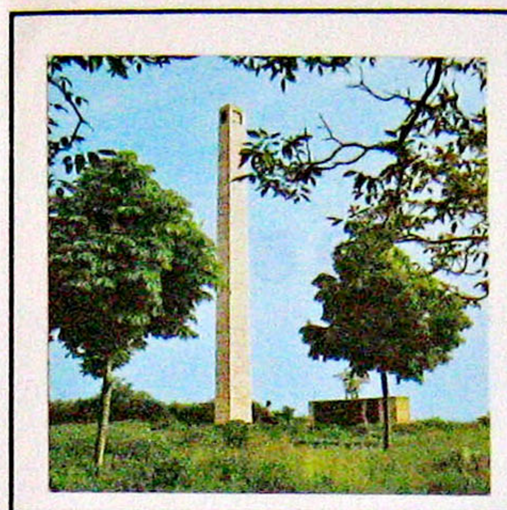

SUBOTICA 249.

Spomenik „Balada o vešanima''

Presudom mađarskog fašističkog prekog suda od 118 uhvaćenih članova KPJ tokom 1941. i 1942. godine, njih 15 je osuđeno na smrt vešanjem. Obešeni su na mestu gde se nalazi ovaj spomenik. Međutim, to nije uplašilo ni pokolebalo rodoljube Subotice i Bačke. Još bolje su se organizovali i pristupili formiranju organizacija KPJ i SKOJ–a, a zatim grupa i jedinica za borbu i za izvođenje diverzija i sabotaža. U borbi protiv hortijevske fašističke vojske i okupatora izvedene su pored ostalih mnoge akcije paljenja žita pod parolom „onemogućiti okupatora u odnošenju žita na Istočni front''.

Autor: Nandor Glid

SURDUK 250.

Spomenik na Dunavu

Ovaj spomenik na obali Dunava simbolizuje neraskidivu vezu Srema i Banata u našoj NOB i Revoluciji. Uz reljef, na kojem su predstavljeni borci i ribarski čamac, o tome govore i ove reči: „REKO BRATSTVA, REKO NARODA, ŠUMIŠ PESME SUDBINE, S TOBOM NAŠE ŽELJE U BUDUĆNOST BRODE, NEODOLJIVO, NEPOBEDIVO TEKU TVOJE MOĆNE VODE IZ DALJINA U SVETLE DALJINE''. Jedinstvo Vojvođana u NOB–u bilo je presudno za uspešno vođenje borbe u ravnici.

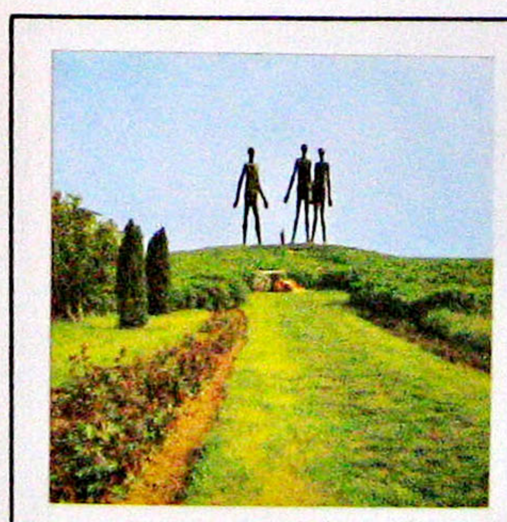
Autor: Jovan Soldatović

ZRENJANIN 251.

Spomenik streljanim komunistima borcima

Na Bagljašu, u Zrenjaninu, uzdiže se ovaj spomen–obelisk sa zvezdom petokrakom na vrhu. On simbolizuje herojstvo Zrenjaninaca i Banaćana pokazano u NOB–u i socijalističkoj revoluciji. To je herojstvo Sonje Marinković i 90 komunista boraca, koje su fašisti pogubili na ovom mestu. Svi su oni hrabro umirali, kao što su se hrabro i borili, ne odavši svoje drugove i prkoseći neprijatelju. Hrabra Sonja Marinković, heroj naše revolucije i organizator ustanka u Banatu, na streljanju je doviknula ubicama: „Pucajte, ovo su komunističke grudi!''.

ŽABALJ 252.

Spomenik borcima i žrtvama fašističkog terora

Na levoj strani puta Žabalj–Zrenjanin, nedaleko od reke Tise, uzdiže se ovaj veličanstveni spomenik. Na tom mestu su borci Prvog šajkaškog partizanskog odreda početkom januara 1942. godine vodili herojsku borbu protiv daleko brojnijeg i nadmoćnijeg neprijatelja. U odredu su se rame uz rame borili i ginuli Srbi, Rusini, Mađari i svi rodoljubi sa teritorije Šajkaške i južne Bačke. Njih nije mogao zaplašiti fašistički teror. Jedinstveni u borbi za uništenje fašizma i slobodu svoje zemlje ostali su nepobeđeni.

Autor: Jovan Soldatović

Pioniri, omladinci

Od velikog broja spomenika Revolucije širom naše zemlje Izdavački savet je za ovu prvu svesku albuma odabrao ukupno 252 — po 36 spomenika iz svake republike i po 18 iz dve autonomne pokrajine.
Iz svake republike i pokrajine odabran je jedan broj spomenika opšteg značaja, podignutih narodnooslobodilačkoj borbi i revoluciji, dok su ostali vezani za događaje ličnosti ili mesta slavnih bitaka, patnji i stradanja boraca NOB, rodoljuba i nedužnog stanovništva.
Republike i pokrajine unete su u ovaj album abecednim redom, a u okviru njih poredjana su abecednim redom imena mesta i gradova u kojima se spomenici i spomen obeležja nalaze.
Organizacije saveza boraca u republikama i pokrajinama pomogle su nam da za svaki spomenik i spomen obeležje dobijemo autentično objašnjenje dogadjaja ili ličnosti u čiju je slavu i spomen podignut. Zbog prirode ovog izdanja, njegove specifične forme i namene Redakcioni odbor nije bio u mogućnosti da neke tekstove prihvati u celosti. Skraćivanja su bila neizbežna, ali uz veliku pažnju da istorijske činjenice, njihov značaj i poruka spomenika ne budu iznevereni.
Pripremajući ovu publikaciju, obilazeći i fotografišući spomenike Revolucije širom naše zemlje, neke smo zatekli u skelama, jer je već došlo vreme da budu obnovljeni. Medjutim, ima ih kojima je ta obnova takodje preko potrebna, pa i vredna ruka pionira i omladinca koja će opleviti cvetnu aleju, očistiti i urediti okolinu spomenika.
Stoga smo odlučili da treću svesku albuma spomenika Revolucije sastavimo pokrećući jednu široku akciju medju pionirima i omladincima. Druga sveska albuma već je skoro pripremljena, a treća sveska treba, u stvari, da bude vaše delo — dragi pioniri i omladinci.

Poziv na akciju

Mladi istoričari i fotoamateri, udruženim radom i u zajednici sa boračkom organizacijom u vašem mestu organizujte zajedničku akciju, snimite i opišite spomeničko blago u vašoj opštini i bližoj okolini. Kad budete završili posao, klasificirajte fotose i ispišite legende. Organizujte izložbu u školi povodom Dana škole ili drugog praznika u vašem mestu. Najuspešnije fotose spomenika koji nisu obuhvaćeni albumima jedan i dva, sa odgovarajućim legendama pošaljite za treću svesku albuma na adresu izdavača.
Da biste što uspešnije obavili ovaj posao stupite u vezu sa drugim pionirskim i omladinskim organizacijama i školama u vašoj opštini. Ako su i oni odlučili da prihvate akciju, dogovorite se o saradnji i podeli posla na terenu kao i o mogućnostima priredjivanja zajedničke izložbe. U okviru školske izložbe organizujte i kviz takmičenje na temu poznavanje spomenika Revolucije iz ovog albuma.
Kao prateću manifestaciju ove naše celokupne akcije predvidjamo organizovanje jedne kviz emisije u saradnji sa televizijom na temu poznavanje spomenika revolucije. Na finalno kviz takmičenje stiču pravo po 3 kandidata koje odabere po jedna škola iz svake republike i pokrajine, i to ona škola čiji omladinci prvi ispune 40 albuma. Ekipa koja pobedi na takmičenju, pored diplome koju dobija svaki učesnik dobija i kolor televizor za svoju školu.
Da bi vas što potpunije upoznali sa izvesnim dogadjajima iz naše Revolucije koji su simbolizovani u mnogim spomenicima odlučili smo da po jednu školu iz svake republike i pokrajine nagradimo specijalnom ekskurzijom. Zato organizujete u vašoj školi takmičenje. Omladinci iz škole koji prvi ispune 20 albuma i uz to urede i stalno održavaju 2 — 3 spomenika u svom mestu ili bližoj okolini i o tome putem pisma obavesti Izdavača, stiču pravo da sa 40 učenika i nastavnikom istorije, po planu i o trošku Izdavača posete najznačajnije spomenike iz naše Narodnooslobodilačke borbe i Revolucije u trajanju od 3 — 5 dana.
Svaki omladinac koji Izdavaču pošalje 100 praznih kesica dobija seriju značaka.

Na osnovu mišljenja Pokrajinskog Sekretarijata za obrazovanje, nauku i kulturu SAP Vojvodine broj 413-374/78 od 7. avgusta 1978. godine ne plaća se porez na promet.

•

Karta Jugoslavije

Herojski podvizi i besprimerne žrtve iz naše Revolucije simbolizovani su u hiljadama spomenika i spomen-obeležja širom Jugoslavije. Ovom prvom sveskom obuhvaćeno je 252 spomenika iz svih republika i pokrajina što je na zadnjoj strani korica grafički prikazano.

Karta Evrope

U toku rata, u čitavoj okupiranoj Evropi, Jugoslavija je bila jedina zemlja u kojoj se vodila neprestana oružana borba i stvarala slobodna teritorija.

•

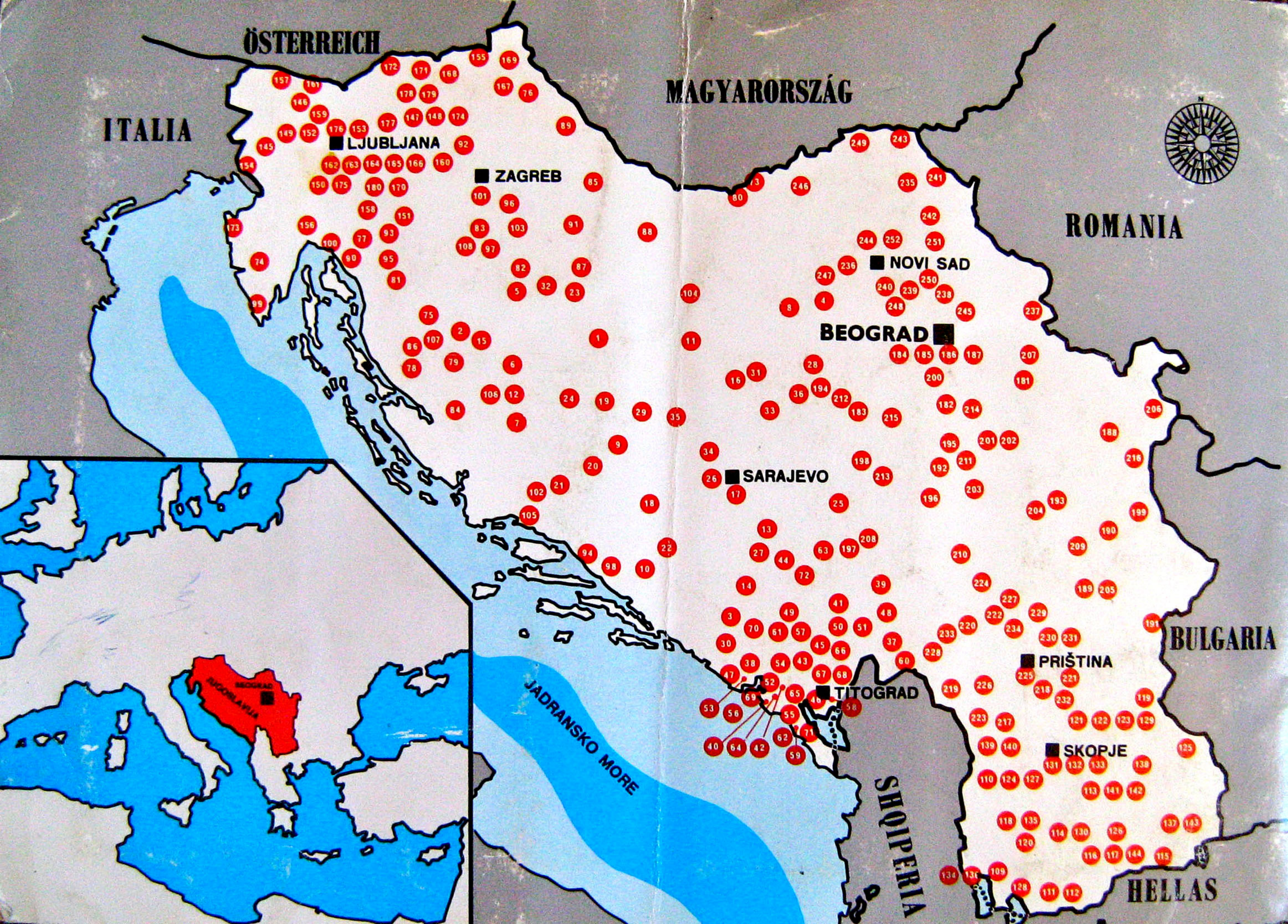
Izdavač: Grafičko izdavačka Radna organizacija "Sava Munćan" — Bela Crkva, Jovana Cvijića br. 7

Štampa: "Jugoreklam" Ljubljana

Tiraž: 50.000 primeraka albuma

•

Cena albuma: 10 dinara

ÖSTERREICH
MAGYARORSZÁG
ITALIA
ROMANIA
LJUBLJANA
ZAGREB
NOVI SAD
BEOGRAD
SARAJEVO
TITOGRAD
PRIŠTINA
SKOPJE
BULGARIA
JADRANSKO MORE
SHQIPERIA
HELLAS